

Nuoret kansalaiset

Tilastollinen tutkimus yhdeksäsluokkalaisten
kansalaispätevydestä

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:11

Nuoret kansalaiset

Tilastollinen tutkimus yhdeksäsluokkalaisten kansalaispätevyydestä

Elina Kestilä-Kekkonen ja Aino Tiihonen (toim.)

Oikeusministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

Valtioneuvoston julkaisuarkisto Valto

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

Valtioneuvoston verkkokirjakauppa

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.

Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: -978-952-400-526-5

ISSN pdf: 2490-0990

ISBN painettu: 978-952-400-510-4

ISSN painettu: 2490-0680

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Paino: PunaMusta Oy, 2022

Painotuotteet
4041-0619

Nuoret kansalaiset

Tilastollinen tutkimus yhdeksäsluokkalaisten kansalaispätevyydestä

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:11		Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Sami Borg, Venla Hannuksela, Laura Kestilä, Elina Kestilä-Kekkonen, Miikka Korventausta, Josefina Sipinen, Peter Söderlund, Aino Tiihonen ja Salla Vadén		
Toimittaja/t	Elina Kestilä-Kekkonen ja Aino Tiihonen		
Kieli	suomi	Sivumäärä	122

Tiivistelmä

Suomalaisten keskimääräinen poliittinen luottamus on Euroopan korkeimpia, mutta heidän arvionsa omista kyvyistään vaikuttaa politiikkaan, eli sisäinen kansalaispätevyys, Euroopan heikoimpia. Sisäinen kansalaispätevyys on eriytynyt aikuisväestössä erityisesti koulutuksen suhteen, ja sen yhteys poliittiseen osallistumiseen on vahva.

Suomen aikuisväestön poliittista käyttäytymistä kartoittavat tutkimukset tunnistavat väestöryhmien väliset erot sisäisessä kansalaispätevyydessä. Ne eivät kuitenkaan kerro missä vaiheessa erot syntyvät. Tietoa tarvitaan siitä, miten sosioekonominen tausta sekä perheen ja koulujen demokratiakasvatus yhdessä tuottavat kansalaisia, joiden kokemukset ymmärtää politiikkaa ja osallistua siihen eroavat toisistaan.

Tämä tutkimus avaa yhdeksäsluokkalaisten nuorten kansalaispätevyyden yhteyttä perhetaustaan, peruskoulun opetuskäytäntöihin ja (tulevaan) poliittiseen osallistumiseen. Tutkimus perustuu kyselytutkimusaineistoon (n=5272), joka kerättiin vuonna 2021 yhteensä 37 kunnassa ja 80 koulussa. Näistä kouluista 17 antaa ruotsinkielistä opetusta, eli aineistossa on yliotos ruotsinkielisessä opetuksessa olevia nuoria (n=1106). Vastajamäärät on suhteutettu kieliryhmien todellisiin osuuksiin analysoitaessa koko aineistoa.

Tämä on akateeminen tutkimus. Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta oikeusministeriön näkemystä.

Asiasanat poliittinen osallistuminen, nuoret, poliittiset asenteet, kyselytutkimus, kansalaispätevyys

ISBN PDF	978-952-400-526-5	ISSN PDF	2490-0990
ISBN painettu	978-952-400-510-4	ISSN painettu	2490-0680

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-526-5>

Unga medborgare

En statistik undersökning av politisk självtillit bland elever i nionde årskursen

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2022:11	Tema	Utredningar och anvisningar	
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Sami Borg, Venla Hannuksela, Laura Kestilä, Elina Kestilä-Kekkonen, Miikka Korventausta, Josefina Sipinen, Peter Söderlund, Aino Tiihonen och Salla Vadén		
Redigerare	Elina Kestilä-Kekkonen och Aino Tiihonen		
Språk	finska	Sidantal	122

Referat

Finländarnas genomsnittliga grad av politisk tillit är bland de högsta i Europa, men deras uppfattning om sin egen förmåga att påverka politik är bland de lägsta i Europa. Politisk självtillit skiljer sig betydligt mellan personer med olika utbildningsnivåer och politisk självtillit har en stark koppling till politiskt deltagande.

Breda enkätundersökningar som kartlägger vuxna medborgares politiska beteende identifierar skillnader i politisk självtillit hos olika befolkningsgrupper, men de kan inte klargöra i vilket skede dessa skillnader uppstår. Det behövs mera information om hur socioekonomisk bakgrund och demokratifostran i skolorna och inom familjerna samverkar och utvecklar medborgare som tolkar politiken och sina egna möjligheter att påverka beslutsfattandet på väldigt olika sätt.

Denna undersökning fokuserar på hur ungdomars politiska självtillit varierar enligt familjebakgrund och undervisningspraxis å ena sidan och hur politisk självtillit hänger ihop med (framtida) politiskt deltagande. Undersökningen baseras på en enkätundersökning (n=5272) som samlades år 2021 i 37 kommuner och 80 skolor. Av dessa skolor är 17 svenskspråkiga, alltså har ett översampel av elever i svenskspråkig undervisning inkluderats (n=1106). I analyserna har andelen elever i svenskspråkig undervisning viktats i proportion till deras egentliga andel när alla elever behandlas som en grupp.

Detta är en akademisk undersökning. De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar nödvändigtvis inte justitieministeriets ståndpunkt.

Nyckelord politiskt deltagande, ungdomar, politiska attityder, enkätundersökning, politisk självtillit

ISBN PDF	978-952-400-526-5	ISSN PDF	2490-0990
ISBN tryckt	978-952-400-510-4	ISSN tryckt	2490-0680

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-526-5>

Young Citizens

A Statistical Analysis of the Political Efficacy among 9th Grade Students

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2022:11	Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland	
Author(s)	Sami Borg, Venla Hannuksela, Laura Kestilä, Elina Kestilä-Kekkonen, Miikka Korventausta, Josefina Sipinen, Peter Söderlund, Aino Tiihonen and Salla Vadén	
Editor(s)	Elina Kestilä-Kekkonen and Aino Tiihonen	
Language	Finnish	Pages 122

Abstract

The Finnish citizens' average political trust is among the highest in Europe. The internal efficacy i.e. the belief in one's own ability to influence politics, however, is one of the lowest. In adult population, the internal efficacy varies especially with education, and it is strongly connected with political participation.

Surveys studying the political behaviour of Finns have noted these gaps between social groups but have not been able to trace when they emerge. More research is needed on how socioeconomic background and civic education in families and schools together raise citizens who feel they have very different capabilities to understand politics and to participate in it.

This study explores the connection between the internal efficacy of ninth-graders and their family background, (future) political participation and teaching practices in schools. The study is based on survey data (n=5272) which was collected in 2021 in 37 municipalities and in 80 schools. 17 of these schools are Swedish-speaking. This means that there is an oversample of the youth studying in Swedish (n=1106). When analysing the whole data, the actual shares of both language groups have been considered.

This is an academic research publication. The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Ministry of Justice Finland.

Keywords political attitudes, youth, political participation, survey, political efficacy

ISBN PDF	978-952-400-526-5	ISSN PDF	2490-0990
ISBN printed	978-952-400-510-4	ISSN printed	2490-0680

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-526-5>

Sisältö

Ministerin esipuhe	10
Ministerns förord	12
Foreword by the minister	14
1 Johdanto	16
2 Aineisto	23
2.1 Aineistonkeruun kuvaus	23
2.2 Aineiston edustavuus ja painottaminen	26
3 Kansalaispätevyys ja poliittinen sosialisatio	29
3.1 Kansalaispätevyys käsitteenä	29
3.1.1 Sisäinen, ulkoinen ja kollektiivinen kansalaispätevyys	29
3.1.2 Miten sisäistä kansalaispätevyyttä voidaan mitata?	30
3.2 Sisäisen kansalaispätevyyden yhteiskunnallinen merkitys	31
3.3 Miten sisäinen kansalaispätevyys kehittyy?	34
3.4 Sisäisen kansalaispätevyyden vaihtelu yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa	37
3.5 Yhteenveto	39
4 Sukupuolen ja vanhempien poliittisen kiinnittymisen yhteys kansalaispätevyyteen	46
4.1 Sukupuoli ja kansalaispätevyys	46
4.2 Vanhempien poliittisen kiinnittymisen yhteys tyttöjen ja poikien kansalaispätevyyteen	48
4.3 Vanhempien poliittisen kiinnittymisen yhteys nuorten kansalaispätevyyteen	50
4.4 Yhteenveto	55
5 Perheen taloudellisen tilanteen, sosioekonomisen aseman ja perherakenteen yhteys nuoren kansalaispätevyyteen	60
5.1 Sosioekonominen asema ja perherakenne	60
5.2 Perheen koetun taloudellisen tilanteen yhteys nuorten kansalaispätevyyteen	62
5.3 Vanhempien koulutuksen ja ammatin vaikutus nuorten kansalaispätevyyteen	67
5.4 Yhteenveto	73

6	Luokkatovereiden, opettajien ja yhteiskuntaopin opetusmenetelmien yhteys kansalaispätevyyteen	80
6.1	Luokan yhteiskunnallinen keskusteluilmapiiri.....	80
6.2	Opettajan malli ja kannustus	85
6.3	Yhteiskuntaopin opetusmenetelmät.....	89
6.4	Yhteenvedo	93
7	Kansalaispätevyys ja yhteiskunnallinen osallistuminen	98
7.1	Nuoret yhteiskunnassa: toteutunut osallistuminen, halu osallistua ja osallistuminen tulevaisuudessa	100
7.2	Kansalaispätevyys, osallistuminen ja selittävät taustatekijät.....	105
7.3	Case: Nuoret ja ilmastonmuutos	110
7.4	Yhteenvedo	117

Taulukko- ja kuvioluettelo

Taulukko 1.	Vastaajamäärät opetuskielen mukaan sekä painotetut jakaumat.....	26
Taulukko 2.	Nuorten osallistuminen järjestötoimintaan, osallistuminen muuhun poliittiseen toimintaan sekä tulevaisuuden osallistumisaikomukset nuorten kansalaispätevyyden mukaan: tarkastelu summamuuttujittain*: pojat, tytöt, suomenkieliset koulut, ruotsinkieliset koulut, kaikki vastaajat (summamuuttujan keskiarvo sekä huippuaktiivisten ja osallistumattomien %-osuus).	106
Taulukko 3.	Nuorten kokeman kansalaispätevyyden korreloituminen järjestötoimintaa, muuta poliittista osallistumista sekä tulevaisuuden osallistumisaikomuksia kuvaaviin summamuuttujiin*: pojat, tytöt, suomenkieliset koulut, ruotsinkieliset koulut, kaikki vastaajat (Pearsonin tulomomenttikorrelaatio, r).....	108
Taulukko 4.	Osallistumattomien eli passiivisimpien nuorten (0) ja huippuaktiivisten nuorten (3– tai 4–) taustatietojen* vertailua (%).	109
Kuvio 1.	Tärkeimmät nuorille poliittista ja yhteiskunnallista informaatiota välittävät tietolähteet (% vastaajista).	37
Kuvio 2.	Sisäinen kansalaispätevyys suomalaisten 9.-luokkalaisten keskuudessa sekä sisäinen kansalaispätevyys opetuskielen mukaan (% vastaajista).....	38
Kuvio 3.	Sisäinen kansalaispätevyys kuntakoon mukaan kaikkien oppilaiden ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	39
Kuvio 4.	Kansalaispätevyys sukupuolen mukaan kaikkien vastaajien sekä erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).	47
Kuvio 5.	Nuoren arvio vanhempiensa poliittisen kiinnittymisen tasosta sukupuolen mukaan, kaikki vastaajat (% vastaajista).....	51

Kuvio 6. Nuoren arvio vanhempiensa poliittisesta kiinnittymisestä sukupuolen mukaan, ruotsinkieliset nuoret (% vastaajista).....	52
Kuvio 7. Äidin ja isän poliittisen kiinnittymisen yhteys nuoren kansalaispätevyyteen sukupuolen mukaan kaikkien vastaajien osalta (% vastaajista).....	53
Kuvio 8. Äidin ja isän poliittisen kiinnittymisen yhteys nuoren kansalaispätevyyteen sukupuolen mukaan ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	54
Kuvio 9. Kansalaispätevyyden taso sen mukaan, millaiseksi nuori arvioi perheensä taloudellisen tilanteen kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	63
Kuvio 10. Kansalaispätevyyden taso sen mukaan, kuinka paljon nuori arvioi, että hänellä on käytettävissä rahaa verrattuna ikätovereihin kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	64
Kuvio 11. Kansalaispätevyyden taso sen mukaan, kuinka paljon nuori kokee, että hänen kodissaan on jouduttu karsimaan eri kulutuskohteista rahanpuutteen vuoksi kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	65
Kuvio 12. Nuoren kansalaispätevyyden taso asumisjärjestelyn mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	66
Kuvio 13. Nuorten isän ja äidin korkein suoritettu koulutus kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	68
Kuvio 14. Nuoren kansalaispätevyys äidin koulutuksen mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	69
Kuvio 15. Nuoren kansalaispätevyys isän koulutuksen mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	70
Kuvio 16. Nuoren kansalaispätevyys äidin ammattiaseman mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	72
Kuvio 17. Nuoren kansalaispätevyys isän ammattiaseman mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	73
Kuvio 18. Luokan yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin yhteys kansalaispätevyyteen kaikkien oppilaiden keskuudessa ja erikseen ruotsinkielisten keskuudessa (% vastaajista).....	82
Kuvio 19. Kodin yhteiskunnallisia asioita koskevan keskustelun aktiivisuuden yhteys oppilaiden kansalaispätevyyteen (% vastaajista).....	83
Kuvio 20. Luokan yhteiskunnallinen keskusteluilmapiiri, kansalaispätevyys ja kodin yhteiskunnallisen keskustelun aktiivisuus. Kaikki vastaajat ja ruotsinkieliset (% vastaajista).....	84
Kuvio 21. Opettajan kannustuksen ja mallin yhteys kansalaispätevyyteen kaikkien oppilaiden ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	87
Kuvio 22. Opettajan kannustus ja malli, kansalaispätevyys ja kodin yhteiskunnallisen keskustelun aktiivisuus. Kaikki vastaajat ja ruotsinkieliset (% vastaajista).....	88
Kuvio 23. Oppilaiden kokemus eri opetusmenetelmien käytön yleisyydestä yhteiskuntaopin tunneilla (% vastaajista).....	91
Kuvio 24. Eri yhteiskuntaopin opetusmenetelmien yhteys kansalaispätevyyteen kaikkien oppilaiden ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).....	92
Kuvio 25. Osallistuminen aktiivisesti järjestön toimintaan sukupuolen mukaan (% vastaajista).....	101

Kuvio 26. Oppilaiden osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan sukupuolen mukaan (% on tehnyt).....	102
Kuvio 27. Kuinka tärkeää aikuisena on tehdä seuraavia asioita? (% hyvin tärkeää).....	103
Kuvio 28. Äänestysvarmuus tulevaisuuden eri vaaleissa sukupuolen mukaan. (% äänestää varmasti)	104
Kuvio 29. Nuorten toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi (% vastaajista).....	111
Kuvio 30. Nuorten näkemys ympäristöystävällisen toiminnan merkityksestä aikuisuudessa (% vastaajista)	111
Kuvio 31. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja sukupuoli (% vastaajista).....	112
Kuvio 32. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja asuinpaikka (% vastaajista).....	113
Kuvio 33. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja perheen taloudellinen tilanne (% vastaajista).....	113
Kuvio 34. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja opetuskieli (% vastaajista).....	114
Kuvio 35. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja ilmasto- ja ympäristöasioita kohtaan koettu kiinnostus (% vastaajista).....	115
Kuvio 36. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja ilmastonmuutoskysymysten ymmärtäminen (% vastaajista).....	116
Kuvio 37. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja sisäinen kansalaispätevyys (% vastaajista)	116

MINISTERIN ESIPUHE

Demokratia, oikeusvaltio sekä perus- ja ihmisoikeudet muodostavat yhdessä arvopohjan, jolle suomalainen yhteiskuntajärjestys rakentuu. Suomen perustuslaki antaa vahvan suojan jokaisen yksilön ihmisarvolle ja koskemattomuudelle sekä muille perusoikeuksille. Julkisen vallan tehtävänä on perustuslain nojalla edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Kansanvaltaan sisältyy perustuslain mukaan yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Oikeusvaltioperiaate, toimiva demokratia ja keskinäinen luottamus ovat saaneet tavallistakin suuremman painoarvon koronapandemian ja Ukrainan kriisin myötä.

Demokratialla on Suomessa vahvat perinteet ja korkea arvostus myös nuorten keskuudessa. Viimeaikaisten tutkimusten ja arvioiden mukaan Suomea vaivaa kuitenkin osallistumisen paradoksi. Kansalaiset luottavat julkisiin instituutioihin ja tyytyväisyys demokratiaan on korkealla, mutta monet eivät usko omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa poliittisiin prosesseihin. Lisäksi monissa tutkimuksissa on viime vuosina nostettu esiin huoli erityisesti nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen eriytymisestä. Muun muassa henkilön ikä, koulutustausta ja tulotaso ovat yhteydessä ihmisten osallistumisaktiivisuuteen ja osallisuuden kokemukseen.

Käsillä oleva tutkimus avaa yhdeksäsluokkalaisten nuorten kansalaispätevyyden yhteyttä perhetaustaan, peruskoulun opetuskäytäntöihin ja (tulevaan) poliittiseen osallistumiseen. Tutkimus tarjoaa uutta tietoa siitä, missä vaiheessa väestöryhmien väliset erot sisäisessä kansalaispätevyydessä syntyvät, sekä miten demokratiakasvatus ja yksilölliset koulutusvalinnat vaikuttavat tähän kehitykseen. Tutkimuksessa on tarkasteltu nuorten kansalaispätevyyden kehittymistä demokratiakasvatuksen ja sosioekonomisen taustan vuorovaikutuksessa.

Demokratiapolitiikkaa on tarkoituksenmukaista kehittää pitkäjänteisesti ja tutkittuun tietoon pohjautuen. Pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaisesti toteutetussa kansallisessa demokratiaohjelmassa 2025 yhtenä tavoitteena on ollut edistää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ja nuorten osallisuutta. Nuorten kansalaispätevyyden kokemuksessa havaittu eriytymiskehitys on syytä ottaa vakavasti. Käsillä oleva tutkimus tuo kaivattua lisätietoa ja tarjoaa uusia näkökulmia demokratiakasvatuksen kehittämiseen ja osallistumisen eriytymisen ehkäisemiseen tähtäävään työhön.

Tutkimuksen ovat toteuttaneet Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen EPIC-projektin (*Koulutuksen merkitys kansalaispätevyyden kehittämisessä – Education, Political Efficacy and Informed Citizenship*) tutkijat. Yhteistyökumppaneina ovat olleet tutkijat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta, Åbo Akademiasta, Nuorisotutkimusseurasta ja Turun yliopistosta. Teos edustaa tutkijoiden näkemyksiä nuorten kansalaispätevyyden kehittämisestä. Lämmin kiitos kaikille tähän tutkimukseen osallistuneille.

Anna-Maja Henriksson
oikeusministeri

Elokuu 2022

MINISTERNS FÖRORD

Demokratin, rättsstaten och de grundläggande och mänskliga rättigheterna bildar tillsammans en värdegrund som den finländska samhällsordningen bygger på. Finlands grundlag ger ett starkt skydd för varje individs människovärde, integritet och andra grundläggande rättigheter. Det allmänna ska enligt grundlagen främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv. Till demokratin hör enligt grundlagen att den enskilde har rätt att ta del i och påverka samhällets och livsmiljöns utveckling. Rättsstatsprincipen, en fungerande demokrati och ömsesidigt förtroende har fått en allt viktigare roll i och med coronapandemin och krisen i Ukraina.

Demokratin har starka traditioner och värdesätts högt också bland unga i Finland. Enligt de senaste undersökningarna och utvärderingarna lider Finland dock av en deltagandeparadox. Medborgarna litar på de offentliga institutionerna och tillfredsställelsen med demokratin är hög, men många tror inte på sina egna möjligheter att påverka de politiska processerna. Under de senaste åren har man i många undersökningar dessutom lyft fram oron för att i synnerhet de ungas samhälleliga deltagande differentieras. Bland annat personens ålder, utbildningsbakgrund och inkomstnivå hänger samman med hur aktivt personen deltar och med känslan av delaktighet.

Denna undersökning visar sambandet mellan den politiska självtilliten hos unga i nionde årskursen och deras familjebakgrund, undervisningsmetoderna i grundskolan och det (kommande) politiska deltagandet. Undersökningen ger ny information om i vilket skede skillnader i fråga om politisk självtillit uppstår mellan olika befolkningsgrupper samt hur demokratifostran och individuella utbildningsval påverkar denna utveckling. I undersökningen har man granskat hur unga medborgares politiska självtillit utvecklas i växelverkan mellan demokratifostran och socioekonomisk bakgrund.

Det är ändamålsenligt att demokratipolitiken utvecklas på lång sikt och utifrån evidensbaserad information. Ett av målen i det nationella demokratiprogrammet 2025, som genomfördes i enlighet med statsminister Marins regeringsprogram, har varit att främja demokrati- och människorättsfostran och ungas delaktighet. Det finns skäl att ta den differentieringsutveckling som upptäckts i de ungas politiska självtillit på allvar. Denna undersökning ger viktig tilläggsinformation och nya perspektiv i arbetet för att utveckla demokratifostran och förebygga differentiering i deltagandet.

Undersökningen har genomförts av forskare i EPIC-forskningsprojektet vid Tammerfors universitet (*Koulutuksen merkitys kansalaispätevyyden kehittämisessä – Education, Political Efficacy and Informed Citizenship*). Samarbetsparter har varit forskare från Institutet för hälsa och välfärd, Åbo Akademi, Ungdomsforskningssällskapet och Åbo universitet. Undersökningen representerar forskarnas syn på hur de ungas politiska självtillit har utvecklats. Ett stort tack till alla som har deltagit i denna undersökning.

Anna-Maja Henriksson
justitieminister

Augusti 2022

FOREWORD BY THE MINISTER

Democracy, the rule of law, and fundamental and human rights form the value foundation on which Finnish society is built. The Constitution gives every individual strong protection for human dignity, personal integrity and other fundamental rights. Under the Constitution, the public authorities shall promote the opportunities for individuals to participate in societal activity and to influence decisions that concern them. Democracy entails the right of individuals to participate in and influence the development of society and their living conditions. The rule of law, well-functioning democracy and mutual trust have gained an even greater importance along with the COVID-19 pandemic and the Ukraine crisis.

In Finland, democracy has a solid foundation, long traditions and high appreciation, among young people too. According to recent studies and assessments, however, Finland is plagued by the paradox of participation. Citizens trust public institutions and their satisfaction with democracy is high, but many do not believe in their possibilities to influence political processes. In recent years, many studies have also raised concerns about differentiation of participation in society, especially among young people. Age, educational background and income level, for example, affect how actively people participate in society and how their experience of inclusion is.

This study explores the connection between young people's political efficacy and their family background, teaching practices in comprehensive school and (future) political participation. It provides new information on the stage at which differences in internal efficacy emerge between population groups and how civic education and individual educational choices affect this development. The study examines how political efficacy of young people develops as an interaction of civic education and socioeconomic background.

Democracy policy should be developed on a long-term basis, and all development measures should be based on researched data. One of the objectives of the National Democracy Programme 2025, implemented under the Government Programme of Prime Minister Marin's Government, is to promote democracy and human rights education and the participation of young people. The differentiation observed in young people's experiences of political efficacy should be taken seriously. This study provides much

needed additional information on the subject and offers new perspectives that can be utilised in the work aiming to develop civic education and prevent the differentiation of participation.

The study was carried out by a team of researchers within the EPIC project (*Education, Political Efficacy and Informed Citizenship*) at the University of Tampere, in cooperation with researchers from the Finnish Institute for Health and Welfare, Åbo Akademi University, the Finnish Youth Research Society and the University of Turku. This publication represents the researchers' views on the development of young people's political efficacy. I would like to extend my warmest thanks to all those who participated in this study.

Anna-Maja Henriksson
Minister of Justice

August 2022

1 Johdanto

Elina Kestilä-Kekkonen ja Aino Tiihonen

Vuosina 2015–2019 Tampereen yliopisto ja Åbo Akademi tutkivat Suomen Akatemian rahoittamassa CONTRE (Consortium of Trust Research) -konsortiohankkeessa poliittisen luottamuksen lyhyt- ja pitkäaikaisiin muutoksiin vaikuttavia tekijöitä nykymuotoisissa. Suomen kohdalla eräs tunnettu paradoksi nousi jälleen esiin: vaikka Suomen poliittinen järjestelmä nauttii muiden Pohjoismaiden poliittisten järjestelmien ohella Euroopan korkeinta luottamusta, kansalaisten kokemus omista kyvyistään vaikuttaa politiikkaan, eli niin kutsuttu sisäinen kansalaispätevyys, on Euroopan alhaisimpia. Saman totesi myös valtiovarainministeriön OECD:llä (Organisation for Economic Co-operation and Development) teettämä raportti *Drivers of Trust in Public Institutions in Finland (2021)*, johon haastateltiin myös konsortiohankkeen tutkijoita. Raportti esitti mahdollisiksi toimenpiteiksi muun muassa hallituksen viestintästrategian kehittämistä, kansalaisten aloitemahdollisuuksien parantamista myös eurooppalaisella tasolla sekä nuorten osallistamista koulujen kautta niin, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omassa paikallisyhteisössään.

Luottamuksen ja sisäisen kansalaispätevyyden epäsuhta jäi vaivaamaan Tampereen yliopiston tutkimusryhmää. Ideaalitalanteessa luottamuksen tulisi demokraattisessa yhteiskunnassa perustua poliittisen järjestelmän kriittiseen arviointiin, ns. informoituun kansalaisuuteen – riittävän ja oikean tiedon hankkimiseen yhteiskunnasta. Informoidun kansalaisuuden tulisi puolestaan johtaa lopulta varsinaisiin tekoihin, eli vahvaan poliittiseen kiinnittymiseen sekä aktiiviseen ja tietoon perustuvaan osallistumiseen. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että sisäinen kansalaispätevyys on voimakkaasti eriytynyt erityisesti koulutuksen mukaan (Kestilä-Kekkonen 2015; Rapeli & Borg 2016) ja sillä on vahva yhteys myös konkreettiseen poliittiseen osallistumiseen, esimerkiksi äänestämiseen, jonka on todettu myös Suomessa voimakkaasti eriytyneen (Grönlund & Wass 2016).

Laajojen kyselytutkimusaineistojen, kuten Eduskuntavaalitutkimusten, keskittyminen äänestysikäisten poliittiseen kiinnittymiseen on kuitenkin peittänyt pitkälti alleen sen, missä vaiheessa väestöryhmien väliset erot sisäisessä kansalaispätevyydessä syntyvät. Aiemmat kansainväliset tutkimukset ovat toki osoittaneet, että poliittisesti aktiivisempien ja sosioekonomisesti korkeammassa asemassa olevien perheiden lapset kiinnittyvät poliittiseen järjestelmään todennäköisemmin kuin vähemmän aktiivisten ja matalammassa sosioekonomisessa asemassa olevien perheiden lapset (esim. Gidengil ym. 2016; Verba ym. 1995). Kuitenkaan erityisesti Suomen osalta ei ole vielä saatu riittävästi tietoa

siitä, miten demokratiakasvatus ja yksilölliset koulutusvalinnat, sosioekonomisen taustan ohella, tuottavat kansalaisia, joilla on hyvin erilainen ymmärrys politiikasta ja mahdollisuuksistaan vaikuttaa päätöksentekoon.

Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen EPIC-projekti (Koulutuksen merkitys kansalaispätevyyden kehittymisessä – Education, Political Efficacy and Informed Citizenship) sai Suomen Akatemialta nelivuotisen rahoituksen (2019–2023) tutkiakseen, miten nuorten kansalaispätevyys kehittyy demokratiakasvatuksen ja sosioekonomisen taustan vuorovaikutuksessa. Projektin tavoitteena on arvioida nuorten kansalaispätevyyden kehittymistä kokonaisuutena keskittyen niihin välitappeihin nuorten elämässä, jotka ovat kaikille yhteisiä, mutta jotka voivat vaikuttaa heihin eri tavoin. Yhteistyökumppaneikseen EPIC sai tutkijoita Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, Åbo Akademiasta, Nuorisotutkimuskeskuksesta ja Turun yliopistosta.

Demokratiakasvatus viittaa sekä muodollisiin että epämuodollisiin tapoihin hankkia yhteiskunnallisia tietoja ja taitoja kouluympäristössä (Galston 2001). EPIC:in tavoitteena on tutkia demokratiakasvatuksen roolia sosioekonomisen taustan ja kansalaispätevyyden välittävänä mekanismina. Tämä ajattelu sisältää myös arvioinnin siitä, missä määrin peruskoulu ja sen jälkeiset koulutuspolut (tai niiden puute) joko lieventävät näitä eroja, kasvattavat niitä tai jopa luovat kokonaan uusia kuiluja. Erityisenä mielenkiinnon kohteena projektissa on ollut sukupuolen ja maahanmuuttotaustan vaikutus demokratiakasvatuksen, koulutuspolkujen ja kansalaispätevyyden väliseen yhteyteen.

Demokratiakasvatuksen merkitykseen on kiinnitetty huomiota myös Kansallisen demokratiaohjelman 2025 valmistelussa, jonka alle kuuluvat pääministeri Marinin hallitusohjelman lukuisat kansalaisyhteiskuntaa ja osallisuutta edistävät toimet. Kansallisen demokratiaohjelman lähtökohtana on Suomessa havaittu kasvanut yhteiskunnallisen osallistumisen eriarvoisuus ja äänestysaktiivisuuden laskeva trendi. Yhtenä keskeisenä tehtävänä on tehostaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta edistäviä toimia sekä tukea lasten ja nuorten osallistumista. Demokratiaohjelma rakentuu koko ohjelman läpileikkävistä osallisuuden ja uudenlaisen vuorovaikutuksen edistämisen toimenpiteistä ja yksi näistä pääkokonaisuuksista on ”Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ja nuorten osallisuus” (Oikeusministeriö 2022).

Näistä lähtökohdista olemme tutkineet 15–16-vuotiaiden nuorten asenteita politiikkaa ja yhteiskunnallista osallistumista kohtaan. Poliittisen sosialisoinnin teorioihin nojautuen koimme, että on keskeistä tutkia sitä murrosvaihetta, jossa samanlaisen peruskoulutukseen osallistuneet nuoret, joilla kuitenkin on erilaiset sosioekonomiset (ml. etniset) taustat, siirtyvät erilaisille elämänpoluille – vain siten voimme ymmärtää kansalaispätevyyden eroja aikuisväestössä. Vaikka kansalaiskasvatuksen merkitys nuorten poliittiselle ymmärrykselle on osoitettu aiemmissakin tutkimuksissa (Niemi & Junn 1998), ne mekanismit,

joilla koulun opetustyö ja muut käytännöt muuntuvat kansalaispätevyudeksi, ovat vielä selvittämättä (Campbell 2008; Kisby & Sloam 2012; Martens & Gainous 2013; Torney-Purta 2002).

Suomessa koulutuspolut eriytyvät kohtalaisen myöhään. Yhteisen yhdeksän vuoden opetussuunnitelman tulisi sekä teoreettisesti että tavoitetasolla luoda koko ikäluokalle yhtä vahvan perustan poliittiselle tietämykselle ja yhteiskuntataidoille. Suomalainen peruskoulu tuo yhteen oppilaita erilaisista sosiaalisista taustoista ja muodostaa koulu-yhteisöön siten verrattain monipuolisen pienen yhteiskunnan. Peruskoulun tasoittava vaikutusta rajoittaa jonkin verran vanhempien mahdollisuus laittaa lapsensa toiseen kouluun kuin asuinpaikka määräisi. Vaikka tämä on toistaiseksi vielä suhteellisen harvinaista Suomessa, se lisää perheen merkitystä poliittisessa sosialisatiossa (esim. Dinas 2010; Gidengil ym. 2016; Jennings ym. 2009).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on paitsi selvittää sosiodemografisen ja sosioekonomisen taustan ja peruskoulun opetuskäytäntöjen yhteyttä yhdeksäsluokkalaisten sisäiseen kansalaispätevyteen, myös analysoida kansalaispätevyden ja (tulevan) poliittisen osallistumisen suhdetta. Tämä tutkimus keskittyy vain sisäiseen kansalaispätevyteen, vaikkakin myös muita kansalaispätevyden muotoja avataan luvussa kolme. Muissa luvuissa sisäistä kansalaispätevyyttä ja kansalaispätevyyttä käytetään toistensa synonyymeina.

Tutkimuksen perusaineistona toimii vuonna 2021 kerätty EPIC-kyselytutkimusaineisto, johon vastasi yli viisituhatta peruskoulun yhdeksäsluokkalaista oppitunnin aikana. Lomakkeen kysymykset ovat tutkimusryhmän suunnitteleimia, ja lomaketyöhön osallistuivat Tenure Track -professori Elina Kestilä-Kekkonen (TAU), dosentti Sami Borg (TAU), dosentti Laura Kestilä (THL), tutkimusprofessori Sakari Karvonen (THL), tutkijatohtorit Josefina Sipinen (TAU) ja Aino Tiihonen (TAU ja TY), dosentti Peter Söderlund (ÅA), väitöskirjatutkijat Venla Hannuksela (TAU), Miikka Korventausta (TY) ja Salla Vadén (TAU), sekä VTK Silja Porkkala (TY). Näistä tutkijoista lähes kaikki ovat myös kirjoittaneet tähän teokseen.

Teoksen toisessa luvussa Josefina Sipinen kuvaa yksityiskohtaisesti kaksivaiheisen paneeliaineiston ensimmäisen osan keruuprosessia. Aineistonkeruu toteutettiin keskellä koronapandemiaa, joka vaikutti voimakkaasti myös peruskoulujen työskentelyyn ja arki-rutiineihin. Tämä pakotti tutkimusryhmän aluksi siirtämään keruuajankohtaa vuodella ja myöhemmin kehittämään innovatiivisia ratkaisuja aineiston kattavuuden ja väestöllisen edustavuuden takaamiseksi. Siksi prosessin huolellinen raportointi on myös menetelmällisesti tärkeää.

Kolmannessa luvussa Elina Kestilä-Kekkonen, Salla Vadén, Josefina Sipinen ja Miikka Korventausta tarkastelevat kansalaispätevyyden käsitettä, sen mittaamista ja kansalaispätevyyden kehittymistä poliittisen sosialisointi prosessissa. Lisäksi analysoidaan, mitä kautta nuoret arvioivat saavansa eniten tietoa yhteiskunnallisista asioista. Sosiaalinen media on eniten tietoa välittävä taho yli kolmasosalle nuorista ja perinteinen media neljäsosalle. Kuitenkin viidesosalla nuorista sosiaalinen media ei ole kolmen tärkeimmän tiedonvälittäjän joukossa.

Neljäs, Elina Kestilä-Kekkonen ja Josefina Sipisen kirjoittama luku keskittyy analysoimaan aikuisväestössä vakiintunutta sisäisen kansalaispätevyyden sukupuolikuilua. Vaikka naiset ovat ottaneet suurempaa roolia politiikan johtamisessa ja toimivat työmarkkinoilla täysipainoisesti, naisten arvio siitä, kuinka hyvin he kokevat ymmärtävänsä politiikkaa on vuodesta toiseen miehiä alhaisempi, ja ilmiö on yleiseurooppalainen. Kuilu on nähtävissä jo aineistomme 15–16-vuotiaissa nuorissa. Luvussa tarkastellaan yhtä sukupuolikuiluun potentiaalisesti vaikuttavaa tekijää eli vanhempien poliittisen kiinnostuksen yhteyttä heidän lastensa kansalaispätevyyteen. Tulokset osoittavat, että suurin osa yhdeksäsluokkalaisista nuorista arvioi äitinsä olevan heikommin kiinnostunut politiikkaan kuin isänsä, mutta äidin poliittinen kiinnostuminen on selvässä yhteydessä sekä tyttöjen että poikien kansalaispätevyyteen. Sen sijaan isän kiinnostuksen yhteys tyttöjen kansalaispätevyyteen on heikompi.

Teoksen viidennessä luvussa Aino Tiihonen, Peter Söderlund ja Laura Kestilä tarkastelevat nuorten perheen koetun taloudellisen tilanteen sekä vanhempien koulutustason ja ammattiryhmän yhteyttä nuorten kansalaispätevyyteen. Tulokset osoittavat, tosin hieman mittarista riippuen, että parempi koettu taloudellinen tilanne on yhteydessä korkeampaan kansalaispätevyyteen. Samoin äidin että isän korkeampi koulutustaso on yhteydessä nuoren korkeampaan kansalaispätevyyteen, joskin isän korkeamman koulutustason yhteys siihen on hieman vahvempaa.

Luvussa kuusi Venla Hannuksela, Miikka Korventausta ja Josefina Sipinen tutkivat, millä tavoin luokan yhteiskunnallisesti aktiivinen keskusteluilmapiiri, opettajien malli ja kannustus, sekä opettajien käyttämät opetusmenetelmät yhteiskuntaopin tunneilla ovat yhteydessä nuorten kansalaispätevyyteen. Tulokset osoittavat, että niin luokan avoin keskusteluilmapiiri kuin opettajan positiivinen malli ja vahvempi kannustus ovat yhteydessä oppilaiden korkeampaan kansalaispätevyyden tasoon. Sen sijaan mikään yksittäinen opetusmenetelmä ei näyttäisi edistävän tai heikentävän oppilaiden kansalaispätevyyttä. Huomionarvoista on, että oppilaat hyötyvät kansalaispätevyyttä tukevasta kouluympäristöstä erityisesti silloin, jos heidän kansalaispätevyytensä on kodin poliittisen sosialisointi perusteella matalaa.

Viimeisessä, seitsemännessä luvussa Sami Borg ja Salla Vadén tutkivat yhdeksäsluokkalaisten osallistumista ja osallistumisaikomuksia sukupuolittain ja kieliryhmittäin, sekä osallistumisen yhteyttä kansalaispätevyuteen. Luvun lopussa nostetaan tarkempaan tarkasteluun yksi nuoria potentiaalisesti kiinnostava osallistumisen teema, ilmastonmuutos, ja pohditaan nuorten halua toimia sen hillitsemiseksi. Tulokset osoittavat, että suurimmalla osalla yhdeksäsluokkalaisista poliittinen kiinnittyminen on vasta alkuvaiheessa: halu yhteiskunnalliseen osallistumiseen on vielä vähäistä, ja kansalaispätevyys alhaista. Sukupuoliero on kuitenkin merkittävä: tytöt osallistuvat huomattavasti poikia aktiivisemmin, erityisesti ympäristökysymyksiin liittyen.

Teoksen toimittajina haluamme lämpimästi kiittää tutkimukseen osallistuneita kouluja, tutkimuksen luokissa toteuttaneita opettajia ja kaikkia kyselyyn vastanneita yhdeksäsluokkalaisia nuoria eri puolilla Suomea. Kiitos kaikille kirjaan kirjoittaneille yhdeksälle tutkijalle, koko EPIC-projektin tutkimus- ja ohjausryhmälle, sekä Suomen Akatemialle ja Svenska kulturfondenille projektin rahoittamisesta. Kiitokset myös oikeusministeriölle ja sen demokratia- ja julkisoikeusosaston yhteyshenkilöille Niklas Wilhelmssonille ja Liisa Männistölle hyvin sujuneesta yhteistyöstä. Erityiskiitos Silja Porkkalalle aineistonkeruun tehokkaasta koordinoinnista poikkeusoloissa ja Kuisma Hannukselalle englanninkielisten tekstien tarkastamisesta.

Toivomme, että tutkimuksemme tulokset antavat uusia eväitä paitsi suomalaiseen demokratiakasvatustyöhön, myös osallistumisen eriytymiskehityksen vastaiseen taisteluun.

Elina Kestilä-Kekkonen

Aino Tiihonen

Lähteet

Campbell, David E. (2008) Voice in the Classroom: How an Open Classroom Climate Fosters Political Engagement Among Adolescents. *Political Behavior* 30:4, 437–454.

Dinas, Elias (2010) *The Impressionable Years: The formative role of family, vote and political events during early adulthood*. Florence: European university institute.

Galston, William A. (2001) Political Knowledge, Political Engagement, and Civic Education. *Annual Review of Political Science* 4:1, 217–234.

Gidengil, Elisabeth, Wass, Hanna & Valaste, Maria (2016) Political Socialization and Voting: The Parent–Child Link in Turnout. *Political Research Quarterly* 69:2, 373–383.

Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) (2016) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Jennings, M. Kent, Stoker, Laura & Bowers, Jake (2009) Politics across Generations: Family Transmission Reexamined. *The Journal of Politics* 71:3, 782–799.

Kestilä-Kekkonen, Elina (2015) Suomalaisten poliittinen kiinnittyminen. Teoksessa Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Jussi Westinen (toim.) *Demokratiaindikaattorit 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: Oikeusministeriö, 52–53.

Kisby, Ben & Sloam, James (2012) Citizenship, Democracy and Education in the UK: Towards a Common Framework for Citizenship Lessons in the Four Home Nations. *Parliamentary Affairs* 65:1, 68–89.

Martens, Allison M. & Gainous, Jason (2013) Civic Education and Democratic Capacity: How Do Teachers Teach and What Works?: Civic Education and Democratic Capacity. *Social Science Quarterly* 94:4, 956–976.

Niemi, Richard G. & Junn, Jane (1998) *Civic Education: What Makes Students Learn*. New Haven: Yale University Press.

OECD (2021) *Drivers of Trust in Public Institutions in Finland*. Paris: OECD Publishing.

Oikeusministeriö (2022) *Demokratiaohjelma 2025*. <https://oikeusministerio.fi/demokratiaohjelma-2025> (haettu 30.5.2022).

Rapeli, Lauri & Borg, Sami (2016) Kiinnostavaa mutta monimutkaista: tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen. Teoksessa Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 358–378.

Torney-Purta, Judith (2002) The School's Role in Developing Civic Engagement: A Study of Adolescents in Twenty-Eight Countries. *Applied Developmental Science* 6:4, 203–212.

Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman & Brady, Henry E. (1995) *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.

2 Aineisto

Josefina Sipinen

2.1 Aineistonkeruun kuvaus

Education, Political Efficacy and Informed Citizenship (EPIC) -hankkeen tavoitteena on selvittää kouluissa tapahtuvan demokratiakasvatuksen ja peruskoulun jälkeisten koulutuspolkujen vaikutusta nuorten kansalaispätevyteen eli siihen, miten nuoret kokevat ymmärtävänsä politiikkaa ja voivansa vaikuttaa siihen. Projekti keräsi keväällä 2021 kaksivaiheisen pitkittäisaineiston ensimmäisen osan, johon osallistuivat koulutusvalinnan kynnyksellä olevat yhdeksäsluokkalaiset nuoret. Tähän EPIC-kyselytutkimusaineistoon perustuvia tuloksia esitellään tässä teoksessa. Toisessa vaiheessa keväällä 2023 suostumuksensa antaneita nuoria kontaktoidaan uudelleen, heidän jo siirryttyään toisen asteen oppilaitoksiin. Eri koulutuspolut tarjoavat nuorille eritasoista demokratiakasvatusta ja tästä syystä kansalaispätevydessä voidaan olettaa näkyvän koulutuspolkujen aiheuttamaa eriytymistä.

Pitkittäisaineiston ensimmäinen keruuvaihe toteutettiin keväällä 2021 eli keskellä maailmanlaajuista koronapandemiaa, joka koetteli ja koettelee jossain määrin yhä myös Suomea. Alkuperäisen suunnitelman mukaan pitkittäisaineiston ensimmäinen vaihe oli määrä toteuttaa jo keväällä 2020, mutta koronapandemian puhkeaminen viivästytti aineistonkeruuta vuodella. Siinä missä pandemian alussa keväällä 2020 suomalaiskoulut siirtyivät nopeasti etäopetukseen, keväällä 2021 koulut olivat pääsääntöisesti auki lukuun ottamatta paikallisista tautiryppäistä johtuvia, eri kunnissa eri aikoina koettuja etäopiskelujaksoja.

Laaja kyselytutkimus toteutettiin yhteensä 37 kunnassa ja 80 koulussa, ja siihen vastasi 5272 yhdeksännen vuosiluokan oppilasta yhteensä 379 koululuokasta. Aineistossa on yliotot ruotsia äidinkielenään puhuvia nuoria, tarkalleen ottaen ruotsinkielisessä opetuksessa opiskelevia nuoria: tutkimuskouluista 17 tarjoaa opetusta ruotsiksi ja vastaajia näistä kouluista on 1106. Ruotsinkielisessä opetuksessa olevia nuoria on aineistossa 14 eri kunnasta (tai kuntayhtymästä) ja 75 eri luokasta.

Tutkimuskunnat ja -koulut valittiin kaksivaiheisella harkitulla klusteriotannalla. Aivan tutkimuksen aluksi, ennen kuin rahoitus ruotsinkielisten oppilaiden yliotannalle oli varmistunut ja ennen kuin koronapandemian puhkeaminen muutti aineistonkeruusuunnitelmaa,

tutkimukseen tavoiteltiin kahta kuntaa jokaisesta Manner-Suomen vaalipiiristä siten, että mukana olisi sekä isompi että pienempi kunta. Otantaa kuitenkin sittemmin laajennettiin, kun kävi ilmeiseksi, että kysely tehtäisiin koronapandemian vuoksi täysin sähköisesti. Sähköinen aineistonkeruu mahdollisti kuntien ja koulujen mukaan ottamisen maantieteellisesti laajemmalta alueelta. Kun lisäksi päätettiin kerätä yliotos ruotsinkielisistä nuorista, mukaan otettiin paitsi Ahvenanmaan kuntia, myös useita ruotsinkielisiä ja kaksikielisiä kuntia Manner-Suomesta.¹ Tutkimusryhmä pyrki olemassa olevaan tutkimuskirjallisuuden ja tilastotietoon² nojaten varmistamaan myös siitä, että isommissa kaupungeissa tutkimuskouluja valittiin mukaan kunnan eri alueilta niin, että vastaajissa olisi edustettuina tasaisesti eri sosioekonomisen taustan perheistä tulevia nuoria.

Yhdeksäluokkalaiset vastasivat kyselyyn verkkolomakkeella yhden (pääsääntöisesti yhteiskuntaopin) oppitunnin aikana. Koska tutkimus toteutettiin osana opetusta, se paitsi edellytti kuntien tutkimuslupaa myös yhteistyötä koulujen rehtoreiden ja opettajien kanssa. EPIC-tutkimusryhmän alkuperäinen tavoite oli olla läsnä jokaisessa koululuokassa siten, että aineistonkeruutilanne olisi ollut mahdollisimman tutkijavetoinen ja mahdollistanut myös havainnoinnin tutkimustilanteessa. Koronapandemian vuoksi tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, ja siten aineistonkeruu hoidettiin opettajavetoisesti kuitenkin niin, että kaikille oppilaille näytettiin ennen kyselyyn vastaamista tutkijoiden suunnittelema saatevideo. Videon toteutti tamperelainen viestintä- ja elokuva-alalla toimiva tuotantoyhtiö Piennarfilmi. Videolla oppilaita informoitiin tutkimuksen tavoitteista ja siitä, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Videon tavoitteena oli tehdä vastaamistilanteesta mahdollisimman samankaltainen kaikissa luokissa niin, ettei opettajien tarvitsisi ohjeistaa oppilaita kyselyyn vastaamisessa. Lisäksi videolla annettiin yksityiskohtaiset ohjeet, miten oppilaat saavat kyselyn auki omilla tietokoneillaan, tableteillaan tai puhelimillaan. Visuaalisesti ja viestinnällisesti juuri nuorille suunniteltu saatevideo sai opettajilta ja oppilailta erittäin myönteisen vastaanoton.

1 Vastaajien anonymiteetin turvaamiseksi tiedot tutkimuskunnista ja -kouluista luovutetaan vain pyynnöstä.

2 Koulujen valinnassa käytettiin apuna suomalaista isoista kaupungeista tehtyä segregaatiotutkimusta, tietoja koulujen oppilaaksiottoalueista, jos ne olivat saatavilla, sekä Tilastokeskuksen tarjoamaa postinumeroalueittaista dataa kuntien eri alueiden asukkaiden sosioekonomisesta asemasta. Toistaiseksi Suomessa on puutteellisesti tietoa siitä, missä määrin koulujen toimintaedellytykset ovat eriytyneet maan eri osissa, ja miten koulu-segregaatio eli koulujen oppilaspuhjan eriytyminen kytkeytyy esimerkiksi oppimistuloksiin (Bernelius & Huilla 2021, 146). On kuitenkin selvää, että joillain alueilla koulusegregaatio saattaa heijastua oppimistulosten lisäksi myös nuorten kansalaispätevyyyteen, mikäli koulujen oppilaspuhjat eriytyvät hyvä- ja huono-osaisten välillä.

Tutkimukseen mukaan lähteneistä kouluista tavoiteltiin kaikkia yhdeksänsien vuosiluokkien oppilaita vastaamaan kyselyyn. Osa otokseen valituista kouluista ei osallistunut tutkimukseen vedoten osin koronapandemiaan ja osin kouluihin monelta eri taholta kohdistuvaan kyselytutkimuspaineeseen³. Aineiston edustavuuden kannalta on siis mahdollista, että tutkimuksessa on mukana enemmän kouluja, joiden rehtori ja/tai opettajat ovat yhteiskunnallisesti keskimääräistä orientoituneempia ja siksi halunneet koulunsa mukaan tutkimukseen.

Aineistonkeruu toteutettiin pääasiassa siten, että oppilaat vastasivat kyselyyn luokassa. Koronaepidemiatilanteen huonontuessa keväällä 2021 osa kouluista siirtyi uudestaan etäopetukseen ja siksi osa aineistosta kerättiin etäopetuksessa. Vastaajista kymmenes (9 %) osallistui tutkimukseen etänä. Etäopetukseen siirtyminen pidensi aineistonkeruun aikataulua suunnitellusta kuukaudella, sillä kouluille haluttiin antaa mahdollisuus siirtää jo sovittuja tutkimusaikoja pois etäopetusjaksolta. Tutkimukseen osallistuminen tapahtui opettajan valvonnassa myös etäopetuksessa.

Ennen varsinaista kenttätyövaihetta sekä tutkimustilannetta että kyselylomaketta pilotoitiin kahdessa eri kunnassa, kahden eri yläkoulun yhdeksännellä luokalla olevien oppilaiden keskuudessa. Näin varmistuttiin paitsi kyselylomakkeen ymmärrettävyydestä myös siitä, että tutkimukseen osallistuminen sähköisen lomakkeen kautta sujuu mutkattomasti. Tutkimusryhmä oli opettajien tavoitettavissa etäyhteydellä ja puhelimitse koko tutkimustilanteen ajan teknisten ongelmien varalta, mutta yhteydenottoja tuli vain muutamia. Ottaen huomioon, kuinka monta luokkaa tutkimukseen osallistui, teknisen tuen tarve oli erittäin pieni. Tutkimuksen toteuttaminen onnistui siten hyvin myös täysin sähköisesti, mihin vaikutti ennen kaikkea koulujen koronapandemian vuoksi ottama ”digiloikka” eli tietokoneiden ja tablettien saatavuuden merkittävä parantuminen sekä rutiini niiden käyttöön.

Alkuperäiseen aineistonkeruusuunnitelmaan kuului, että kussakin luokassa tutkimustilanteessa läsnä oleva tutkija täyttää havaintolomakkeen tutkimustilanteen etenemisestä. Koska tutkijat eivät voineet itse olla läsnä tutkimusluokissa, havaintopäiväkirjan täyttivät opettajat. Havaintopäiväkirjan tavoitteena oli kerätä sellaista tietoa tutkimustilanteesta, joka voisi vaikuttaa oppilaiden vastausaktiivisuuteen tai vastausten sisältöön. Yksi esimerkki tällaisesta on luokassa vallinnut ilmapiiri eli se, saiko lomakkeen täyttää rauhassa ilman toisten oppilaiden häirintää tai yleistä levottomuutta. Lisäksi havaintopäiväkirjalla

3 Osa rehtoreista kieltäytyi tutkimuksesta todeten, että heidän koulunsa osallistuu jo useaan muuhun tutkimukseen, ml. kouluille pakollisiin tutkimuksiin kuten Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämään kouluterveyskyselyyn sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) selvityksiin.

kerättiin tietoa siitä, kuinka monta oppilasta luokassa oli läsnä vastaamishetkellä, ja oliko osa oppilaista etäopetuksessa tutkimustilanteen aikana. Havaintopäiväkirja-aineiston perusteella tutkimustilanteisiin liittyi rauhattomuutta vain yksittäisen luokkien kohdalla.

2.2 Aineiston edustavuus ja painottaminen

Tutkimuksen perusjoukkoon kuuluvat Suomessa peruskoulun 9. luokkaa lukukaudella 2020–2021 käyneet suomen- ja ruotsinkieliseen perusopetukseen osallistuneet oppilaat. Kyselyaineistoon on jälkikäteen laskettu kaksi painomuuttujaa (taulukko 1), jotka pohjautuvat Tilastokeskuksen (2021) tietokannasta saataviin tietoihin vuonna 2020 peruskoulua käyneistä. Aineistoa on painotettu paitsi kunnan yhdeksäsluokkalaisten määrän myös kielen osalta siten, että ensimmäinen painomuuttuja suhteuttaa ruotsinkielisten vastaajien painoarvon analyyseissa heidän osuuteensa kaikista yhdeksännen luokan oppilaista (vuonna 2020 koko maan 9. vuosiluokan oppilaista yhteensä 5,9 % oli ruotsinkielisessä opetuksessa). Toisessa painomuuttujassa, jota käytetään verrattaessa toisiinsa suomen- ja ruotsinkielisiä oppilaita, vastaajia on painotettu suhteessa yhdeksäsluokkalaisten määrään kunnassa molempien kieliryhmien osalta erikseen. Yhdeksäsluokkalaisten määrä kunnassa on luonnollisesti yhteydessä kunnan kokoon. Mitä enemmän yhdeksännen luokan oppilaita, sitä suuremmasta kunnasta on kysymys. Vuonna 2020 yli tuhat yhdeksäsluokkalaista oli seuraavissa suurissa kaupungeissa: Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Oulu, Jyväskylä, Lahti ja Kuopio. Suurten kaupunkien oppilaat ovat aineistossa yliedustettuina, ja painomuuttuja korjaa analyyseissa tästä yliedustuksesta potentiaalisesti juontuvaa vinoumaa tutkimustuloksissa.

Taulukko 1. Vastaajamäärät opetuskielen mukaan sekä painotetut jakaumat.

Kuntaryhmä = 9.-luokkalaisten määrä kunnassa	Vastaajamäärät kielen mukaan		Painotettu jakauma: paino 1		Painotettu jakauma: paino 2	
	suomi	ruotsi	suomi	ruotsi	suomi	ruotsi
0–50	69	63	0,041	0,001	0,044	0,011
51–200	301	291	0,175	0,018	0,187	0,310
201–500	433	332	0,188	0,013	0,202	0,218
501–1000	1401	193	0,196	0,012	0,210	0,210
Yli 1000	1962	227	0,333	0,015	0,356	0,251

Infolaatikko

EPIC-kyselytutkimusaineisto

- Perusjoukko: Suomessa peruskoulun 9. luokkaa lukukaudella 2020–2021 käyneet suomen- ja ruotsinkieliseen perusopetukseen osallistuneet oppilaat
- Otantamenetelmä: kaksivaiheinen harkittu klusteriotanta (kunnat, koulut)
- Keruu aika: 14.12.2020–10.5.2021
- Keruumenetelmä: Kysely kerättiin yhden oppitunnin aikana. Oppilaat katsoivat ensin viiden minuutin pituisen saatevideon, minkä jälkeen he täyttivät sähköisen kyselylomakkeen.
- Havaintojen lukumäärä: yhteensä 5272, joista suomenkielisessä opetuksessa 4166 ja ruotsinkielisessä 1106

Informationsruta

EPIC-enkätundersökning

- Population: Elever i årskurs 9 i finsk- och svenskspråkig undervisning i Finland under läsåret 2020–2021
- Urvalsmetod: strategiskt klusterurval i två steg (kommuner, skolor)
- Datainsamlingsperiod: 14.12.2020–10.5.2021
- Datainsamlingsmetod: Eleverna besvarade enkäten under en lektion. Först tittade de på en fem minuter lång introduktionsvideo, efter vilket de fyllde i en elektronisk enkät.
- Antalet observationer: sammanlagt 5274, varav 4166 i finskspråkig undervisning och 1106 i svenskspråkig undervisning

Lähteet

Bernelius, Venla & Huilla, Heidi (2021) *Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet*. Valtioneuvoston julkaisu 2021:7. Helsinki: Valtioneuvosto.

Tilastokeskus (2021) *Peruskoulun oppilaat 2020*. Helsinki: Tilastokeskus. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__opiskt__pop/statfin_opiskt_pxt_133w.px/ (haettu 11.3.2022).

3 Kansalaispätevyys ja poliittinen sosialisaatio

Elina Kestilä-Kekkonen, Salla Vadén, Josefina Sipinen
& Miikka Korventausta

3.1 Kansalaispätevyys käsitteenä

3.1.1 Sisäinen, ulkoinen ja kollektiivinen kansalaispätevyys

Kansalaispätevyys viittaa kansalaisen arvioon omista vaikutusmahdollisuuksistaan yhteiskunnassa. Laajasti käsite voidaan ymmärtää joko normina, asennoitumisena tai käytöksenä: Pitäisikö ihmisillä olla mahdollisuus vaikuttaa politiikkaan? Kokevatko he itse, että se on mahdollista ja heillä on siihen kykyjä? Vaikuttavatko he todellisuudessa politiikkaan saadessaan siihen tilaisuuden? (Abramson 1972). Vaikka kansalaispätevyyden käsite itsessään on monitahoinen, sitä tutkittaessa kiinnitetään yleensä kuitenkin huomiota erityisesti asenteita koskevaan osa-alueeseen: siihen miten ihminen itse suhtautuu omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa poliittisessa järjestelmässä. Tästä näkökulmasta kansalaispätevyys voidaan käsitteellisesti jaotella kolmeen: sisäiseen, ulkoiseen ja kollektiiviseen kansalaispätevyyteen. Näistä ensimmäisessä kansalaispätevyyden tunne perustuu omiin kykyihin, toisessa poliittisen järjestelmän ominaisuuksiin ja kolmannessa ryhmän vaikutusvaltaan.

Sisäinen kansalaispätevyys, jota joskus kutsutaan myös poliittiseksi minäpystyvyydeksi, kuvaa sitä, kuinka hyvin kansalainen kokee ymmärtävänsä politiikkaa, kykenevänsä kontrolloimaan poliittista päätöksentekoa ja osallistumaan yhteiskunnassa (Craig & Maggioro 1982; Finkel 1985). Ulkoinen kansalaispätevyys puolestaan tarkoittaa kansalaisen arviota siitä, kuinka hyvin hän katsoo tulevansa kuulluksi päätöksenteossa (Craig ym. 1990). Ulkoisen kansalaispätevyyden käsite lähenee responsiivisuuden käsitettä. Responsiivisuudella tarkoitetaan edustuksellisen demokratian kehityksessä sitä, että edustajat noudattavat kansalaisten preferenssejä päätöksenteossa, ja vaalikilpailun myötä sitoutuvat palvelemaan valitsijoitaan (esim. Hobolt & Klemmensen 2008). Toisaalta responsiivisuuden arviointi voi usein olla hyvin tunneperäistäkin, eikä välttämättä kohdistu erityisten politiikkatoimien arviointiin. Tämä vuoksi esimerkiksi Peter Esaiasson ym. (2015) katsovat, että ulkoisen kansalaispätevyyden ja responsiivisuuden käsitteet tulisi pitää erillään.

Sisäisen kansalaispätevyyden osalta täysipainoisen poliittisen vaikuttamisen mahdollistajia tai esteitä ovat kansalaisen omat henkilökohtaiset kyvyt ja osaaminen, kun taas ulkoisessa kansalaispätevyyden osalta poliittisen järjestelmän omat rakenteet asettavat rajat tai luovat mahdollisuudet päätöksentekoon vaikuttamiselle (Caprara ym. 2009). Jako sisäiseen ja ulkoiseen kansalaispätevyyteen on verrattain vakiintunut, mutta niiden rinnalle on noussut myös kollektiivisen kansalaispätevyyden käsite. Sillä tarkoitetaan yksinkertaisesti ryhmän jaettua uskoa saavuttaa tavoitteita yhteiskunnassa (Bandura 1986). Toisaalta kollektiivinen kansalaispätevyys liittyy ryhmän arvioon kyvyistään ja osaamisesta poliittisena vaikuttajana, eli se lähenee sisäistä kansalaispätevyyttä. Toisaalta poliittisen järjestelmän mekanismeista riippuu, missä määrin ryhmä kokee tulevansa kuulluksi yhteiskunnassa. Yksi esimerkki kollektiivisesta kansalaispätevyydestä on nuorten ilmastoaktivismi (nuorten ilmastoasenteista, ks. tämän teoksen luku 7). Monet nuoret ovat skeptisiä omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa ilmastonmuutoksen kaltaisiin suurin yhteiskunnallisiin ongelmiin yksin, mutta uskovat kollektiivisen toimijuutensa vaikutusmahdollisuuksiin voimakkaammin. Kollektiivinen kansalaispätevyys saattaa myös rohkaista nuoria osallistumaan sellaiseen poliittiseen toimintaan, johon he eivät yksin uskaltaisi osallistua (Bandura & Cherry 2020).

On ilmeistä, että myös sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys ovat sekä teoreettisesti että empiirisesti yhteydessä toisiinsa (esim. Balch 1974; Craig 1979). Vahva ulkoinen kansalaispätevyys, eli usko järjestelmän tarjoamiin mahdollisuuksiin, mahdollistaa myös vahvan sisäisen kansalaispätevyyden kehittymisen. Vahva sisäinen kansalaispätevyys puolestaan mahdollistaa järjestelmän responsiivisuuden kriittisen arvioinnin (Coleman & Davis 1976).

3.1.2 Miten sisäistä kansalaispätevyyttä voidaan mitata?

Angus Campbell ym. (1954, 187) määrittelivät alkujaan kansalaispätevyyden ”tunteena, että yksittäisellä poliittisella teolla on, tai voi olla, vaikutusta poliittiseen prosessiin ja siksi on tärkeää käyttää kansalaisvelvollisuuksiaan”. Mittari muodostui neljästä väitteestä 1) Minunkaltaisillani ihmisillä ei ole juuri sananvaltaa siihen mitä hallitus tekee, 2) Joskus politiikka ja hallinto tuntuvat niin monimutkaisilta, että minunkaltaiseni ihminen ei voi oikeasti tietää mitä on meneillään, 3) En usko, että viranomaiset välittävät paljoakaan siitä mitä minunkaltaiseni ihmiset ajattelevat ja 4) Äänestäminen on ainoa keino, jolla minunkaltaiseni ihmiset saavat äänensä hallituksen kuuluviin. Pian kuitenkin huomattiin, että mittarit mittasivat kahta eri asiaa: sekä kansalaisen omia koettuja kykyjä että heidän asenteitaan poliittista järjestelmää kohtaan, eli toisin sanoen sisäistä ja ulkoista kansalaispätevyyttä. Käsite jaettiin kahtia ja sen kahdelle ulottuvuudelle muodostui omat mittarit.

Sisäisen kansalaispätevyyden klassinen mittari on säilynyt suhteellisen samankaltaisena käsitteen alkuaajoista lähtien. Väitelause ”Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä”, on käytössä niin Suomen Eduskuntavaalitutkimuksissa (2003–2019) kuin kansainvälisissä vertailututkimuksissakin (esim. International Social Survey Programme (ISSP), European Social Survey (ESS)). Viimeisimmässä Eduskuntavaalitutkimuksessa (Grönlund & Borg 2019) mittaria pyrittiin monipuolistamaan lisäämällä rinnalle väitelause ”Luotan omiin kykyihini osallistua politiikkaan”. Näiden kahden mittarin korrelaatio ei kuitenkaan ole aikuisväestössä kovinkaan suuri (Spearman $Rho = -0,311$) ja reliabelin mittarin kehittämisessä on vielä tehtävää. EPIC-hankkeen yksi tavoitteista on kehittää sisäisen kansalaispätevyyden mittari, joka antaisi mahdollisimman luotettavan ja oikean kuvan erityisesti nuorten arvioista omista kyvyistään ymmärtää politiikkaa ja yhteiskuntaa.

Edellä mainitun kahden muuttujan lisäksi mukana EPIC-kyselytutkimuksessa on neljä muuta mittaria, joissa kysytään nuoren näkemystä hänen kyvystään keskustella politiikasta, käsitystä omien mielipiteidensä tärkeydestä, sekä tietotasosta yleensä ja verrattuna muihin ikäisiin. Kaikki kuusi muuttujaa korreloivat vahvasti keskenään tarjoten konsistentin sisäisen kansalaispätevyyden mittarin (Cronbachin alfa: 0,842).

- Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä
- Luotan omiin kykyihini osallistua politiikkaan
- Ymmärrän Suomen tärkeimpiä poliittisia asiakysymyksiä
- Tiedän enemmän politiikasta kuin useimmat ikäiseni
- Kun puhutaan poliittisista kysymyksistä tai ongelmista, minulla on yleensä jotain sanottavaa
- Minulla on kuulemisen arvoisia poliittisia mielipiteitä

3.2 Sisäisen kansalaispätevyyden yhteiskunnallinen merkitys

Vahvan kansalaispätevyyden tulisi johtaa tiiviiseen poliittiseen kiinnittymiseen, riittävän ja oikean tiedon hankkimiseen yhteiskunnasta ja ennen kaikkea poliittisen järjestelmän kriittiseen arviointiin, ns. informoituun kansalaisuuteen. Kaikki nämä tekijät yhdessä johtavat lopulta myös varsinaisiin tekoihin eli aktiiviseen osallistumiseen yhteiskunnassa. Osallistumisen lisäksi sekä sisäisellä että ulkoisella kansalaispätevyydellä on merkitystä demokraattista järjestelmää kannattelevalle, ja sen legitimitettä ylläpitävälle poliittiselle luottamukselle.

On selvää, että ulkoisella kansalaispätevyydellä on käsitteellisesti hyvin vahva yhteys osallistumiseen. Jos kansalainen kokee kykenevänsä vaikuttamaan itseään koskeviin poliittisiin päätöksiin, hän myös kiinnittyy politiikkaan vahvemmin ja kiinnittyminen johtaa osallistumistekoihin. Jos hän puolestaan kokee, ettei hänellä ole poliittisessa järjestelmässä sananvaltaa, osallistuminen menettää merkityksensä. Ulkoinen kansalaispätevyys yhdessä poliittisen kiinnostuneisuuden kanssa on yksi vahvimmin poliittiseen osallistumiseen vaikuttavista yksilötason tekijöistä (Levy 2013; Rapeli & Koskimaa 2020). Ulkoisella kansalaispätevyydellä on myös voimakas vaikutus poliittiseen luottamukseen, osin siksi, että ne ovat teoreettisesti lähes erottamattomat käsitteet: molemmat niistä perustuvat kansalaisen odotuksiin poliittista järjestelmää kohtaan. Mikäli kansalainen luottaa poliittisiin auktoriteetteihin, hänen ei tarvitse jatkuvasti valvoa niitä. Näin ollen poliittinen luottamus ja ulkoinen kansalaispätevyys tapaavat vahvistaa toisiaan, sillä kansalaiset luottavat todennäköisemmin hallitukseen, joka kuuntelee heitä (Craig & Maggiatto 1982). Toisaalta kyse ei kuitenkaan ole samasta käsitteestä. Kuten Stephen C. Craig ym. (1990, 306) toteavat, ulkoinen kansalaispätevyys mittaa poliittisten prosessien oikeudenmukaisuutta, kun taas poliittinen luottamus mittaa järjestelmän toimimista kansalaisten odotusten mukaisesti, toisin sanoen se kohdistuu demokraattisen regiimin perustavanlaatuisen järjestelyjen arviointiin.

Myös sisäisellä kansalaispätevyydellä on heijastumia poliittiseen osallistumiseen. Tutkimukset ovat osoittaneet sisäisen kansalaispätevyyden olevan yhteydessä sekä perinteisiin että uusiin osallistumismuotoihin (esim. Morrell 2003). Lisäksi sillä on yhteys muihin poliittisen kiinnittymisen mittareihin, kuten poliittiseen kiinnostukseen (Cohen ym. 2001; Craig & Maggiatto 1982; Morrell 2003). Sisäisen kansalaispätevyyden ja poliittisen osallistumisen yhteys on luonteva: kuten professori Robert D. Putnam (2000, 35) on todennut ”Ellet tunne pelin sääntöjä tai pelaajia, etkä välitä lopputuloksesta, tuskin haluat itse pelata”.

Sisäisen kansalaispätevyyden ja poliittisen luottamuksen suhde on sen sijaan epäsuorempi, ja avautuu selkeimmin politiikasta vieraantumisen kautta. Poliittinen luottamus kuvaa yksinkertaisimmillaan kansalaisen ja poliittisen järjestelmän välistä suhdetta. Tämä suhde heikentyy olennaisesti, mikäli kansalainen ei koe omaavansa riittäviä tietoja toimiakseen poliittisessa järjestelmässä (esim. Finifter 1970). Syrjäytyminen politiikasta ja yhteiskunnasta yleisemmin vahvistaa tätä suhdetta: esimerkiksi työttömyys tai huono terveys saattaa johtaa alhaiseen kansalaispätevyyden tunteeseen ja edelleen heikkoon luottamukseen järjestelmää kohtaan (Mattila & Rapeli 2018). Toisin kuin ulkoinen kansalaispätevyys, sisäinen kansalaispätevyys on kuitenkin vahvemmin yhteydessä vakaampiin persoonallisuuden piirteisiin kuten itsetuntoon (Clarke & Acock 1989), jolla on puolestaan yhteys sosiaaliseen, eli ihmisten väliseen, luottamukseen (Abramson 1972). Sosiaalinen luottamus on yksi keskeisimmistä yksilön poliittista luottamusta selittävästä tekijöistä.

Koska heikolla sisäisellä kansalaispätevyydellä on huomattavia heijastevaikutuksia erityisesti yhteiskunnalliseen osallistumiseen, erot sen tasossa väestöryhmien välillä ovat huolestuttavia. Erityisen huomionarvoista aikuisväestössä on sukupuolten välinen ero, jota käsitellään tarkemmin luvussa 4. Siinä missä vuoden 2019 Eduskuntavaalitutkimuksessa (Grönlund & Borg 2019) miehistä vajaa viidennes on täysin samaa mieltä siitä, että politiikka on välillä niin monimutkaista, että he eivät oikein ymmärrä mitä on tekeillä, on vastaavasti naisista jopa hieman yli neljännes samaa mieltä väittämän kanssa. Koulutusryhmiä vertailtaessa erot ovat erityisen selkeät: yliopistokoulutuksen saaneista ainoastaan seitsemän prosenttia on täysin samaa mieltä politiikan monimutkaisuudesta, kun taas vastaava osuus niillä, joilla ei ole ammatillista koulutusta on lähes 40 prosenttia. Ikäryhmien välillä ei sen sijaan ole merkittävää eroa sisäisessä kansalaispätevyydessä. Nuorista (18–34-vuotiaat) hieman yli neljännes (28,1 %) on väittämän kanssa täysin samaa mieltä, samoin yli 65-vuotiaista 23,6 prosenttia. Muissa ikäryhmissä näin ajattelee noin joka viides. Tarkasteltaessa väittämää ”luotan omiin kykyihini osallistua politiikkaan”, jakaumat poikkeavat jonkin verran ollen toki samansuuntaiset. Miehistä kolmannes on täysin samaa mieltä väittämän kanssa, naisista vain neljännes. Koulutusryhmien väliset erot ovat huomattavat: siinä missä korkeakoulutuista 42 prosenttia luottaa täysin omiin kykyihinsä osallistua politiikkaan, ammatillisen koulutuksen saaneista vain hieman yli 20 prosenttia. Ikäryhmien välinen tarkastelu osoittaa, että eniten luottamusta omiin kykyihin on 45–54-vuotiailla (33,5 % väittämän kanssa täysin samaa mieltä), ja vähiten nuorimmalla ikäryhmällä (27,7 % täysin samaa mieltä). Erot ikäryhmien välillä ovat kuitenkin verrattain pieniä.

Sisäinen kansalaispätevyys on siten paitsi kokonaisuudessaan heikkoa kansainvälisessä vertailussa, myös väestöryhmittäin melko eriytynyttä, kuten muukin poliittinen kiinnittyminen. Vaikka Suomi jää muista Pohjoismaista lähes kaikilla poliittisen kiinnittymisen mittareilla, sisäisen kansalaispätevyyden osalta se jää jopa useimpien Etelä-Euroopan maiden taakse. Konsensusta ei ole saavutettu ilmiön syistä. Henrik Oscarsson ja Lauri Rapeli (2018) ovat nostaneet esille mahdollisia selittäjiä. Yksi näistä on suomalaisen poliittisen kulttuurin konsensushakuisuus, mikä peittää alleen poliittiset eronteot. Myös kansanluonteeseen on vedottu: toisaalta siihen, että suomalaiset tapaavat vastata rehellisemmin tutkimushaastattelijan kysymykseen ja myöntävänsä helpommin oman ymmärtämättömyytensä, ja toisaalta siihen, että suomalaiset aliarvioivat helpommin omaa osaamistaan.

Matala sisäisen kansalaispätevyyden kansallinen taso huomioiden on kiinnostavaa, että kansainvälisissä vertailuissa suomalaisten objektiivinen poliittinen tietämys on keskimäärin korkealla tasolla (Elo & Rapeli 2008). Objektiivisella poliittisella tietämyksellä tarkoitetaan pitkäkestoisessa muistissa olevaa poliittista faktatietoa, joihin liittyviin kysymyksiin voidaan määritellä selkeästi oikeat ja väärät vastaukset (Delli Carpini & Keeter 1996, 11–12). Ilman perustason poliittista tietopohjaa kansalaisen on vaikea ymmärtää yhteiskunnallisia ja poliittisia tapahtumia ja siten osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan (Galston 2001). Kirjallisuuden perusteella yhteiskunnallista toimintaa osaltaan

ennustava kansalaispätevyys ja poliittinen tietämys korreloivatkin positiivisesti keskenään (Galston 2001; Krampen 2000; Manganelli ym. 2014). Niiden välisistä selkeistä kausaalisuhteista on kuitenkin vain vähän tutkimuksellisia löydöksiä. Näyttäisi pikemminkin siltä, että poliittinen tietämys ja kansalaispätevyys ovat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa: kansalaispätevyys on sekä tietämyksen ennustaja että seuraus (Arens & Watermann 2017). Poliittisella faktatietämyksellä on siis yhteys, mutta ei yksiselitteistä vaikutusta, kansalaisen kokemukseen siitä, millaiseksi hän kokee omat yhteiskunnalliset vaikutusmahdollisuutensa.

Kuitenkin keskeisempää yhteiskunnallisen osallistumisen kannalta lienee se, kuinka vahva usko omaan tietämykseen ja kykyihin on, kuin se, kuinka paljon kansalainen todellisuudessa tietää. Nuorten keskuudessa on kansainvälisissä tutkimuksissa havaittu, että nimenomaan kansalaispätevyys on yhteydessä heidän yhteiskunnalliseen osallistumishalukkuuteensa, kun taas yhteiskunnallisella tietämyksellä ei ole suoranaista yhteyttä nuorten osallistumishalukkuuteen (Manganelli ym. 2014).

3.3 Miten sisäinen kansalaispätevyys kehittyy?

Kansalaisen yhteiskunnallinen asema ja sosioekonominen status tarjoavat erilaiset materiaaliset resurssit osallistua politiikkaan ja hankkia politiikasta tietoa. Vaikka esimerkiksi koulutuksen ja yhdistystoiminnan kautta hankitut kansalaistaidot voivat korvata materiaalisten resurssien puutetta, ne saattavat myös hyödyttää eniten niitä, jotka tarvitsevat oman sosioekonomisen asemansa ulkopuolista tukea vähiten. Materiaalisten resurssien ja tietoa välittävien organisaatioiden, kuten koulun, ohella poliittisella sosialisatiolla ja erityisesti sosiopoliittisella oppimisella on merkittävä rooli kansalaispätevyyden kehitymisessä. Sosiopoliittisen oppimisen teorian mukaan kansalainen oppii ympäristön ja ihmissuhteiden vuorovaikutuksessa havainnoimalla itsensä kaltaisia ihmisiä sekä politiikan ja yhteiskunnallisen toiminnan merkitystä heidän elämässään. Siten kansalaispätevyys voi kehittyä myös muodollisen koulutuksen ulkopuolella, kuten työpaikoilla, kansalaisjärjestöissä ja perheissä. Sosiopoliittinen oppiminen toimii siten, että ihmisten toimivat poliittisesti aktiivisessa yhteisössä, organisoituvat edistääkseen yhteisiä tavoitteitaan ja käyvät poliittista keskustelua, joka sallii myös erilaiset mielipiteet (Beaumont 2011).

Sosiopoliittinen oppiminen perustuu poliittiseen sosialisatioon. Poliittisella sosialisatiolla tarkoitetaan prosessia, jonka kautta henkilöt oppivat ja omaksuvat poliittisen järjestelmän normit, arvot ja käyttäytymismallit sekä kehittävät poliittisiin kysymyksiin liittyviä asenteita, uskomuksia ja tunteita (Arens & Watermann 2017; McAvoy & Reyes 2014, 787–788). Sosialisatioprosessissa omaksutut asenteet voivat liittyä joko poliittisen järjestelmän mikrotasoon (yksilö), jolloin ne kuvaavat uskomuksia kansalaisesta poliittisena toimijana tai poliittisen järjestelmän makrotasoon, jolloin uskomukset liittyvät poliittisen

järjestelmään ja yhteiskuntaan laajemmin (Arens & Watermann 2017). Sisäisen kansalaispätevyyden voidaan ajatella kuvaavan poliittisen järjestelmän mikrotasoon liittyviä uskomuksia.

Poliittisen socialisaation katsotaan tapahtuvan vuorovaikutuksessa muiden yhteiskunnan jäsenten ja instituutioiden kanssa, joita kutsutaan socialisaation agenteiksi. Poliittisen socialisaation agenteja ovat mm. perhe, ystävät, koulu, vapaa-ajan yhdistykset ja media (Quintelier 2015). Yleisesti kansalaispätevyyttä vahvistaviksi tekijöiksi on aikaisemmassa kirjallisuudessa havaittu esimerkiksi osallistuminen oppitunneille, joilla käsitellään poliittisia kysymyksiä tai joissa keskustellaan politiikasta, avoin luokahuoneilmapiiri (ks. luku 6) ja mahdollisuus osallistua päätöksentekoon joko koululuokassa tai oppilashallituksessa, osallistuminen oppilas/opiskelijajärjestöjen toimintaan sekä varttuminen kodissa, jossa huoltajat ovat poliittisesti kiinnostuneita ja keskustelevat poliittisista kysymyksistä (Beaumont 2010, 531). Nämä kokemukset vahvistavat uskoa omaan kyvykkyyteen toimia poliittisissa kysymyksissä ja siten vahvistavat sisäisen kansalaispätevyyden kokemusta.

Poliittisen socialisaation tutkijoiden kesken on käyty keskustelua siitä, milloin socialisaatio tapahtuu tai on voimakkainta. Varhaisessa poliittisen socialisaation tutkimuksessa keskityttiin nimenomaan lapsuuden tarkastelemiseen, sillä socialisaation uskottiin tapahtuvan jo lapsuudessa ja varhain opittujen poliittisten näkökulmien katsottiin olevan pohja poliittisille näkemyksille ja toiminnalle myös aikuisuudessa (Flanagan & Sherrod 1998; McAvoy & Reyes 2014, 789). Tämän vaiheen tutkimuksessa lapset ja nuoret nähtiin ensisijaisesti arvojen, tiedon ja normien passiivisina vastaanottajina. Sittemmin poliittisen socialisaation tutkijat ovat kiinnittäneet enenevässä määrin huomiota poliittisen socialisaation jatkumiseen lapsuuden jälkeen, socialisaatioprosessin vuorovaikutukselliseen luonteeseen sekä historiallisen ja sosiopoliittisen kontekstin vaikutukseen kansalaisten asenteiden kehittymiseen. Lapsuuden merkityksen painottamisen tilalle on noussut elämänkaarinäkemys, jonka mukaan poliittinen socialisaatio ei pääty lapsuuteen, vaan jatkuu läpi koko elämän (Flanagan & Sherrod 1998; McAvoy & Reyes 2014, 789).

Etenkin nuoruuden ja murrosiän on ajateltu olevan merkittävä ajanjakso poliittisen socialisaation kannalta. Murrosiässä nuori irrottautuu huoltajistaan ja alkaa vahvistamaan autonomista toimijuuttaan ja omia arvojaan. Yhteiskunnassa mahdollisuudet poliittiselle osallistumiselle lisääntyvät nuoren lähestyessä täysi-ikäisyyttä, minkä myötä myös nuorten poliittiseen osallistumiseen liittyvät odotukset kasvavat. Tämän lisäksi nuorten kognitiivisten kykyjen kehittyminen mahdollistaa erilaisten poliittisten näkemysten entistä tehokkaamman arvioinnin (Arens & Watermann 2017; Arnett 2001). Näiden nuorten sekä sisäisten että ympäristöön liittyvien muutosten katsotaan tekevän murrosiästä hedelmällisen ajanjakson poliittiselle socialisaatiolle ja siihen liittyvien osa-alueiden, kuten sisäisen kansalaispätevyyden, kehittymiselle (Arens & Watermann 2017).

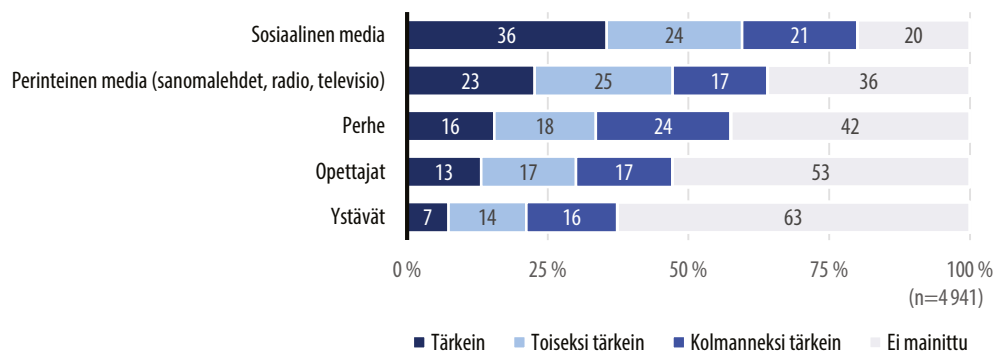
Poliittisen sosialisoinnin agentit muodostavat sekä sellaisenaan että limittäin ympäristöjä, joissa yksilö oppii tietoja yhteiskunnasta ja politiikasta. Kirjallisuuden perusteella kodilla ja koululla on sosialisointiagenteista merkittävimmät roolit yhteiskunnallisen ja poliittisen tiedon välittäjinä lapsuudessa ja nuoruudessa. Tutkimuksen mukaan Suomessa 8.-luokkalaiset oppilaat, jotka eivät ole opiskelleet vielä peruskoulussa yhteiskuntaoppia, pitävät kotia tärkeimpänä lähteenä oppia tietoja yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseksi. Yhteiskuntaoppia opiskelleille yhdeksäsluokkalaisille taas koulu on keskeisin tietolähde yhteiskunnallisten asioiden oppimisessa (Korventausta ym. 2021). Koulun kansalaiskasvatuksella ja erityisesti yhteiskuntaopin oppiaineella lieneekin olennainen merkitys politiikkaan liittyvän informaation lähteenä.

Kirjallisuuden perusteella kotien poliittisella sosialisointiympäristöllä on merkitystä lasten ja nuorten poliittisen tietämyksen kasvussa. Tämä vaikutus perustuu kodin tarjoamiin motivoiviin tai ei-motivoiviin resursseihin sekä sen sosiaaliseen ja vuorovaikutukselliseen ympäristöön. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että kotien mahdollisuudet tarjota erilaisia yhteiskunnallista tietoa sisältäviä lukumateriaaleja, kuten sanomalehtiä tai kirjoja, ovat myönteisesti yhteydessä nuorten poliittiseen tietämykseen (Nurmi 2002). Lisäksi se, että nuori keskustelelee vanhempien kanssa politiikasta, on yhteydessä hänen poliittiseen tietämykseensä (Elo 2012). Kodeissa tapahtuva sosiopoliittinen oppiminen liittyy usein yhteen myös perinteisen median kuluttamisen kanssa. Esimerkiksi televisiota voidaan katsoa yhdessä muun perheen kanssa, jolloin perheen yhteinen aika muodostuu median sosiaalistavan ympäristön äärelle. Usein tapahtuvan televisiouutisten katsomisen on todettu olevan yhteydessä nuorten korkeampaan poliittiseen tietämykseen (Pereira ym. 2015).

Edellistä vuosikymmentä leimannut sosiaalisen median merkityksen kasvu on herättänyt kiinnostusta siihen, miten se on yhteydessä kansalaisten poliittiseen tietämykseen. Sosiaalisen median käytön yhteyttä poliittiseen tietämykseen on tutkittu viime vuosina kansainvälisesti, joskaan ei vielä Suomessa. Näiden välisestä yhteydestä on ristiriitaista näyttöä. Yhdysvaltojen presidentinvaalien yhteydessä toteutetuissa tutkimuksissa on havaittu, että sosiaalisen median käytöllä on negatiivinen yhteys poliittiseen tietämykseen (Lee & Xenos 2019). Samankaltaisia tuloksia on havaittu belgialaisella aineistolla, jonka havainnot tutkijat selittävät sillä, että sosiaalisen median aktiivikäyttäjät kokevat informaatioon liittyvää ylikuormitusta. Tällä taas on vaikutusta siihen, että he oppivat sosiaalisesta mediasta vähemmän poliittisia faktasisältöjä kuin perinteistä mediaa seuraavat ihmiset (van Erkel & van Aelst 2021). Toisaalta tutkimuksessa on myös havaittu, että uutisten seuraaminen sosiaalisen median kautta on yhteydessä ihmisten korkeampaan poliittiseen tietämykseen (Beam ym. 2016). Lisäksi on havaittu, että runsaasti sosiaalista mediaa käyttävät ihmiset yliarvioivat oman poliittisen tietämyksensä, kun taas perinteisen median seuraajat osaavat arvioida tietämystään realistisemmin (Yamamoto & Yang 2021).

EPIC-kyselyssä 9.-luokkalaisten nuoria pyydettiin ilmoittamaan tärkeysjärjestyksessä kolme tahoja, joilta/joista he saavat eniten tietoa politiikasta ja yhteiskunnasta. Yli kolmannes 15–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti sosiaalisen median tärkeimmäksi tietolähteeksi (kuvio 1). Toisena tärkeysjärjestyksessä tulee perinteinen media. Perhe on jonkin verran tärkeämpi kuin opettajat. Mainituista tahoista vähiten tärkeänä oppilaat pitivät ystäviään, joskin vastaajissa oli myös heitä, jotka kokevat saavansa eniten tietoa ystäviltaan.

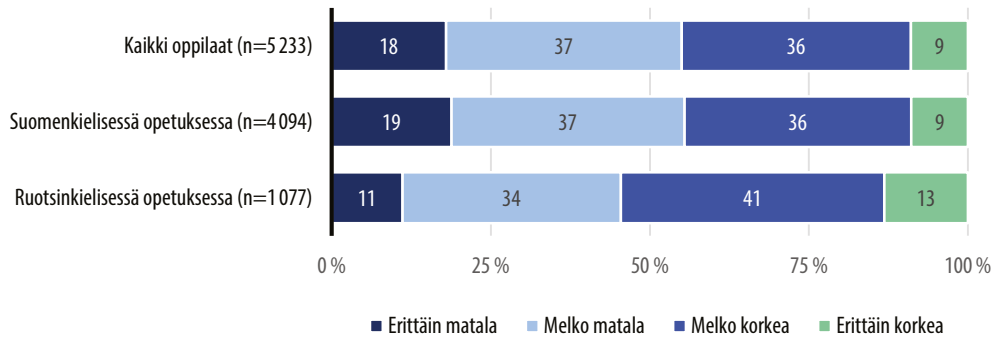
Kuvio 1. Tärkeimmät nuorille poliittista ja yhteiskunnallista informaatiota välittävät tietolähteet (% vastaajista).

3.4 Sisäisen kansalaispätevyyden vaihtelu yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa

Ennen siirtymistä sisäiseen kansalaispätevyyteen vaikuttavien taustatekijöiden tarkasteluun (luvut 4, 5 ja 6) ja arvioimaan kansalaispätevyyden merkitystä nuorten yhteiskunnalliselle aktiivisuudelle (luku 7), tarkastellaan vielä lyhyesti sisäisen kansalaispätevyyden vaihtelua 9.-luokkalaisten nuorten keskuudessa. Tarkastelussa on sisäisen kansalaispätevyyden perusjakauma sekä sisäisen kansalaispätevyyden vaihtelu opetuskielen ja kuntakoon mukaan.

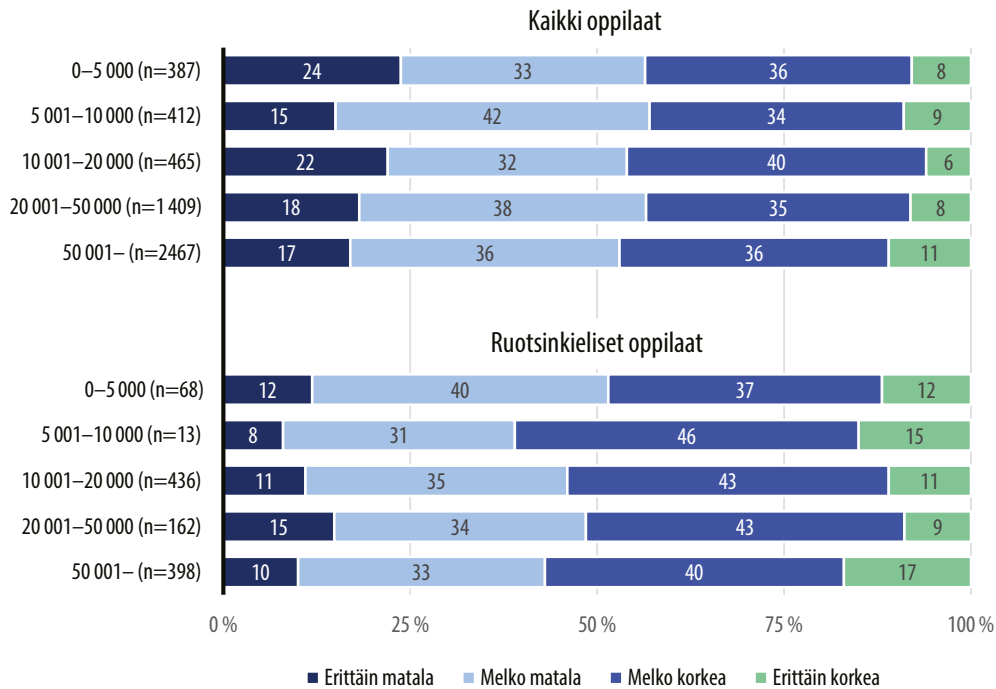
Kuvio 2. Sisäinen kansalaispätevyys suomalaisten 9.-luokkalaisten keskuudessa sekä sisäinen kansalaispätevyys opetuskielen mukaan (% vastaajista).

EPIC-kyselytutkimuksen perusteella alle puolet 9.-luokkalaista kokevat sisäisen kansalaispätevyytensä joko melko tai erittäin korkeaksi (45 %) (kuvio 2). Erittäin matalaksi sisäisen kansalaispätevyytensä kokevat lähes viidesosa kyselyyn vastanneista nuorista (18 %) ja erittäin korkeaksi yhdeksän prosenttia nuorista.

Tilanne muuttuu, kun sisäisen kansalaispätevyyden vaihtelua tarkastellaan opetuskielen mukaan. Kuviosta 2 nähdään, että ruotsinkielisessä opetuksessa olevien oppilaiden sisäinen kansalaispätevyys on korkeampi kuin suomenkielisessä opetuksessa olevien. Ruotsinkielisessä opetuksessa olevista oppilaista 54 prosenttia kokee sisäisen kansalaispätevyytensä olevan joko erittäin korkea tai melko korkea, kun vastaava osuus suomenkielisessä opetuksessa olevien oppilaiden parissa on 45 prosenttia. Huomionarvoisen suuri on myös ero sisäisen kansalaispätevyytensä erittäin matalaksi arvioivien oppilaiden prosenttiosuudessa opetuskielen mukaan. Suomenkielisessä opetuksessa olevista oppilaista 19 prosenttia arvioi sisäisen kansalaispätevyytensä erittäin matalaksi, kun vastaava osuus ruotsinkielisessä opetuksessa olevista on vain 11 prosenttia.

Kuvio 3. Sisäinen kansalaispätevyys kuntakoon mukaan kaikkien oppilaiden ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Kuviossa 3 tarkastellaan nuoren kotikunnan koon vaikutusta sisäisen kansalaispätevyyden tasoon. Kuvioista havaitaan, että kotikunnan koolla ei ole yhteyttä sisäiseen kansalaispätevyyteen. Havainto on hieman yllättävä, sillä kuntakoko on yhteydessä esimerkiksi nuoren käymän koulun kokoon ja mahdollisesti luokkakokoon, joilla voidaan katsoa olevan vaikutusta kansalaispätevyyden kehittymisen kannalta merkittäviin tekijöihin, kuten avoimeen luokkahuoneilmapiiriin ja mahdollisuuteen osallistua aktiiviseen oppilasjärjestötoimintaan. Luvussa 6 palataan tarkemmin käsittelemään koulun ja luokkahuoneilmapiirin vaikutusta sisäiselle kansalaispätevyydelle.

3.5 Yhteenveto

Tässä luvussa on tarkasteltu kansalaispätevyyden käsitettä, sen mittaamista ja kansalaispätevyyden kehittymistä poliittisen sosialisoinnin prosessissa. Erityinen huomio on kiinnittynyt sisäisen kansalaispätevyyden käsitteeseen, eli kansalaisen arvioon omasta kyvykkyydestään osallistua politiikkaan, mikä on tämän teoksen muiden lukujen

keskiössä. Sisäinen kansalaispätevyys selittää merkittävästi kansalaisen yhteiskunnallista osallistumista ja ideaalidemokratiassa informoidut, vahvan kansalaispätevyyden omaavat kansalaiset arvioisivat poliittista järjestelmää kriittisesti.

Koska heikolla sisäisellä kansalaispätevyydellä on huomattavia heijastevaikutuksia erityisesti yhteiskunnalliseen osallistumiseen, ovat erot sen tasossa eri väestöryhmien välillä huolestuttavia. Eroja kansalaispätevyyden kokemuksessa löytyy etenkin miesten ja naisten väliltä (naisilla heikompi kokemus sisäisestä kansalaispätevyydestä) ja eri koulutusryhmien välillä (korkeakoulutetuilla korkeampi sisäisen kansalaispätevyyden kokemus). Huomionarvoista on, että suomalaisten sisäinen kansalaispätevyys on kansainvälisten vertailujen perusteella esimerkiksi muita pohjoismaalaisia heikompa, vaikka kansainvälisissä vertailuissa suomalaisten objektiivinen poliittinen tietämys on keskimäärin korkealla tasolla.

Kansalaispätevyys muodostuu kansalaisen yhteiskunnallisen aseman ja sosioekonomisen statuksen sekä poliittiseen sosialisatioon pohjautuvan sosiopoliittisen oppimisen vuorovaikutuksessa. Kansalaisen vaihtelevat yhteiskunnalliset asemat tarjoavat erilaiset materiaaliset resurssit osallistua politiikkaan ja hankkia politiikasta tietoa ja siten myös erilaiset lähtökohdat kansalaispätevyyden kehittymiselle.

Kansalaispätevyys muodostuu poliittisen sosialisointiprosessissa, jossa omaksutaan poliittisen järjestelmän normit, arvot ja käyttäytymismallit. Poliittinen sosialisointi tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden yhteiskunnan jäsenten ja instituutioiden kanssa, joita kutsutaan sosialisointiagenteiksi. Poliittisen sosialisointiagenteja ovat mm. perhe, ystävät, koulu, vapaa-ajan yhdistykset ja media. EPIC-kyselytutkimusaineiston mukaan nuoret saavat näistä eniten tietoa median kautta, sosiaalisen median ollessa tärkein tiedonlähde yli kolmasosalle nuorista.

Suomalaisista 9.-luokkalaisista yli puolet (55 %) kokevat sisäisen kansalaispätevyytensä joko melko tai erittäin matalaksi. Kun sisäistä kansalaispätevyyttä tarkastellaan opetuksen kielen mukaan, havaitaan, että ruotsinkielisessä opetuksessa olevien nuorten sisäinen kansalaispätevyys on korkeampaa kuin suomenkielisessä opetuksessa olevien.

Infolaatikko

- Sisäinen kansalaispätevyys tarkoittaa kansalaisen arvioita omista kyvyistään osallistua politiikkaan ja ymmärtää poliittisia prosesseja.
- Sisäisellä kansalaispätevyydellä on vahva yhteys poliittiseen osallistumiseen ja poliittisen kiinnostuneisuuteen.
- Suomalaisten aikuisten keskimääräinen sisäinen kansalaispätevyys on eurooppalaisen vertailun heikoimpia.
- Naisilla ja matalasti koulutetuilla aikuisilla on huomattavasti miehiä ja korkeakoulutettuja aikuisia alhaisempi sisäinen kansalaispätevyys.
- Yhdeksäsluokkalaisista yli puolella on melko tai erittäin matala sisäinen kansalaispätevyys.
- Ruotsinkielisessä opetuksessa olevien kansalaispätevyys on suomenkielisessä opetuksessa olevien kansalaispätevyyttä korkeampaa.

Informationsruta

- Politisk självtillit syftar på medborgarens uppfattning om hens egen förmåga att delta i politik och förstå politiska processer.
- Politisk självtillit har en stark koppling till politiskt deltagande och intresse för politik.
- Politisk självtillit hos finländska vuxna är bland de svagaste i europeisk jämförelse.
- Kvinnor och lågutbildade har betydligt lägre politisk självtillit än män och högutbildade.
- Över hälften av eleverna i årskurs 9 har ganska eller mycket låg politisk självtillit.
- Elever i svenskspråkig undervisning har högre politisk självtillit än elever i finskspråkig undervisning.

Lähteet

Abramson, Paul R. (1972) Political Efficacy and Political Trust Among Black Schoolchildren: Two Explanations. *The Journal of Politics* 34:4, 1243–1275.

Arens, A. Katrin & Watermann, Rainer (2017) Political efficacy in adolescence: Development, gender differences, and outcome relations. *Developmental psychology* 53:5, 933–948.

Arnett, Jeffrey Jensen (2001) Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence through midlife. *Journal of Adult Development* 8:2, 133–143.

Balch, George I. (1974) Multiple Indicators in Survey Research: The Concept “Sense of Political Efficacy”. *Political Methodology* 1:2, 1–43.

Bandura, Albert (1986) *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliff; NJ: Prentice-Hall, Inc.

Bandura, Albert & Cherry, Lynne (2020) Enlisting the Power of Youth for Climate Change. *American Psychologist* 75:7, 945–951.

Beam, Michael A., Hutchens, Myiah J. & Hmielowski, Jay D. (2016) Clicking vs. sharing: The relationship between online news behaviors and political knowledge. *Computers in human behavior* 59, 215–220.

Beaumont, Elizabeth (2010) Political agency and empowerment: Pathways for developing a sense of political efficacy in young adults. Teoksessa Lonnie R. Sherrod, Judith Torney-Purta ja Constance A. Flanagan (toim.) *Handbook of research on civic engagement in youth*. Hoboken; New Jersey: John Wiley & Sons, 525–558.

Beaumont, Elizabeth (2011) Promoting political agency, addressing political inequality: A multilevel model of internal political efficacy. *The Journal of Politics* 73:1, 216–231.

Campbell, Angus, Gurin, Gerald & Miller, Warren E. (1954) *The voter decides*. New York: Row, Peterson, and Co.

Caprara, Gian Vittorio, Vecchione, Michele, Capanna, Cristina & Mebane, Minou (2009) Perceived political self-efficacy: Theory, assessment, and applications. *European Journal of Social Psychology* 39:6, 1002–1020.

Clarke, Harold & Acock, Alan (1989) National Elections and Political Attitudes: The Case of Political Efficacy. *British Journal of Political Science* 19:4, 551–562.

Cohen, Aaron, Vigoda, Eran & Samorly, Aliza (2001) Analysis of the Mediating Effect of Personal-Psychological Variables on the Relationship between Socioeconomic Status and Political Participation: A Structural Equations Framework. *Political Psychology* 22:4, 727–757.

Coleman, Kenneth M. & Davis, Charles L. (1976) The Structural Context of Politics and Dimensions of Regime Performance: Their Importance for the Comparative Study of Political Efficacy. *Comparative Political Studies* 9:2, 189–206.

Craig, Stephen C. (1979) Efficacy, Trust, and Political Behavior: An Attempt to Resolve a Lingering Conceptual Dilemma. *American Politics Quarterly* 7:2, 225–239.

Craig, Stephen C. & Maggiotto, Michael (1982) Measuring Political Efficacy. *Political Methodology* 8, 85–109.

Craig, Stephen C., Niemi, Richard G. & Silver, Glenn E. (1990) Political efficacy and trust: A report on the NES pilot study items. *Political Behavior* 12, 289–314.

Delli Carpini, Michael X. & Keeter, Scott (1996) *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. New Haven: Yale University Press.

Elo, Kimmo (2012) Kodista ja kiinnostuksesta se lähtee: Suomalaisten peruskoulun 8-luokkalaisten yhteiskunnallinen asennoituminen ja sen yhteys oppilaiden kotitaustaan. Teoksessa Pekka Kupari ja Martti Siisiäinen (toim.) *Kodista ja kiinnostuksesta se lähtee. Suomalaisnuorten kansalaispätevyys ja yhteiskunnalliset asenteet*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 11–36.

Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2008) *Suomalaisten politiikkatietämys*. Helsinki: Oikeusministeriö.

van Erkel, Patrick F. & Van Aelst, Peter (2021) Why don't we learn from social media? Studying effects of and mechanisms behind social media news use on general surveillance political knowledge. *Political Communication* 38:4, 407–425.

Esaiasson, Peter, Kölln, Ann-Kristin & Turper, Sedef (2015) External Efficacy and Perceived Responsiveness—Similar but Distinct Concepts. *International Journal of Public Opinion Research* 27:3, 432–445.

- Finifter, Ada W. (1970) Dimensions of Political Alienation. *The American Political Science Review* 64:2, 389–410.
- Finkel, Steven E. (1985) Reciprocal Effects of Participation and Political Efficacy: A Panel Analysis. *American Journal of Political Science* 29:4, 891–913.
- Flanagan, Constance A. & Lonnie R. Sherrod (1998) Youth political development: An introduction. *Journal of Social Issues* 54:3, 447–456.
- Galston, William A. (2001) Political knowledge, political engagement, and civic education. *Annual review of political science* 4:1, 217–234.
- Grönlund, Kimmo & Borg, Sami (2019) *Eduskuntavaalitutkimus 2019* [sähköinen tietoaineisto]. Versio 2.0. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3467> (haettu 1.5.2022).
- Hobolt, Sara & Klemmensen, Robert (2008) Government Responsiveness and Political Competition in Comparative Perspective. *Comparative Political Studies* 41:3, 309–337.
- Korventausta, Miikka, Järvinen, Tero, Jaakkola, Tomi & Veermans, Marjaana (2021) Yhteiskuntaopin opetus ja poliittinen kiinnittyminen peruskoulun yläluokilla. *Ainedidaktikka* 5:1, 23–42.
- Krampen, Günter (2000) Transition of adolescent political action orientations to voting behavior in early adulthood in view of a social-cognitive action theory model of personality. *Political Psychology* 21:2, 277–299.
- Lee, Sangwon & Xenos, Michael (2019) Social distraction? Social media use and political knowledge in two US Presidential elections. *Computers in human behavior* 90, 18–25.
- Levy, Brett (2013) An empirical exploration of factors related to adolescents' political efficacy. *Educational Psychology* 33:3, 357–390.
- Manganelli, Sara, Lucidi, Fabio & Alivernini, Fabio (2014) Adolescents' expected civic participation: The role of civic knowledge and efficacy beliefs. *Journal of adolescence* 37:5, 632–641.
- Mattila, Vesa & Rapeli, Lauri (2018) Just Sick of It? Health and Political Trust in Western Europe. *European Journal of Political Research* 57:1, 116–134.

McAvoy, Paula & Reyes, Gladys (2014) Political Socialization. Teoksessa Sherwood Thompson (toim.) *Encyclopedia of Diversity and Social Justice*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 787–791.

Morrell, Michael E. (2003) Survey and Experimental Evidence for a Reliable and Valid Measure of Internal Political Efficacy. *Public Opinion Quarterly* 67, 589–602.

Nurmi, Jonna (2002) Nuorten poliittinen sosiaalistuminen. Poliittiseen tietämykseen vaikuttavia tekijöitä. Teoksessa Viking Brunell ja Kari Törmäkangas (toim.) *Tulevaisuuden yhteiskunnan rakentajat. Yhteiskunnallisen opetuksen kansainvälinen tutkimus Suomen näkökulmasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, 61–92.

Oscarsson, Henrik, & Rapeli, Lauri (2018) Citizens and Political Sophistication. Teoksessa Dalton Russel (toim.) *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press.

Pereira, Mónica Ferrin, Fraile, Marta & Rubal, Martiño (2015) Young and Gapped? Political Knowledge of Girls and Boys in Europe. *Political Research Quarterly* 68:1, 63–76.

Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Quintelier, Ellen (2015) Engaging Adolescents in Politics: The Longitudinal Effect of Political Socialization Agents. *Youth & Society* 47:1, 51–69.

Rapeli, Lauri & Koskimaa, Vesa (2020) Kansalaisten kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen & Hanna Wass (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 420–438.

Yamamoto, Masahiro & Yang, Fan (2021) Does news help us become knowledgeable or think we are knowledgeable? Examining a linkage of traditional and social media use with political knowledge. *Journal of Information Technology & Politics*, 1–15.

4 Sukupuolen ja vanhempien poliittisen kiinnittymisen yhteys kansalaispätevyyteen

Elina Kestilä-Kekkonen ja Josefina Sipinen

4.1 Sukupuoli ja kansalaispätevyys

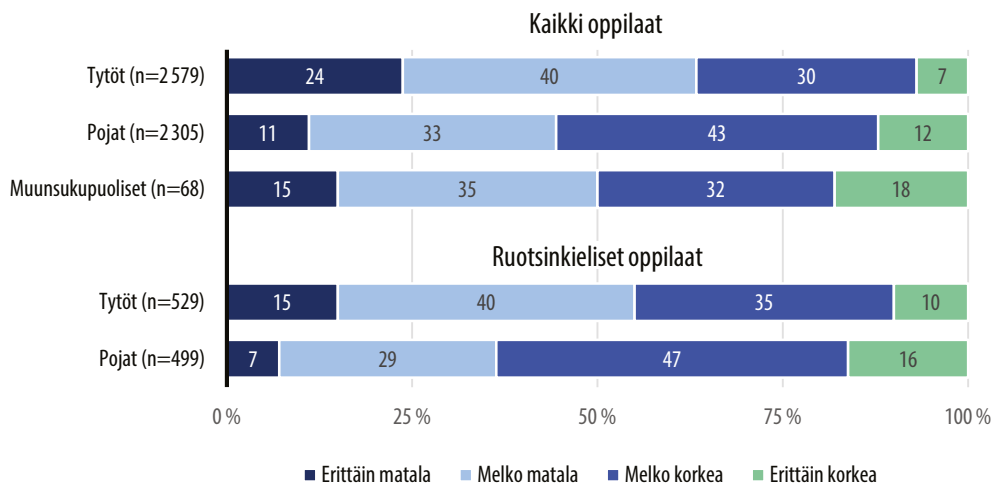
Poliittisen kiinnittymisen sukupuolikuilulla tarkoitetaan merkittäviä ja pitkäaikaisia eroja miesten ja naisten poliittisessa orientaatioissa ja poliittisessä käyttäytymisessä (Gidengil 2007). Sukupuolen mukaisia eroja on havaittu kansainvälisesti useilla osa-alueilla, kuten puoluevalinnassa ja äänestysaktiivisuudessa (Firebaugh & Chen 1995; Inglehart & Norris 2003), poliittisessa kiinnostuneisuudessa (Delli Carpini & Keeter 1996) sekä kunnianhimmossa tavoitella poliittisia johtoasemia (Lawless & Fox 2010). Tässä luvussa olemme kiinnostuneita eroista sisäisessä kansalaispätevyydessä, joka on yksi pysyvimmistä ja huomattavimmista sukupuolien välisistä eroista poliittisessä kiinnittymisessä. Tämä sukupuolikuilu on yleiseurooppalainen: kaikissa Euroopan maissa naiset arvioivat mahdollisuutensa ymmärtää politiikkaa, sekä vaikuttaa tai osallistua siihen miehiä heikommaksi (European Social Survey -aineistot 7–9). Vaikka sisäisen kansalaispätevyyden keskimääräinen taso on muissa Pohjoismaissa Suomen keskimääräistä tasoa korkeampaa, sukupuolten välinen ero on näkyvillä myös niissä.

Sisäisen kansalaispätevyyden sukupuolikuilu havaittiin tutkimuksissa jo 1960-luvulla, ja 1980-luvulla Karen Beckwith (1986) risti sen ”pysyväksi pulmaksi”. Tutkimusta ilmiön syistä on kuitenkin huomattavan vähän. Sosioekonomisilla tekijöillä on vain vähän selitysvoimaa, mikä tarkoittaa, ettei sukupuolikuilu selity esimerkiksi naisten miehiä matalammalla tulo- tai koulutustasolla eikä heikommalla työllisyysasteella (Gidengil ym. 2008; Thomas 2012). Vaikka naiset ovat ottaneet suurempaa roolia politiikan johtoasemissa ja toimivat työmarkkinoilla täysipainoisesti, kuilu on pysynyt (esim. Pruyers & Blais 2014). Pysyvyyden ongelma liittyy erityisesti sisäiseen kansalaispätevyyteen, sillä muilla poliittisen kiinnittymisen osa-alueilla, kuten ulkoisessa kansalaispätevyydessä, sosioekonomisten resurssien tasaantuminen on onnistunut kaventamaan sukupuolikuilua (Burns ym. 2001).

EPIC-kyselytutkimusaineisto osoittaa, että suomalaisessa aikuisväestössä havaittu sukupuolikiilu sisäisessä kansalaispätevydessä (ks. esim. Kestilä-Kekkonen 2015) on olemassa jo 15–16-vuotiaiden nuorten keskuudessa (kuvio 4). Siinä missä pojista selvästi yli puolella on melko tai erittäin korkea kansalaispätevyys, tytöillä vastaava tunne on harvemmalla kuin kahdella viidestä. Tytöistä joka neljännellä, mutta pojista vain joka kymmenennellä kansalaispätevyys on erittäin matala. Myös ruotsinkielisten keskuudessa havaitaan sama selvä ero kansalaispätevyyden kokemuksessa tyttöjen ja poikien välillä huolimatta siitä, että ruotsinkielisten nuorten kansalaispätevyys on keskimäärin korkeampaa sekä tytöillä että pojilla. Kuitenkin myös ruotsinkielisten keskuudessa erittäin matalan kansalaispätevyyden omaavien joukko on tytöissä kaksinkertainen poikiin verrattuna.

Muunsukupuolisia on aineistossa verrattain vähän, mikä tarkoittaa, että heidän osaltaan tuloksia on tulkittava vain suuntaa antavina. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että muunsukupuolisissa kansalaispätevyyden tunne on vahvempaa kuin esimerkiksi tytöiksi itsensä kokevien keskuudessa. Lisäksi muunsukupuolisissa on tyttöihin ja poikiin verrattuna suurin erittäin korkean kansalaispätevyyden omaava joukko. Havainto on kiinnostava ottaen huomioon, kuinka vähän tutkimusta muunsukupuolisista on toistaiseksi saatavilla.

Kuvio 4. Kansalaispätevyys sukupuolen mukaan kaikkien vastaajien sekä erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Ruotsinkielisissä muunsukupuolisten lukumäärä oli erittäin pieni eikä tuloksia siksi raportoida.

4.2 Vanhempien poliittisen kiinnittymisen yhteys tyttöjen ja poikien kansalaispätevyyteen

Elizabeth Beaumontin ym. (2011) mukaan kansalaispätevyyden kehittymistä on yleisesti lähestytty kolmesta näkökulmasta. Näistä ensimmäinen korostaa sosiaalisen statuksen merkitystä, joka takaa poliittisen osallistumisen materiaaliset resurssit, ja toinen organisaatioiden ja koulun roolia näiden resurssien vaikutuksen tasoittajina. Kolmas näkökulma, ns. sosiopoliittinen oppiminen, puolestaan painottaa epävirallisten toimijoiden, kuten työpaikkojen, kansalaisryhmien ja perheiden roolia. Nuorilla on vähemmän resursseja hyötyä tästä monipuolisesta oppimisympäristöstä kuin aikuisilla: heillä vanhempien merkitys sisäisen kansalaispätevyyden kehittymisessä korostuu jo siksi, että ikänsä vuoksi tämän tutkimuksen kohteena olevilla 15–16-vuotiailla on vain hyvin vähän mahdollisuuksia itse osallistua poliittiseen päätöksentekoon.

Albert Banduran (1977) klassinen sosiaalisen oppimisen teoria on ollut keskeisessä roolissa selitettäessä sukupuolikuilua. Sosiaalisella oppimisella tarkoitetaan toisten ihmisten käytöksen havainnointia ja niitä muutoksia, joita yksilö käyttökseenä havainnoinnin pohjalta tekee. Välittömien käytösmuutosten lisäksi havainnointi antaa vihjeitä siitä, miten vastaavissa tilanteissa olisi hyvä toimia tulevaisuudessa. Teorian mukaan lapsi kiinnittää huomiota ensisijaisesti samaa sukupuolta olevaan vanhempaan, johon hän sukupuolensa perusteella samaistuu enemmän ja omaksuu siksi tämän vanhemman käyttäytymismallit syvemmin. Näin ollen, kuten Elisabeth Gidengilin ym. (2010) tutkimus osoittaa, poliittisesti aktiivisilla äideillä on tärkeä rooli heidän tyttäriensä poliittisessa sosialisatiossa, joka peittoaa poliittisesti aktiivisen isän vaikutuksen. Tyttäret oppivat esimerkin kautta: poliittisesti aktiivinen äiti osoittaa, että politiikka kuuluu myös naisille ja naiset voivat siinä myös menestyä ja edetä. Äideillä vaikuttaisikin olevan korostunut rooli sukupuolikuilun umpeen kuromisessa, sillä siinä missä pojat saavat myös muualta yhteiskunnasta vihjeitä siitä, että miesten tulee olla perillä politiikasta ja yhteiskunnasta, tytöiltä ja naisilta vastaavaa ei välttämättä samassa määrin edellytetä (Metzger & Smetana 2009).

Roolimallin merkitys on erityisen tärkeä siksi, että jo hyvin nuoret lapset näkevät politiikan miesten dominoimana maailmana, ja iän myötä erityisesti tyttöjen näkemys tästä vahvistuu, kuten Angela L. Bosin ym. (2021) tuore tutkimus osoittaa. Tämän lisäksi lapset omaksuvat sukupuoleensa kohdistuvat odotukset ja valitsevat myös tulevat ammattinsa usein niiden mukaisesti. Bos ym. kutsuvat tätä sukupuolittuneeksi poliittiseksi sosialisatioksi. Siinä yhdistyvät sukupuolisosialisatio, jossa lapset mieltävät naisille ja miehille erilaisia rooleja yhteiskunnassa havainnoidessaan aikuisia, ja elämänmittainen poliittinen sosialisatio, joka kiinnittää yksilöitä eri tavoin politiikkaan ja muokkaa heidän osallistumisnormejaan. Toisin sanoen sukupuolittuneessa poliittisessä sosialisatiossa on käynnissä

kaksi yhtäaikaista prosessia, jotka molemmat korostavat miesten vahvempaa roolia politiikassa, erityisesti johtoasemissa. Lapset oppivat jo varhain, että poliittisilla rooleilla on yhtymäkohtia heidän sukupuolirooleihinsa.

Voisi ajatella, että Suomessa asiat olisivat roolimallien suhteen huomattavasti paremmalla tolalla suhteessa eurooppalaisiin verrokkeihin – ovathan suomalaisnaiset saaneet äänestää ja asettua ehdolle jo verrattain varhain, aina siitä saakka, kun Suomessa otettiin käyttöön yleinen ja yhtäläinen äänioikeus vuonna 1906. Jo vuonna 1907 ensimmäiseen yksikamariseen eduskuntaan valittiin 19 naista ja nykyisin naiskansanedustajien suhteellinen osuus on kuudenneksi suurin maailmassa (Eduskunta 2016/2021). Vuoden 2022 aluevaaleissa valittiin enemmän naisedustajia kuin miesedustajia (Tilastokeskus 2022), ja kirjoittamishetkellä pääministeri Sanna Marinin johtaman hallituksen puolueilla on kaikilla naispuheenjohtaja.

Nämä edistysaskeleet eivät kuitenkaan ole poistaneet miesten yliedustusta poliittisissa johtoasemissa eivätkä sitä, että joidenkin politiikanalojen katsotaan yhä sopivan paremmin miehille kuin naisille. Esimerkiksi vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen tehdyssä kyselytutkimuksessa jopa yli 40 prosenttia sekä kansalaisista että kansanedustajaehdokkaista katsoi, että puolustus- ja turvallisuuspolitiikka sopii paremmin miesten hoidettavaksi (naisten osalta vastaavat luvut 2–3 prosenttia). Ero oli maltillisempi talouspolitiikassa, mutta vastaavankaltainen. Naisten vahvuksien nähtiin olevan erityisesti sosiaalipolitiikassa: sekä ehdokkaista että kansalaisista noin kolmannes arvioi, että se sopisi parhaiten naisten hoidettavaksi (miesten osalta vastaavat luvut 2–4 prosenttia) (von Schoultz ym. 2020).

Yhteiskunnan tarjoamien roolimallien lisäksi on huomattava, että suomalaiset vanhemmat eivät vielääkään vietä yhtä paljon aikaa lasten kanssa kotona. Tilastokeskuksen Ajankäyttö- ja vapaa-ajantutkimuksen (2009–2010) mukaan naiset käyttävät kotitöihin miehiä enemmän aikaa kaikissa perhetyypeissä, minkä lisäksi naiset viettävät aikaa enemmän lastensa kanssa. Vaikka ero on vuosien aikana kaventunut, äidin kanssa tiiviimmin yhdessä vietetty aika tarkoittaa, että lapset saavat vihjeitä yhteiskunnallisista normeista keskimääräistä enemmän äidiltään. Siksi voisi olettaa, että äitien vaikutus lapsiin olisi voimakkaampaa sukupuolesta riippumatta.

Vaikka sosiaalisen oppimisen teoria on ollut ehkä vahvin selittämään sukupuolikuilua, sen ohella esimerkiksi perimän on väitetty muokkaavan yksilön poliittista käyttäytymistä. Poliittisen osallistumisen ja kiinnostuneisuuden on väitetty olevan osittain geneettistä (esim. Klemmensen ym. 2012): lapsi voi periä esimerkiksi sosiaalisuuden piirteitä, jotka edesauttavat myöhemmin hänen poliittista osallistumistaan. Samoin voi ajatella olevan kansalaispätevyyden kohdalla, jolloin periytyvänä tekijänä on sosiaalisuuden sijaan itseluottamus. Jennifer Wolakin (2020) mukaan itseluottamus tukee psykologista

kiinnittymistä politiikkaan vahvistaen sisäistä kansalaispätevyyttä. Itseluottamus ei kuitenkaan ole vain geneettisesti määräytynyt, ja erityisesti äideillä on sen suhteen merkittävä rooli suhteessa tyttäriin, sillä politiikan normit ja käytännöt ovat vielä valtaosin maskuliinisia.

4.3 Vanhempien poliittisen kiinnittymisen yhteys nuorten kansalaispätevyyteen

Tässä luvussa tarkastelemme yhtä sukupuolikuluun potentiaalisesti vaikuttavaa tekijää eli vanhempien poliittisen kiinnittymisen yhteyttä heidän lastensa kansalaispätevyyteen. Erytisesti olemme kiinnostuneet siitä, mikä on samaa tai eri sukupuolta olevan vanhemman esimerkin vaikutus lapsen kansalaispätevyyteen, eli onko äidillä ja/tai isällä erilainen vaikutus poikiin ja tyttöihin.

Vaikka äidin rooli on samaistumisnäkökulmasta tärkeä, myös vanhempien kokonaisvaikutus on olennainen. Tämä koskee paitsi sisäisen kansalaispätevyyden vahvistumista, myös poliittisia näkemyksiä: jo varhaisissa poliittisen sosialisoinnin tutkimuksissa on todettu, että mitä poliittisesti yhtenäisemmin vanhemmat ajattelevat, sitä vahvemmin vanhempien arvot siirtyvät (Jennings & Niemi 1974; Tedin 1980). Lisäksi, melko luonnollisesti, mikäli perheessä politiikka on näkyvästi esillä ja vanhemmat tarjoavat keskusteluissaan jatkuvasti viiheitä poliittisista kannoistaan, lapset omaksuvat helpommin vanhempiensa poliittiset kannat, sosioekonomisesta asemasta riippumatta (Jennings ym. 2009).

Sekä äidin että isän poliittista kiinnittymistä on kartoitettu EPIC-kyselytutkimuksessa lukuisin eri muuttujiin. Tätä teosta varten on laskettu indeksi seuraavista väittämistä, joiden osalta vastaajia pyydettiin ilmoittamaan, mikäli ne heidän mielestään sopivat heidän äitiinsä tai isäänsä (tai nais-/miespuoliseen huoltajaansa):

- Hän on kiinnostunut poliittisista ja yhteiskunnallisista asioista
- Hän on hyvin perillä poliittisista ja yhteiskunnallisista asioista
- Hän osallistuu jonkin puolueen toimintaan
- Hän rohkaisee minua keskustelemaan poliittisista ja yhteiskunnallisista asioista
- Hän seuraa uutisia

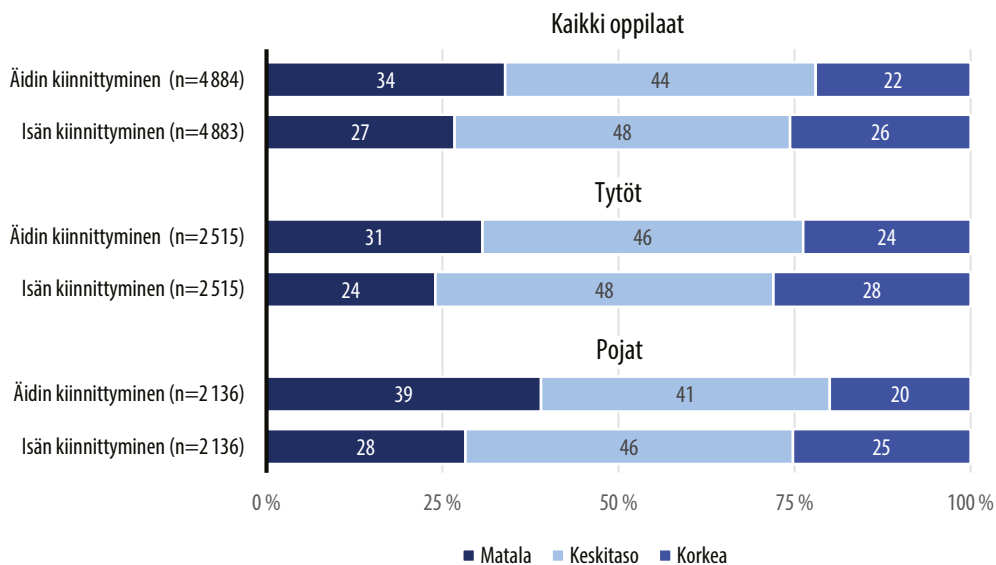
Sekä äidin että isän osalta on laskettu erilliset poliittisen kiinnittymisen indeksit, jotka saavat arvoja välillä 0 (mikään väittämistä ei sovi äitiin tai isään) – 5 (kaikki väittämät sopivat). Tästä kuusiluokkaisesta muuttujasta on laskettu tiiviimpi kolmeluokkainen muuttuja yhdistämällä arvot 0–1 (matala poliittinen kiinnittyminen); arvot 2–3 (keskitasoa oleva

poliittinen kiinnittyminen); sekä arvot 4–5 (korkea poliittinen kiinnittyminen). On syytä painottaa, että muuttuja mittaa yhdeksäsluokkalaisten nuorten henkilökohtaista kokemusta heidän vanhempiensa poliittisesta kiinnittymisestä, eikä siis vanhempien objektii- vistä kiinnittymistä. On kuitenkin selvää, että vanhempien antaman roolimallin vaikutus nuorten kansalaispätevyyteen välittyy ennen kaikkea nuorten kokeman todellisuuden kautta. Asiat siis usein ovat niin kuin ne koetaan.

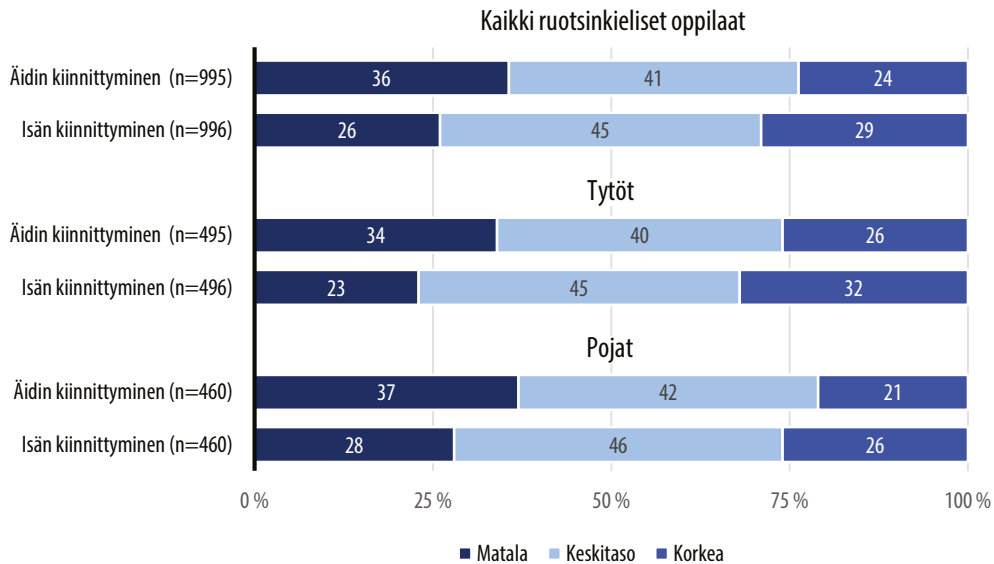
Kuten kuvio 5 osoittaa, keskimäärin nuoret arvioivat isänsä jonkin verran kiinnittyneem- mäksi politiikkaan kuin äitinsä ja päinvastoin, eli äitinsä selvästi heikommin kiinnittyneeksi kuin isänsä. Suunta on sama sekä tytöissä että pojissa, joskin on kiinnostavaa, että tytöillä on vanhemmistaan positiivisempi arvio kuin pojilla. Tytöt pitävät molempia vanhempiaan korkeammin kiinnittyneitä kuin pojat, joiden keskuudessa arviot vanhempien kiinnittymi- sestä ovat kriittisempiä. Tulokset arvioista omien vanhempien poliittisesta kiinnittymisestä ovat melko identtisiä ruotsinkielisten osalta (kuvio 6), mikä on kiinnostavaa sitä taustaa vasten, että ruotsinkieliset nuoret kuitenkin arvioivat oman kansalaispätevyytensä vah- vemmaksi kuin kaikki nuoret keskimäärin. Ilmeisesti tämä ei ainakaan suuresti liity siihen, että ruotsinkieliset pitäisivät vanhempiaan poliittisesti kiinnittyneempinä.

EPIC-kyselytutkimusaineistossa nuorista hieman alle puolet (45 %) kokee vanhempiensa olevan yhtä kiinnittyneitä politiikkaan. Kolmannes (32 %) pitää isäänsä vahvemmin kiinnit- tyneenä kuin äitiään ja viidennes (22 %) äitiään kiinnittyneempänä kuin isäänsä. Tulokset ovat samaa suuruusluokkaa ruotsinkielisten osalta.

Kuvio 5. Nuoren arvio vanhempiensa poliittisen kiinnittymisen tasosta sukupuolen mukaan, kaikki vastaa- jat (% vastaajista).

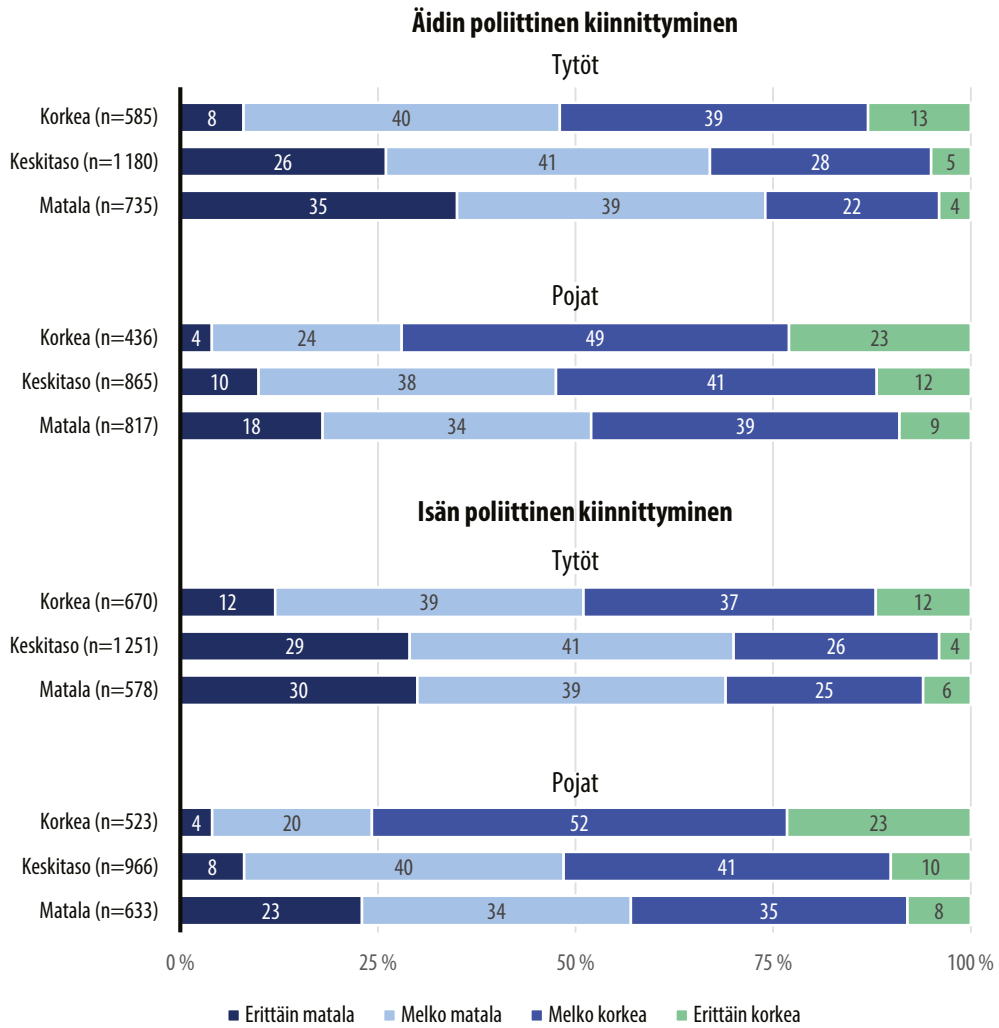

Kuvio 6. Nuoren arvio vanhempiensa poliittisesta kiinnittymisestä sukupuolen mukaan, ruotsinkieliset nuoret (% vastaajista).

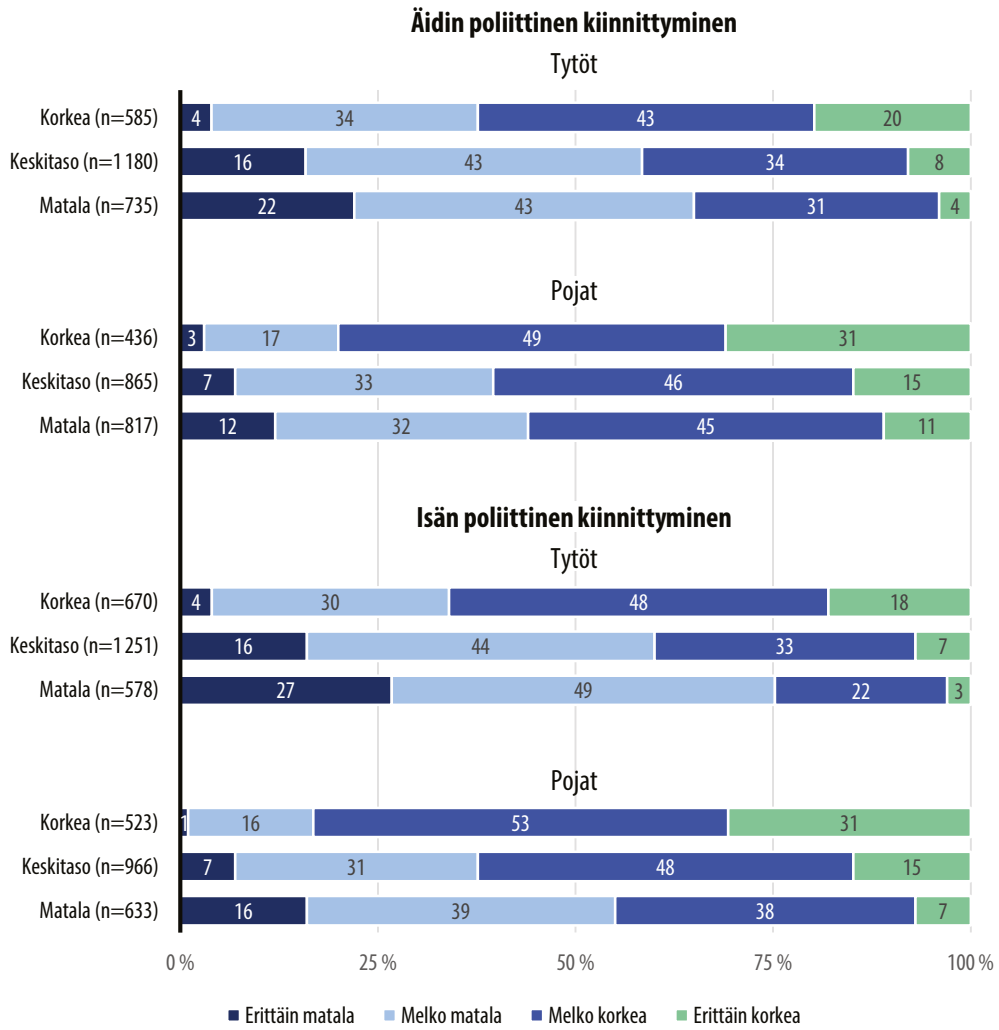

Kuvioissa 7 ja 8 raportoidaan sekä äidin että isän poliittisen kiinnittymisen yhteys nuorten kansalaispätevyyteen niin tyttöjen kuin poikien keskuudessa. Kuviossa 7 esitetään tulokset kaikkien vastaajien ja kuviossa 8 ruotsinkielisten osalta. Kuvioista nähdään, että äidin poliittisella kiinnittymisellä on lineaarinen yhteys sekä tyttöjen että poikien kansalaispätevyyteen. Mitä vahvemmin kiinnittynyt äiti, sitä voimakkaampi kansalaispätevyyden tunne vastaajalla on. Isän osalta tulokset ovat muutoin samansuuntaisia lukuun ottamatta sitä, että kaikkien vastaajien osalta isän kiinnittymisen vaikutus tyttöjen kansalaispätevyyteen ei ole yhtä suoraviivaista kuin äidin: tyttöjen kansalaispätevyydessä ei havaita eroa olipa isän poliittinen kiinnittyminen sitten matalaa tai keskitasoa. Vasta isän korkealla kiinnittymisellä on yhteys tyttöjen korkeampaan kansalaispätevyyteen. Syvempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että isän vaikutus tyttöjen kansalaispätevyyteen on lineaarinen silloin, kun tarkastellaan kahden vanhemman kanssa asuvia nuoria (siis nuoria, jotka joko asuvat yhdessä molempien vanhempien kanssa tai vaihtoehtoisesti vuoroviikoin molempien vanhempiensa luona). Vain yhden vanhemman kanssa asuvien tyttöjen kansalaispätevyyteen isän kiinnittyminen heijastuu vasta kun se on korkea. Tämä tarkoittanee sitä, että mikäli tytöt asuvat vain yhden vanhemman kanssa, tämä vanhempi on todennäköisesti heidän äitinsä, ja siten äidin vaikutus on voimakkaampi. Ensisijaisesti tulos korostaa yhdessä vietyyn ajan merkitystä vanhempiin suuntautuvan, kansalaispätevyyteen vaikuttavan mallioppimisen näkökulmasta.

Kuvio 7. Äidin ja isän poliittisen kiinnittymisen yhteys nuoren kansalaispätevyyteen sukupuolen mukaan kaikkien vastaajien osalta (% vastaajista).

Kuvio 8. Äidin ja isän poliittisen kiinnittymisen yhteys nuoren kansalaispätevyyteen sukupuolen mukaan ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

4.4 Yhteenveto

Naisten ja miesten välinen sukupuolikiilu sisäisessä kansalaispätevydessä havaittiin jo 1960-luvulla, eikä se ole tasoittunut huolimatta naisten korkeasta koulutustasosta ja aktiivisesta osallistumisesta työmarkkinoille. Sukupuolikiilu näkyy jo 15–16-vuotiaiden nuorten keskuudessa: pojista selvästi yli puolella on melko tai erittäin korkea kansalaispätevyys, tytöillä vastaava tunne on harvemmalla kuin kahdella viidestä.

Uusimpien teorioiden mukaan sukupuolikiulu selittyy niin kutsutulla sukupuolittuneella poliittisella sosialisatiolla, jossa sukupuolen mukainen sosialisatio yhdistyy elämäntapaan poliittiseen sosialisatioon. Lapset havainnoivat naisten ja miesten erilaisia rooleja yhteiskunnassa, ja samalla luovat omaa suhdettaan politiikkaan. Koska sekä poliittinen sosialisatio että sukupuolen mukainen sosialisatio molemmat korostavat miesten vahvempaa roolia politiikassa ja sen johtoasemissa, lapset oppivat varhain, että sukupuoliroolit yhdistyvät rooleihin politiikassa.

Analyysimme osoittaa, että vanhempien poliittisellä kiinnittymisellä on paikkansa kansalaispätevyden sukupuolikiulun kehittymisessä. Suuri osa tutkimukseen osallistuneista yhdeksäsluokkalaisista nuorista arvioi, että heidän äitinsä on heikommin kiinnittynyt politiikkaan kuin heidän isänsä. Kuitenkin äidin poliittinen kiinnittyminen vahvistaa sekä tyttöjen että poikien kansalaispätevyyttä. Isän poliittisen kiinnittymisen yhteys tyttöjen kansalaispätevyyteen on heikompi, ellei isän kiinnittyminen ole poikkeuksellisen korkeaa.

Infolaatikko

- Naisten ja miesten sukupuolikuilu kansalaispätevydessä on säilynyt huolimatta naisten kohonneesta koulutustasosta ja aktiivisesta osallistumisesta työmarkkinoille.
- Sukupuolikuilua on selitetty pääosin sosiaalisen oppimisen teorioilla, mallioppimisella ja sukupuolittuneella poliittisella sosialisatiolla.
- Suurin osa yhdeksäsluokkalaisista nuorista arvioi äitinsä olevan heikommin kiinnittynyt politiikkaan kuin isänsä.
- Äidin poliittinen kiinnittyminen on yhteydessä sekä tyttöjen että poikien kansalaispätevyteen. Isän kiinnittymisen yhteys tyttöjen kansalaispätevyteen on heikompi.

Informationsruta

- Skillnaden i politisk självtillit mellan kvinnor och män har bibehållits på samma nivå trots att kvinnors utbildningsnivå och deltagande på arbetsmarknaden har överlag ökat.
- Könsgapet har i huvudsak förklarats genom sociala inlärningsteorier, modellinlärning och könsstratifierad politisk socialisation.
- De flesta elever i årskurs 9 upplever att deras mamma är politiskt mindre engagerad (intresserad av och insatt i politik, följa nyheter, delta i partiverksamhet, uppmuntra till politisk diskussion) än deras pappa.
- Mammans politiska engagemang är kopplat till både flickors och pojkars politiska självtillit. Pappans politiska engagemang har en svagare koppling med flickors politiska självtillit än med pojkars.

Lähteet

- Bandura, Albert (1977) Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review* 84:2, 191–215.
- Beaumont, Elizabeth (2011) Promoting political agency, addressing political inequality: A multilevel model of internal political efficacy. *The Journal of Politics* 73:1, 216–231.
- Beckwith, Karen (1986) *American Women and Political Participation: The Impacts of Work, Generation, and Feminism*. New York: Greenwood Press.
- Bos, Angela L., Greenlee, Jill S., Holman, Mirya R., Oxley, Zoe M. & Lay, J. Celeste (2021) This One's for the Boys: How Gendered Political Socialization Limits Girls' Political Ambition and Interest. *American Political Science Review* 116:2, 484–501.
- Burns, Nancy, Schlozman, Kay L. & Verba, Sidney (2001) *The private roots of public action*. Cambridge: Harvard University Press.
- Delli Carpini, Michael X. & Keeter, Scott (1996) *What Americans know about politics and why it matters*. New Haven: Yale University Press.
- Eduskunta (2016, päivitetty 2021) *Naisten äänioikeus 110 vuotta -tietopaketti*. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/nais-ten-aanioikeus-110-vuotta/Sivut/default.aspx> (haettu 23.5.2022).
- ESS Round 7: European Social Survey Round 7 Data (2014) Data file edition 2.2. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS7-2014.
- ESS Round 8: European Social Survey Round 8 Data (2016) Data file edition 2.2. NSD Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS8-2016.
- ESS Round 9: European Social Survey Round 9 Data (2018) Data file edition 3.1. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS9-2018.
- Firebaugh, Glenn & Chen, Kevin (1995) Vote turnout of nineteenth amendment women: The enduring effect of disenfranchisement. *American Journal of Sociology* 100, 972–996.

- Gidengil, Elisabeth (2007) Beyond the Gender Gap. *Canadian Journal of Political Science* 40:4, 815–831.
- Gidengil, Elisabeth, Giles, Janine & Thomas, Melanee (2008) The gender gap in self-perceived understanding of politics in Canada and the United States. *Gender & Politics* 4, 535–561.
- Gidengil, Elisabeth, O'Neill, Brenda & Young, Lisa (2010) Her Mother's Daughter? The Influence of Childhood Socialization on Women's Political Engagement. *Journal of Women, Politics & Policy* 31:4, 334–355.
- Inglehart, Ronald & Norris, Pippa (2003) *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Jennings, M. Kent & Niemi, Richard G. (1974) *The Political Character of Adolescence: The Influence of Families and Schools*. Princeton: Princeton University Press.
- Jennings, M. Kent, Stoker, Laura & Bowers, Jake (2009) Politics across Generations: Family Transmission Reexamined. *Journal of Politics* 71, 782–99.
- Kestilä-Kekkonen, Elina (2015) Suomalaisten poliittinen kiinnittyminen. Teoksessa Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Jussi Westinen (toim.) *Demokratiaindikaattorit 2015. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 52–53.
- Klemmensen, Robert, Hatemi, Peter K., Hobolt, Sara Binzer, Petersen, Inge, Skytthe, Axel & Norgaard, Asbjorn S. (2012) The genetics of political participation, civic duty, and political efficacy across cultures: Denmark and the United States. *Journal of Theoretical Politics* 24:3, 409–427.
- Lawless, Jennifer L. & Fox, Richard L. (2010) *It still takes a candidate: Why women don't run for office*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Metzger, Aaron & Smetana, Judith G. (2009) Adolescent civic and political engagement: Associations between domain-specific judgments and behavior. *Child Development* 80:2, 433–441.
- Pruysers, Scott & Blais, Julie (2014) Anything women can do men can do better: An experiment examining the effects of stereotype threat on political knowledge and efficacy. *The Social Science Journal* 51:3, 341–349.

von Schoultz, Åsa, Henriksson, Mikaela & Kestilä-Kekkonen, Elina (2020) Sukupuolistereotypiat suomalaisessa politiikassa. Teoksessa Elina Kestilä-Kekkonen ja Åsa von Schoultz (toim.) *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019*. Oikeusministeriön julkaisu 2020/16. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tedin, Kent L. (1980) Assessing Peer and Parent Influence on Adolescent Political Attitudes. *American Journal of Political Science* 24:1, 136–54.

Thomas, Melanee (2012) The complexity conundrum: Why hasn't the gender gap in subjective political competence closed?. *Canadian Journal of Political Science* 45, 337–358.

Tilastokeskus (2022) *Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi aluevaaleissa 2022*. https://www.stat.fi/til/alvaa/2022/04/alvaa_2022_04_2022-02-16_tie_001_fi.html (haettu 23.5.2022).

Tilastokeskus (2022) *Ajankäyttö ja vapaa-aika*. <https://www.stat.fi/tup/tasaarvo/ajankaytto-ja-vapaa-aika/index.html?fbclid=IwAR377ZsscAy-RSpaloDgXVPLHLjBmSWDZhsjoT-2C26WRoOt9AqlzLTNFPvg> (haettu 9.6.2022).

Wolak, Jennifer (2020) Self-Confidence and Gender Gaps in Political Interest, Attention, and Efficacy. *The Journal of Politics* 82:4, 1490–1501.

5 Perheen taloudellisen tilanteen, sosioekonomisen aseman ja perherakenteen yhteys nuoren kansalaispätevyyteen

Aino Tiihonen, Peter Söderlund ja Laura Kestilä

5.1 Sosioekonominen asema ja perherakenne

Korkea-asteen koulutuksen saaneet, ylemmät toimihenkilöt ja hyvätuloiset ovat keskimäärin terveempiä, voivat paremmin ja elävät pidempään kuin perusasteen koulutuksen saaneet, työntekijäammateissa toimivat ja pienituloiset (Kestilä & Karvonen 2018; Manderbacka ym. 2021; Tarkiainen ym. 2017). Sosioekonomisella asemalla on tutkimuksissa havaittu selvä yhteys yksilön terveyteen, hyvinvointiin sekä niiden määrittäjiin.

Lapsiperheissä vanhempien sosioekonomisen aseman on osoitettu olevan yhteydessä heidän jälkeläistensä hyvinvointiin. Perheen taloudelliseen tilanteeseen ja sosioekonomiseen asemaan yhteydessä olevat hyvinvointierot näkyvät jo varhaislapsuudesta alkaen, esimerkiksi lasten ja nuorten terveydessä ja elintavoissa, elinolosuhteissa ja sosiaalisissa suhteissa (Kestilä ym. 2018; Salmi & Kestilä 2019; Salmi & Närvi 2022). Perheen sosioekonominen asema ja siihen liittyvä taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma (esim. Bourdieu 1986; Bourdieu 1998) määrittävät yksilön ja perheen käytössä olevia resursseja, kykyjä ja mahdollisuuksia.

Vanhempien sosioekonominen asema näyttää vaikuttavan hyvinvointiin myös lapsuutta ja nuoruutta pidemmälle: vanhempien koulutustaso määrittää esimerkiksi lasten koulu-menestystä, hakeutumista jatkokoulutukseen ja sitä kautta korkeampaa koulutustasoa. Suomalaisten kohorttitutkimusten mukaan vanhempien koulutus- ja tulotasot ovat varsin selvästi ja johdonmukaisesti yhteydessä lasten todennäköisyyteen päätyä korkeille koulutusasteille (Härkönen & Sirniö 2020; Karhunen ja Uusitalo 2017). On mahdollista, että jopa koulutusalat periytyvät, mistä seuraa ammattien periytymistä. Lapsuuden resurssit vaikuttavat pitkälti siihen, miten yksilö saa kartutettua omia resurssejaan ja asemaansa yhteiskunnassa. Yksilön oma koulutus välittää usein lapsuuden perheen sosioekonomisen

aseman vaikutusta myöhempään hyvinvointiin. Perheen sosioekonomisella asemalla on todettu olevan yhteys muun muassa terveyteen, elintapoihin ja toimeentuloon nuorena aikuisuudessa (Berg 2017; Ilmakunnas 2019; Kestilä 2008; Sirniö 2016).

Koulutuksen tiedetään olevan yhä useammin yhteydessä sosiaaliseen liikkuvuuteen. Tässä yhteydessä vanhempien koulutustason on havaittu vaikuttavan heikommin heidän lastensa koulutustason taustalla. Yhtenä merkittävänä syynä koulutuksen periytymisen heikentymiselle on pidetty suomalaisen yhteiskunnan tarjoamia maksuttomia koulutusmahdollisuuksia, minkä on perinteisesti nähty vauhdittaneen sosiaalista liikkuvuutta Suomessa. Viime vuosina sosiaalisen liikkuvuuden on kuitenkin havaittu hidastuneen, mitä on selitetty toisaalta korkeakoulutuksen yleistymisellä, toisaalta koulutuksen eriarvoistumisella (Erola ym. 2020; Pöyliö ym. 2018).

Korkeampi sosioekonominen asema näkyy myös korkeampana yhteiskunnallisena aktiivisuutena ja poliittisena osallistumisena. Poliittiset resurssit ja osallisuus ovatkin tärkeitä yksilön hyvinvoinnin osatekijöitä (Allardt 1976). Nuorilla ja nuorilla aikuisilla poliittisen osallisuuden kannalta lapsuudenkodin tarjoamilla lähtökohdilla on suuri merkitys. Vanhemmilta omaksuttu käsitys itsestä yhteiskunnallisena toimijana siirtyy usein heidän jälkeläisilleen: korkean sosiaalisen ja poliittisen pääoman kodeista lähtöisin olevat nuoret ovat myös aikuisina selvästi muita aktiivisempia. Kuten koulutus tai varallisuus, myös esimerkiksi äänestyskäyttäytyminen ja puoluekanta näyttävät siirtyvän sukupolvelta toiselle (Tiihonen ym. 2016; Wass & Borg 2016).

Sosialisaatioteoriat ovat korostaneet perheen ja vanhempien sosioekonomisen aseman merkitystä yksilön kansalaispätevyyden rakentumisessa. Toiset tutkimukset ovat korostaneet yhteiskunnallisen aseman siirtymistä (Schlozman ym. 2012; Verba ym. 2003) ja toiset vastaavasti sosiaalista oppimista (esim. Bandura 1977; Jennings ym. 2009). Erityisesti sosiaalisen oppimisen teoria on korostanut vanhempien koulutustason merkitystä. Tämä perustuu ajatukseen, että korkeammin koulutetut vanhemmat luovat lapsilleen sellaisen kasvuympäristön, joka tarjoaa virikkeitä ja kannustimia yhteiskunnalliseen osallistumiseen (Gidengil ym. 2016).

Millä indikaattoreilla sosioekonomista asemaa sitten mitataan? Empiirisissä rekisteri- ja kyselytutkimuksissa aikuisväestön hyvinvoinnin ja terveyden sosioekonomisia eroja tarkastellaan yleensä koulutuksen, tulotason tai ammattiaseman mukaan (Lahelma & Rahkonen 2017). Kyselytutkimuksissa myös kokemukset toimeentulosta ja sen riittäväydestä ovat käytettyjä mittareita, kun tarkastellaan esimerkiksi taloudellisen tilanteen yhteyttä muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Nuorten hyvinvoinnin sosioekonomisten erojen tarkastelu ei sen sijaan ole suoraviivaista, sillä edellä mainitut ominaisuudet eivät ole heillä vielä vakiintuneet (Koivusilta 2010). Sosiaalisen aseman mukaisia hyvinvointieroja voidaan kuitenkin eritellä perheen sosiaalisen aseman (kuten vanhempien

koulutuksen, ammattiaseman tai tulojen) mukaisesti. Nuorten sosiaalisen aseman mittarina on käytetty usein myös perheen koettua toimeentuloa, jota voidaan mitata joko absoluuttisin tai suhteellisin kriteerein. Koettu absoluuttinen toimeentulo mittaa sitä, millaiseksi ihminen kokee oman toimeentulonsa ja vastaavasti koettu suhteellinen toimeentulo mittaa sitä, miten ihminen arvioi oman toimeentulonsa suhteessa muihin. Nuorten koulumenestystä tai jatkokoulutussuunnitelmia on voitu käyttää myös kuvaamaan nuoren sosioekonomista asemaa, oletetun koulutusuran näkökulmasta. Sen lisäksi, että koulutusura ja koulutusvalinnat erottelevat nuorten hyvinvointia ja terveyttä, ne ovat kytköksissä perhetaustaan ja toisaalta ennustavat aikuisuuden sosiaalista asemaa. Eri tavat mitata sosioekonomista asemaa kuvaavat myös osittain sen eri ulottuvuuksia.

Uudet perhemuodot ja asumisjärjestelyt ovat yleistyneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuonna 2020 noin kymmenesosa perheistä oli uusperheitä ja yhden vanhemman perheiden osuus perheistä oli 13 prosenttia (SVT 2021). Vuoroasuminen on yleistynyt lasten ja nuorten asumismuotona (Rissanen 2016). Perherakenteen on havaittu olevan yhteydessä lasten ja nuorten hyvinvointiin (Bjarnason ym. 2012; Lehto ym. 2010; Rissanen 2016; Rosenfeld 2010). Perherakenteen muutoksen taustalla on usein vanhempien ero, jolla jo sinänsä on havaittu olevan lasten ja nuorten hyvinvointiin epäsuotuisia vaikutuksia. Vanhempien eroon sisältyy riski suhteen heikkenemisestä toiseen vanhempaan, mikä voi merkitä myös sosiaalisen, taloudellisen ja inhimillisen pääoman heikkenemistä (Amato 2001). Usein eron kokeneiden ja yhden vanhemman perheistä lähtöisin olevien lasten ja nuorten on havaittu voivan huonommin kuin kahden vanhemman perheistä olevien myös myöhemmin elämässään (Berg 2017; Kestilä 2008).

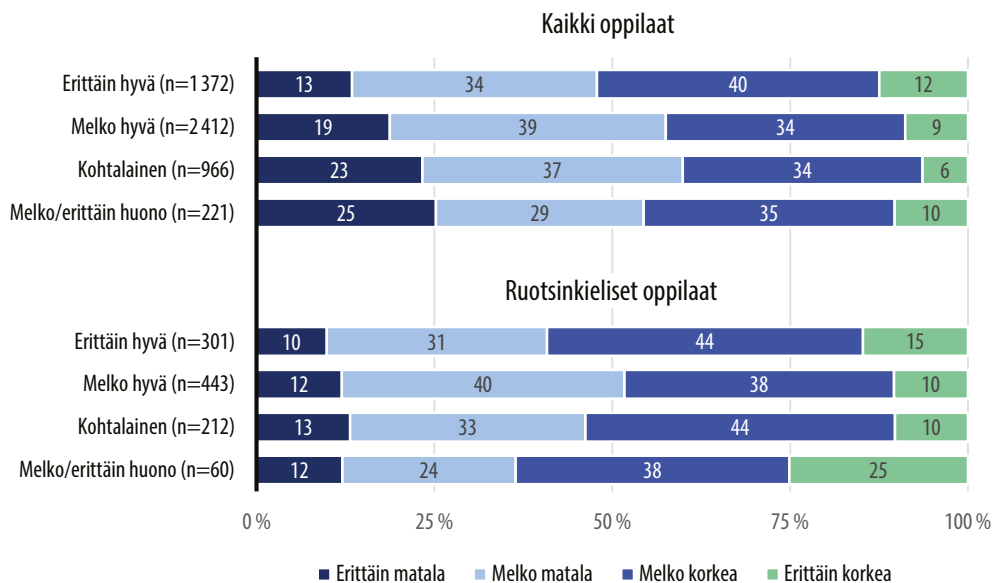
5.2 Perheen koetun taloudellisen tilanteen yhteys nuorten kansalaispätevyyteen

Tässä alaluvussa tarkastellaan tuloksia 9.-luokkalaisten nuorten perheen koetun taloudellisen tilanteen yhteydestä nuorten kansalaispätevyyteen. Perheen koettua taloudellista tilannetta on kysytty EPIC-kyselytutkimuksessa nuorilta kolmella eri tavalla:

1. "Millainen on perheesi taloudellinen tilanne, esitä oma arviosi?" Kysymykseen vastataan viisiportaisella vastausasteikolla, jossa vaihtoehdot ovat: (1) erittäin huono; (2) melko huono; (3) kohtalainen; (4) melko hyvä ja (5) erittäin hyvä".
2. "Verrattuna muihin koulusi yhdeksäsluokkalaisiin, onko sinulla käytettävissä enemmän vain vähemmän rahaa?" Kysymykseen vastataan viisiportaisella Likert-asteikolla, jossa vaihtoehdot "paljon enemmän" ja "paljon vähemmän" ovat vastausskaalan ääripäät.

3. "Onko kodissasi jouduttu karsimaan seuraavista asioista...?" Tällaisia asioita ovat: perheen yhteiset lomamatkat, uudet vaatteet, ruoka, kodin elektronikan hankinnat, harrastukset ja vapaa-ajan aktiviteetit (esim. konsertit, elokuvat ja ulkona syöminen). Jokaisen asian kohdalla vastaaja voi valita kolmesta vastausvaihtoehdoista: "ei", "kyllä joskus" tai "kyllä, usein", joille on annettu numeeriset arvot 0, 1 ja 2. Tällä tavoin kuudesta asiasta on tämän luvun tarkasteluihin luotu summamuuttuja, joka saa arvoja välillä 0–12. Mitä enemmän asioista on jouduttu karsimaan rahan puutteen vuoksi, sitä suuremman arvon summamuuttuja saa. Tämän luvun tarkasteluihin summamuuttuja on jaettu vielä viiteen eri kategoriaan: (1) karsittu paljon; (2) karsittu melko paljon; (3) karsittu kohtalaisesti; (4) karsittu vähän ja (5) ei karsittu lainkaan.

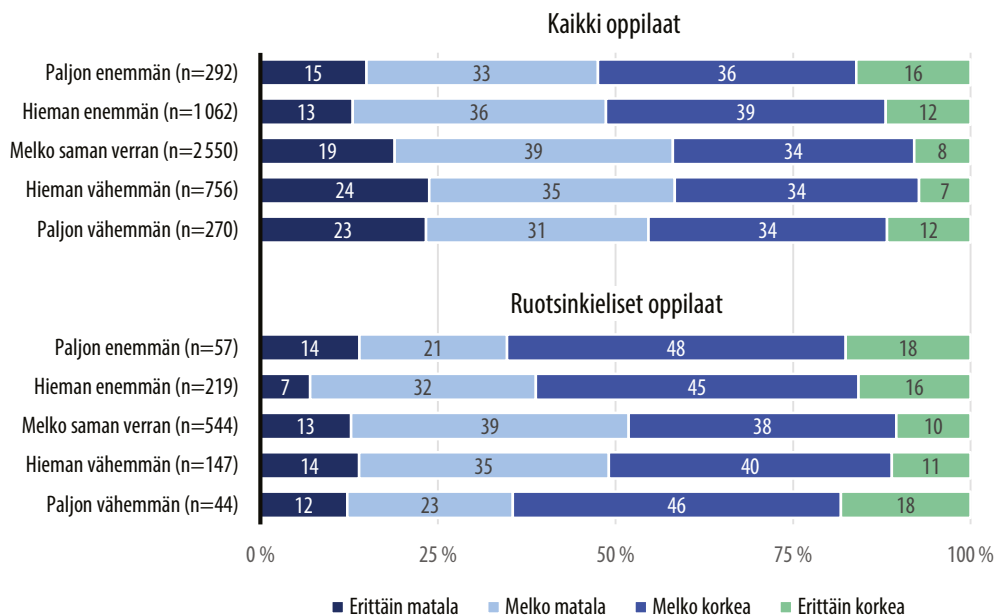
Kuvio 9. Kansalaispätevyuden taso sen mukaan, millaiseksi nuori arvioi perheensä taloudellisen tilanteen kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Kuvio 9 havainnollistaa kansalaispätevyuden tason yhteyttä nuoren omaan arvioon perheensä taloudellisesta tilanteesta. Yhteensä 52 prosentilla niistä nuorista, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen olevan hyvä, on melko korkea tai erittäin korkea kansalaispätevyys. Vastaava osuus nuorista, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen kohtalaiseksi, on 42 prosenttia. Kysymyksen vastausvaihtoehdot erittäin huono ja melko huono on kuviossa 9 yhdistetty samaan kategoriaan pienen vastausmäärän vuoksi. Tulosten mukaan erittäin matala kansalaispätevyys on kaikkein yleisintä niillä nuorilla,

jotka kokevat perheensä taloudellisen tilanteen melko huonoksi tai erittäin huonoksi. Näistä 9.-luokkalaisista nuorista joka neljännellä (25 %) on erittäin matala kansalaispätevyys. Melko tai erittäin korkea kansalaispätevyys ei ole kuitenkaan näillä nuorilla juurikaan yleisempää kuin perheen taloudellisen tilanteen paremmaksi kokevilla nuorilla. Ruotsinkielisten nuorten osalta havaitaan samankaltaisia tuloksia, vaikkakin yhteys kansalaispätevyyden ja perheen koetun taloudellisen tilanteen välillä vaikuttaisi olevan hieman heikompi kuin koko vastaajajoukossa.

Kuvio 10. Kansalaispätevyyden taso sen mukaan, kuinka paljon nuori arvioi, että hänellä on käytettävissä rahaa verrattuna ikätovereihin kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

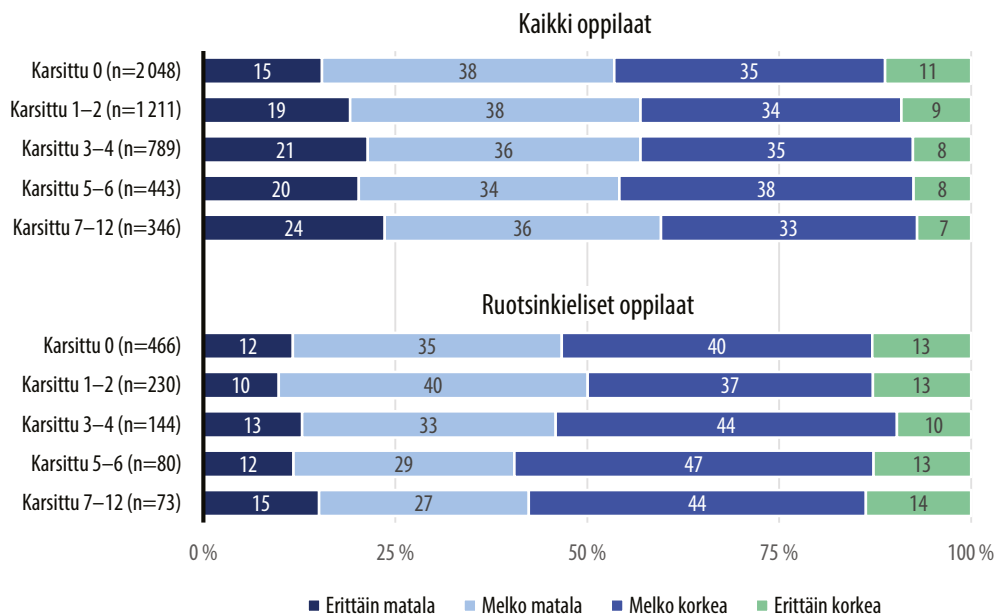

Kansalaispätevyyden tason ja oman koetun suhteellisen taloudellisen tilanteen yhteyttä on havainnollistettu kuviossa 10. Koettua suhteellista taloudellista tilannetta on mitattu EPIC-kyselytutkimuksessa pyytämällä nuoria arvioimaan, kuinka paljon heillä on käytössään rahaa verrattuna heidän ikätoverihinsä. Jos kuviossa esitetyjä tuloksia verrataan kansalaispätevyyden tason ja perheen koetun taloudellisen tilanteen väliseen yhteyteen (kuvio 9), voidaan tehdä samansuuntaisia päätelmiä. Noin puolella (52 %) 9.-luokkalaisista nuorista, jotka arvioivat, että heillä on käytettävissään paljon enemmän rahaa kuin ikätovereillaan, on melko korkea tai erittäin korkea kansalaispätevyys. Melko korkean tai erittäin korkean kansalaispätevyyden omaavien nuorten osuus laskee sitä mukaa, mitä huonommaksi nuori arvioi taloudellisen tilanteensa suhteessa ikätovereihin. Nuoret, jotka arvioivat taloudellisen tilanteensa erittäin huonoksi verrattuna ikätovereihin, eivät

eroa merkittävästi kansalaispätevyyden tasossa niistä nuorista, jotka arvioivat suhteellisen taloudellisen tilanteensa paremmaksi. Kiinnostavaa kyllä, tulosten mukaan nuorilla, jotka ovat arvioineet, että heillä on käytössään hieman vähemmän rahaa kuin ikätoveriilaan, on heikoin kansalaispätevyyden taso. Tästä syystä kansalaispätevyyden ja suhteellisen taloudellisen tilanteen välinen yhteys ei ole täysin lineaarinen.

Ruotsinkielisillä 9.-luokkalaisilla nuorilla tulokset kansalaispätevyyden tason ja suhteellisen taloudellisen tilanteen yhteydestä ovat lähes identtisiä kansalaispätevyyden tason ja koetun perheen taloudellisen tilanteen yhteyden kanssa (ks. kuvio 10). Koetun suhteellisen taloudellisen tilanteen yhteys kansalaispätevyyden tasoon on huomattavasti heikompi kuin koko vastaajajoukossa, jossa enemmistö on suomenkielisiä nuoria. Näyttää siltä, että kansalaispätevyys ei ole yhtä paljon sidoksissa koettuun taloudelliseen tilanteeseen ruotsinkielisillä nuorilla. Tähän havaintoon olisi tärkeää etsiä selittäviä tekijöitä muista yksilöllisistä ja yhteisöllisistä resursseista.

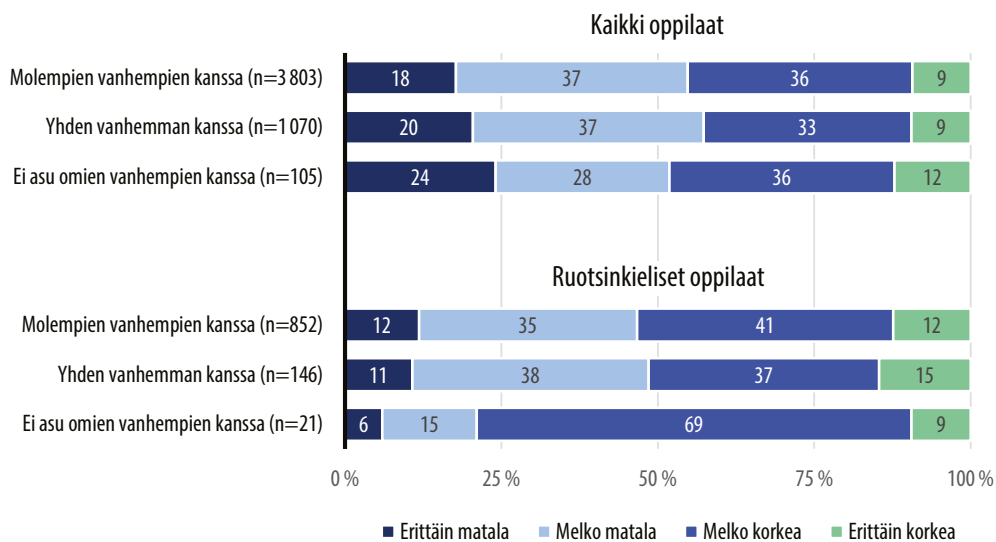
Kuvio 11. Kansalaispätevyyden taso sen mukaan, kuinka paljon nuori kokee, että hänen kodissaan on jouduttu karsimaan eri kulutuskohteista rahanpuutteen vuoksi kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Kolmas taloudellista tilannetta mittaava muuttuja kuvaa sitä, onko nuoren kodissa jouduttu karsimaan konkreettisista kulutuskohteista rahanpuutteen vuoksi. Mitä enemmän karsintaa on jouduttu tekemään, sitä heikommasta perheen taloudellista tilanteesta

se kertoo. Kansalaispätevyyden tason ja kulutuskohteiden karsimisen välistä yhteyttä on havainnollistettu kuviossa 11. Kulutuskohteiden karsimista kuvaava muuttuja perustuu tässä tutkimusta varten luotuun indeksimuuttuajaan. Tulokset osoittavat, että erityisesti nuorten erittäin matala ja erittäin korkea kansalaispätevyys ovat yhteydessä siihen, kuinka paljon nuoren kodissa on jouduttu karsimaan kulutuksesta, kuten vapaa-ajan aktiviteeteista tai harrastuksista. Nuorilla, jotka elävät kodeissa, joissa on jouduttu karsimaan enemmän kulutuksesta, on keskimäärin matalampi kansalaispätevyys kuin nuorilla, joiden kotona tällaista karsintaa on jouduttu tekemään vähemmän. Tulokset ovat samansuuntaisia myös ruotsinkielisillä nuorilla.

Kuvio 12. Nuoren kansalaispätevyyden taso asumisjärjestelyn mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Nuorilta tiedusteltiin myös useita heidän perherakenteeseensa ja asumisjärjestelyihinsä liittyviä asioita. Kansalaispätevyyden tasoa tarkasteltiin kaikkien näiden suhteen, mutta ainoastaan nuoren asumismuoto oli yhteydessä kansalaispätevyyden tasoon tilastollisesti merkitsevästi. Kyselyssä vastaajaa pyydettiin valitsemaan asumismuoto, joka parhaiten kuvaa hänen tilannettaan. Alkuperäisessä kysymyksessä annettiin seitsemän

vastausvaihtoehtoa⁴, mutta analyysiä varten ne yhdistettiin kolmeksi luokaksi: ”asun molempien vanhempieni kanssa”, ”asun yhden vanhemman kanssa” ja ”en asu omien vanhempieni kanssa”.

Tulokset osoittavat (kuvio 12), että 9.-luokkalaisten nuoren asumisjärjestely on kohtalaisesti yhteydessä nuoren kansalaispätevyyden tasoon. Vain yhden vanhemman kanssa asuvilla nuorilla on keskimäärin matalampi kansalaispätevyys kuin nuorilla, jotka asuvat molempien vanhempiensa kanssa. Yhden vanhemman kanssa asuviin kuuluvat vastaajat, jotka ovat ilmoittaneet asuvansa pääasiassa toisen vanhemmansa kanssa ja olevansa toisen vanhemmansa luona silloin tällöin tai asuvansa ainoastaan yhden vanhemmansa kanssa. Vastaavanlaista tulosta ei havaita ruotsinkielisten nuorten osalta. Aineistossa sellaisia nuoria, jotka eivät asu omien vanhempiensa kanssa, on hyvin pieni joukko sekä suomenkielissä että ruotsinkielisissä vastaajissa, joten heidän osaltaan tuloksiin on suhtauduttava varauksin.

5.3 Vanhempien koulutuksen ja ammatin vaikutus nuorten kansalaispätevyyteen

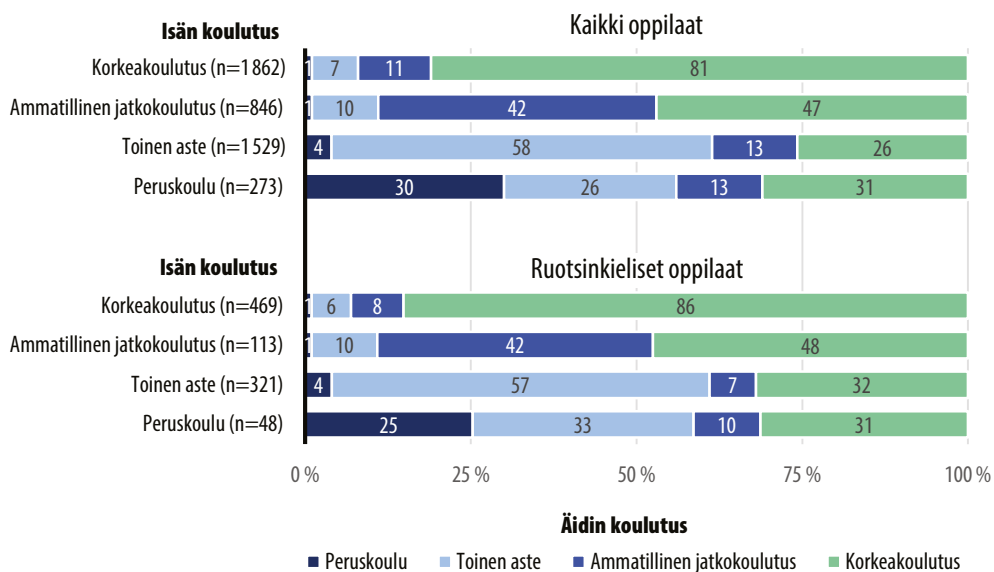
Nuorilta tiedusteltiin heidän vanhempiensa koulutusta kysymällä erikseen sekä äidin että isän suorittamaa korkeinta koulutusta. Vastausvaihtoehdot olivat: (1) peruskoulu tai vastaava; (2) lukio tai ammatillinen oppilaitos; (3) lukion tai ammatillisten opintojen lisäksi ammatillisia opintoja ja (4) yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu. Nuoret vaikuttivat tietävän hyvin vanhempiensa koulutuksen. Kaiken kaikkiaan nuorista yhdeksän kymmenestä (90,5 %) kertoi tietävänsä äitinsä koulutuksen. Vastaavasti isän koulutus tiedettiin hieman heikommin: 89 prosenttia nuorista raportoi isänsä koulutuksen.

Kuviosta 13 nähdään, että 9.-luokkalaisten nuorten ilmoittamat vanhempien koulutukset korreloivat voimakkaasti keskenään. Niiden nuorten äideistä, joiden isä on korkeasti koulutettu, on yli 80 prosenttia myös korkeasti koulutettuja. Vastaavasti yli puolella nuorista, joiden isällä on toisen asteen koulutus, on myös äidillä toisen asteen koulutus. Trendit ovat identtisiä myös ruotsinkielisten koulujen oppilaiden vanhemmilla. Kuvio havainnollistaa hyvin kahdella tavalla myös koulutustason yleisen nousun suomalaisessa

4 Alkuperäiset vastausvaihtoehdot: (1) vanhempieni kanssa yhteisessä kodissa; (2) asun suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhempani kanssa esimerkiksi vuoroviikoin, he eivät asu yhdessä; (3) asun pääasiassa toisen vanhempani kanssa ja olen toisen vanhempani luona silloin tällöin, esimerkiksi viikonloppuna; (4) yhden vanhemman kanssa; (5) iso-vanhempieni tai muiden sukulaisten kanssa ilman vanhempiani; (6) asuntolassa ja (7) muulla tavoin.

väestössä. Ensinnäkin se tuo esille sen, että sekä äidin että isän osalta korkeakoulutus on yleisin suoritettu koulutus. Kuvion perusteella vaikuttaa olevan tavanomaista, että vaikka toinen vanhemmista omaisi matalamman tai keskitason koulutuksen, on toinen vanhemmista kuitenkin korkeasti koulutettu. Kansainvälisen OECD-vertailun (2021) mukaan naiset suorittavat miehiä yhä useammin korkeakoulutuksen. Sama havainto pätee myös Suomeen (Keski-Petäjä & Witting 2016). Lisäksi Suomessa 2010-luvulla tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että suomalaiset suosivat samaa koulutustasoa olevia omassa puolison valinnassaan. Erityisesti korkeasti koulutetuille koulutustason on havaittu olevan merkittävä samankaltaisuuden kriteeri puolison valinnan kohdalla (Mäenpää 2015).

Kuvio 13. Nuorten isän ja äidin korkein suoritettu koulutus kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

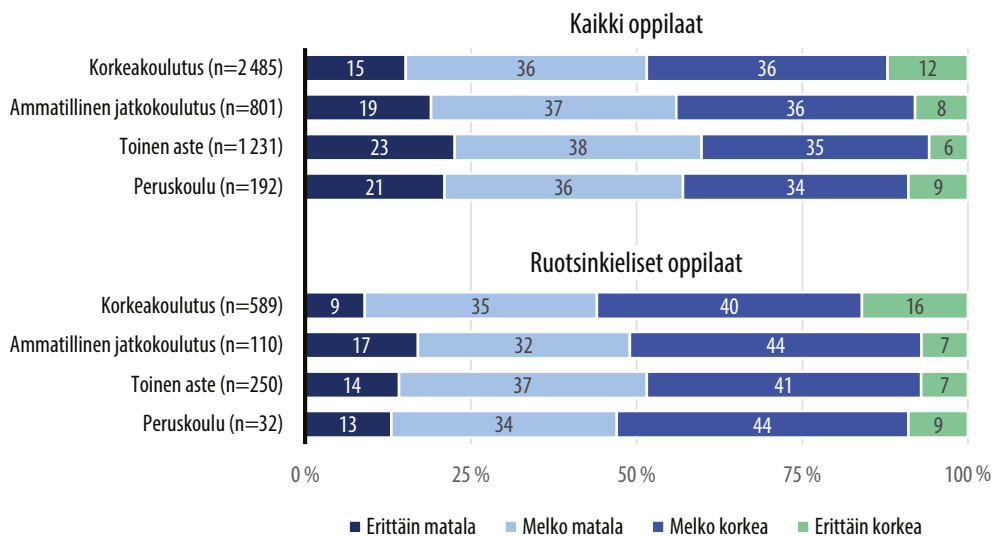

Kuvio 14 havainnollistaa äidin koulutuksen yhteyttä 9.-luokkalaisten nuorten kansalaispätevyyden tasoon. Äidin korkeampi koulutus on yhteydessä nuoren korkeampaan kansalaispätevyyteen. Havainto pätee erityisesti niihin nuoriin, joilla on erittäin matala tai erittäin korkea kansalaispätevyys. Nuorista, joiden äidillä on peruskoulutasoinen koulutus, 21 prosentilla on erittäin matala kansalaispätevyys ja yhdeksällä prosentilla erittäin korkea kansalaispätevyys. Vastaavat osuudet korkeasti koulutettujen äitien lapsilla ovat 15 (erittäin matala) ja 12 (erittäin korkea) prosenttia. Sen sijaan nuorten, joilla on melko matala tai melko korkea kansalaispätevyyden taso, osuudet eivät suuresti vaihtele äidin koulutuksen mukaan. Tämä pätee sekä kaikkiin tutkimuskouluihin että erikseen tarkasteltaviin

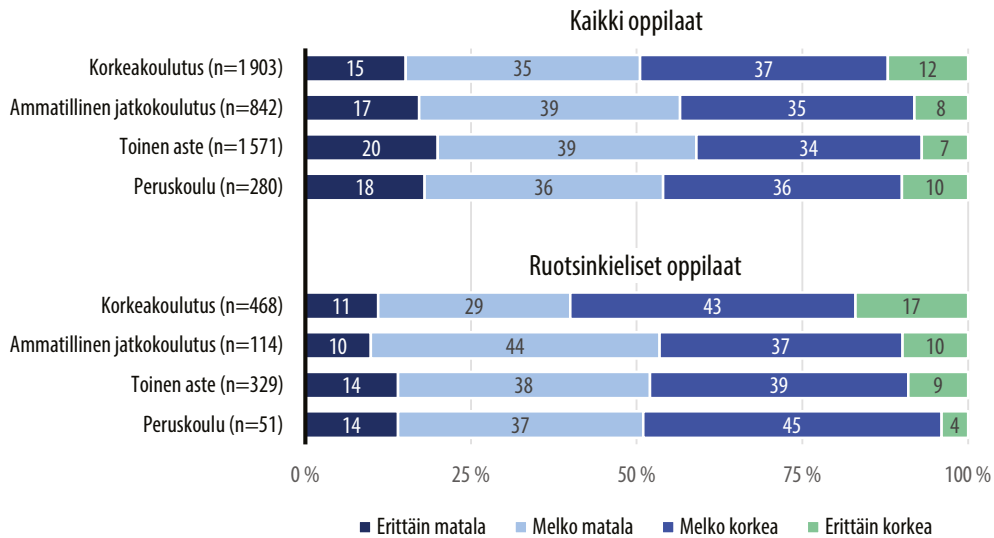
ruotsinkielisiin kouluihin. Vaikuttaisi siltä, että äidin koulutus on erityisesti yhteydessä nuoren erittäin matalan kansalaispätevyyden tasoon. Mitä korkeampi koulutus äidillä on, sitä pienempi on erittäin matalan kansalaispätevyyden omaavien nuorten osuus.

Ruotsinkielisten koulujen oppilaiden osalta huomionarvoista on, ettei äidin koulutus näyttäisi vaikuttavan kansalaispätevyyden tasoon yhtä voimakkaasti kuin kaikkien tutkimuskoulujen oppilailla. Erityisesti huomionarvoista on se, että melko ja erittäin korkean kansalaispätevyyden omaavien nuorten osuus ei juurikaan vaihtele äidin koulutuksen ollessa peruskoulu, toisen asteen koulutus tai ammatillinen jatkokoulutus. Ainoastaan nuoret, joiden äidillä on korkeakoulutus, erottuvat muista selkeimmin hieman korkeammalla kansalaispätevyyden tasolla. Heidän joukossaan matalan kansalaispätevyyden omaavien osuus on selkeästi matalin (9 %).

Kuvio 14. Nuoren kansalaispätevyys äidin koulutuksen mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Kuvio 15. Nuoren kansalaispätevyys isän koulutuksen mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Tulokset isän koulutuksen yhteydestä 9.-luokkalaisen nuoren kansalaispätevyiden tasoon ovat samansuuntaisia kuin tulokset äidin koulutuksen ja kansalaispätevyiden tason yhteyden kanssa (kuvio 15). Erittäin matalan kansalaispätevyiden omaavien osuudet eivät juurikaan vaihtele isän koulutuksen mukaan, mikä havaitaan myös ruotsinkielisten nuorten kohdalla. Samankaltaisesti kuin äidin koulutusta tarkasteltaessa, isän korkeampi koulutus kuitenkin vaikuttaisi korreloivan nuoren korkeamman kansalaispätevyiden kanssa. Niistä nuorista, joiden isillä on korkeakoulutasoinen koulutus, lähes puolella (49 prosentilla) on erittäin korkea tai melko korkea kansalaispätevyys. Vastaava osuus ammatillisen jatkokoulutuksen sekä toisen asteen koulutuksen omaavien isien lapsilla on 43 prosenttia. Sen sijaan peruskoulutasoisen koulutuksen omaavien isien lapsilla osuus nousee 46 prosenttiin.

Ruotsinkielisillä nuorilla isän koulutuksella vaikuttaisi olevan vielä hieman voimakkaampi yhteys nuorten kansalaispätevyiden tasoon, jos tarkastellaan melko korkean tai erittäin korkean kansalaispätevyiden omaavien nuorten osuuksia isän koulutuksen suhteen. Ruotsinkielisistä nuorista, joiden isillä on korkeakoulutasoinen koulutus, 60 prosentilla on melko korkea tai erittäin korkea kansalaispätevyys. Vastaava osuus ammatillisen jatkokoulutuksen kohdalla on 47 prosenttia ja toisen asteen koulutuksen omaavien isien lapsilla 48 prosenttia. Sen sijaan vain perusasteen koulutuksen suorittaneiden isien lapsilla osuus nousee 49 prosenttiin. Ruotsinkieliset nuoret, joiden isät ovat korkeasti koulutettuja, erottuvat näin selkeimmin joukosta.

Vanhempien peruskoulutusoisen koulutuksen ei havaita merkitsevästi eroavan korkeakoulutusoisesta koulutuksesta 9.-luokkalaisten nuorten kansalaispätevyyden tason kannalta. Sen sijaan nuoria, joilla kansalaispätevyyden taso on melko matala tai erittäin matala, on eniten toisen asteen koulutuksen omaavilla vanhemmilla. Aiemmin esitetty kuvio 13, joka havainnollisti nuorten äidin ja isän koulutuksen yhtenevyyttä, voi antaa tähän yhden selityksen. Sen mukaan nuorista, joiden isillä on toisen asteen koulutus, on vain noin neljänneksellä äideistä (26 %, kaikki tutkimuskoulut) korkeakoulutus, jonka tiedetään olevan yhteydessä korkeampaan kansalaispätevyyden tasoon⁵.

Vanhempien koulutuksen lisäksi nuorilta on kyselyssä tiedusteltu myös heidän vanhempiensa ammattia. Sekä äidin tai naispuolisen huoltajan että isän tai miespuolisen huoltajan tämänhetkistä päätyötä kysyttiin omalla erillisellä avokysymyksellä⁶. Nuorilla oli mahdollisuus vastata kysymykseen omin sanoin ja kuvailla vanhempiensa työtehtäviä lyhyesti. Avovastaukset on koodattu aineistonkeruun jälkeen numeeriseen ammattiluokitukseen. Koodauksessa on käytetty apuna Tilastokeskuksen Kansallista ammattiluokitusta (2010). Virallinen luokitus mahdollistaa vertailun muihin aineistoihin myös kansainvälisesti. Äidin ammatti on jaettu kuuteen eri ammattiasemaryhmään tämän luvun tarkasteluissa: johtavassa asemassa ovat, ylemmät toimihenkilöt ja erityisasiantuntijat, alemmat toimihenkilöt ja asiantuntijat, toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät, palvelu- ja myyntialantyöntekijät ja muut työntekijät⁷. Isän ammatti on jaettu seitsemään eri ammattiasemaryhmään, joista kuusi ovat samoja kuin äidillä ja lisäksi mukaan on otettu omana ryhmänään ”maanviljelijät ja metsätyöntekijät”, joita isien joukossa on huomattava määrä.

Kuvio 16 havainnollistaa äidin ammattiaseman ja nuoren kansalaispätevyyden välistä yhteyttä. Äidin korkeampi ammattiasemaryhmä on yhteydessä nuoren korkeampaan kansalaispätevyyteen. Nuorilla, joiden äiti työskentelee johtavassa asemassa, ylempänä toimihenkilönä tai alempana toimihenkilönä on keskimäärin korkeampi kansalaispätevyys kuin nuorilla, joiden äiti työskentelee työntekijänä riippumatta tarkemmasta ammattiasemaryhmästä. Vastaavanlainen trendi havaitaan myös ruotsinkielisten nuorten kohdalla, vaikkakin heidän osaltaan äidin työskentely alempana toimihenkilönä ei vaikuta olevan

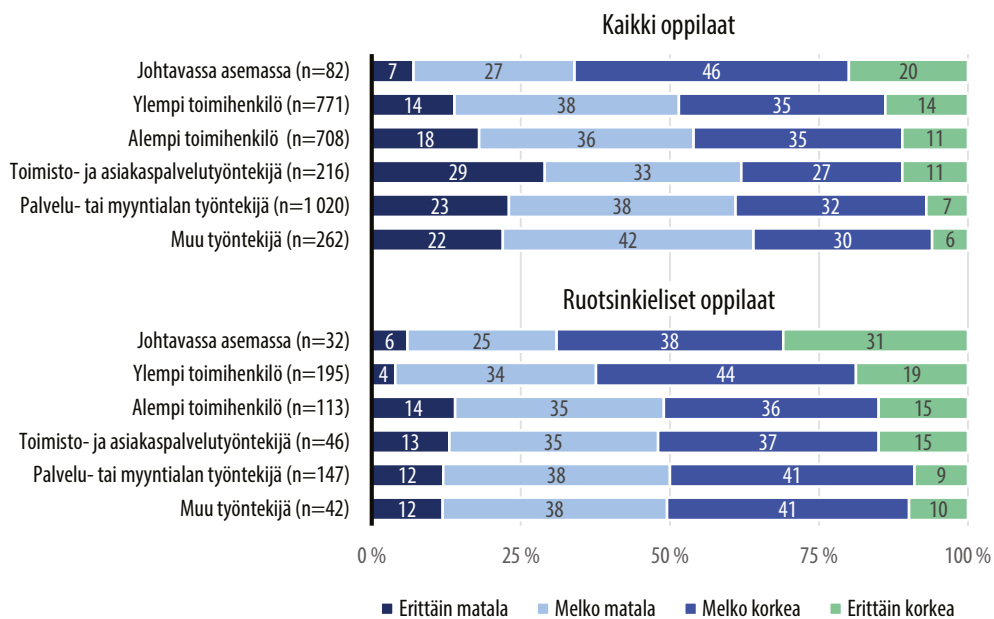
5 Yhtä lailla nuorten äideistä, joilla on toisen asteen koulutus, on isillä 11 prosentilla korkeakoulutus (kaikki tutkimuskoulut).

6 Alkuperäinen kysymys kyselylomakkeessa: ”Mikä on äitisi tai naispuolisen huoltajasi päätyö? Kirjoita ammattinimike tähän (esim. lukion opettaja, keittiöapulainen, myyntipäällikkö) tai kuvaile hänen työtehtäviään yhdellä virkkeellä (esim. opettaa lukiolaisia, auttaa kokkia ravintolan keittiössä, johtaa myyntitiimiä). Ellei hän ole tällä hetkellä työssä, kerro hänen viimeisin päätyönsä ja mitä hän tällä hetkellä tekee. Kerro myös, jos hän ei ole ollut missään työssä.” Isän tai miespuolisen huoltajan päätyötä tiedusteltiin kyselylomakkeessa identtisellä kysymyksellä.

7 Ammattiasemaryhmään ”muut työntekijät” kuuluvat rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät, prosessi- ja kuljetustyöntekijät sekä muut työntekijät.

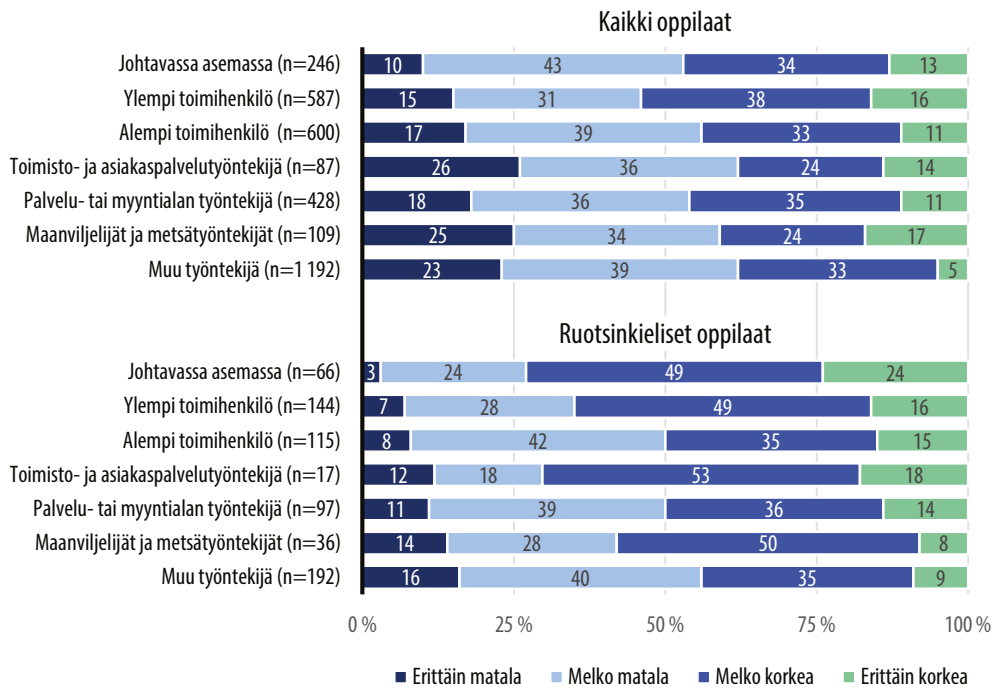
yhteydessä keskimääräistä korkeampaan kansalaispätevyiden tasoon. Ainoastaan selvästi keskimääräistä korkeammalla kansalaispätevyiden tasolla erottuvat johtavassa asemassa ja ylempänä toimihenkilönä toimivien äitien lapset.

Kuvio 16. Nuoren kansalaispätevyys äidin ammattiaseman mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Isän ammattiaseman vaikutus 9.-luokkalaisten nuoren kansalaispätevyiden tasoon on tulosten mukaan samansuuntainen äidin ammattiaseman kanssa. Kuviosta 17 nähdään, että hieman yli puolella (54 %) sellaisista nuorista, joiden isä on ammattiasemaltaan ylempi toimihenkilö, on melko korkea tai erittäin korkea kansalaispätevyys. Vastaavasti matalin kansalaispätevyiden taso havaitaan olevan nuorilla, joiden isä työskentelee toimisto- tai asiakaspalvelutyöntekijänä tai muuna työntekijänä. Heistä 62 prosentilla on joko melko matala tai erittäin matala kansalaispätevyys. Ruotsinkielisten nuorten osalta nähdään, ettei isän korkeampi ammattiasema ole niinkään yhteydessä keskimääräistä korkeampaan kansalaispätevyiden tasoon, vaan ennemmin erittäin huonon kansalaispätevyiden omaavien nuorten pienempään osuuteen. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että nuorilla, joiden vanhemmat ovat ammattiasemaltaan työntekijöitä, on keskimäärin matalampi kansalaispätevyys, kuin nuorilla, joiden vanhemmat ovat ammattiasemaltaan toimihenkilöitä tai johtavassa asemassa. Sama yhteys havaitaan myös ruotsinkielisten nuorten keskuudessa.

Kuvio 17. Nuoren kansalaispätevyys isän ammattiaseman mukaan kaikkien vastaajien ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

5.4 Yhteenveto

Tässä luvussa on tarkasteltu perheen koetun taloudellisen tilanteen ja sosioekonomisen aseman yhteyttä 9.-luokkalaisten nuorten kansalaispätevyys-tasoon. Nuoren perheen taloudellista tilannetta mitattiin kolmella koettua taloudellista tilannetta mittaavalla muuttujalla. Ensimmäisenä mittarina toimi nuoren arvio perheen taloudellisesta tilanteesta. Toisena mittarina käytettiin nuoren kokemusta siitä, onko hänellä käytettävissä enemmän tai vähemmän rahaa kuin ikätovereillaan. Kolmanneksi käytettiin mittaria, joka kuvasi sitä, onko nuoren kodissa jouduttu karsimaan kulutuksesta, vapaa-ajan aktiviteeteista tai harrastuksista rahanpuutteen vuoksi.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että perheen koetulla taloudellisella tilanteella on yhteys nuoren kansalaispätevyys-tasoon. Vaikuttaa siltä, että parempi koettu taloudellinen tilanne on yhteydessä nuoren korkeampaan kansalaispätevyys-tasoon. Yhteys kuitenkin vaihtelee hieman sen mukaan, millä tavoin koettua taloudellista tilannetta mitataan. Tämän luvun tarkasteluiden valossa nuoren oma arvio perheen taloudellisesta tilanteesta

(ks. kuvio 9) on kaikkein voimakkaimmin yhteydessä nuorten kansalaispätevyyden tasoon. Tulokset ovat sekä kaikkien vastaajien että ruotsinkielisten vastaajien osalta hyvin samankaltaisia.

Lisäksi tarkasteltiin nuoren asumisjärjestelyn yhteyttä kansalaispätevyyteen, ja havaittiin, että niillä nuorilla, jotka asuvat kahden vanhemman kanssa, on hieman korkeampi kansalaispätevyys kuin nuorilla, jotka asuvat yhden vanhemman kanssa. Yhteyttä olisi tärkeää tutkia vielä tarkemmin tulevissa tutkimuksissa. Tätä yhteyttä ei havaittu ruotsinkielisten nuorten kohdalla.

Luvun toisessa empiirisessä osiossa keskityttiin tarkastelemaan vanhempien sosioekonomisen aseman yhteyttä nuorten kansalaispätevyyden tasoon. Sosioekonomista asemaa mitattiin sekä vanhempien koulutuksella että heidän ammattiasemillaan. Tulokset osoittivat, että sekä äidin että isän korkeampi koulutus on yhteydessä nuoren korkeampaan kansalaispätevyyteen. Isän korkeampi koulutus vaikuttaisi olevan hieman äidin korkeampaa koulutusta voimakkaammin yhteydessä nuoren korkeampaan kansalaispätevyyden tasoon. Ruotsinkielisten nuorten kohdalla tämä ero äidin ja isän välillä on vielä hieman selvempi, vaikka muuten heidän kohdallaan tulokset ovat täysin samansuuntaisia.

Tarkasteluissa havaittiin myös, että vanhempien koulutukset korreloivat voimakkaasti keskenään ja että korkeakoulututkinto on selvästi yleisin sekä äidin että isän koulutus. Tästä syystä vanhempien koulutuksen vaikutusta olisi tärkeää tutkia vielä yksityiskohtaisemmin selittävillä tilastollisilla malleilla, joiden avulla äidin ja isän vaikutusta nuoren kansalaispätevyyden tasoon voidaan analysoida samanaikaisesti.

Infolaatikko

- Perheen koettu taloudellinen tilanne vaikuttaa nuorten kansalaispätevyyden tasoon: perheensä taloudellisen tilanteen paremmaksi kokevilla nuorilla on keskimäärin korkeampi kansalaispätevyys kuin nuorilla, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen olevan keskimääräistä heikompi.
- Nuorilla, jotka asuvat kahden vanhemman kanssa, on hieman korkeampi kansalaispätevyys kuin nuorilla, jotka asuvat yhden vanhemman kanssa.

- Korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla havaitaan olevan keskimäärin korkeampi kansalaispätevyys. Korkeasti koulutettujen vanhempien nuorilla on ennen kaikkea harvemmin erittäin matala kansalaispätevyys kuin nuorilla, joiden vanhemmilla on toisen asteen tai peruskoulutasoinen koulutus. Isän koulutuksen vaikutus on hieman äidin koulutusta voimakkaampi.
- Nuorilla, joiden vanhemmat ovat ammattiasemaltaan työntekijöitä, on keskimäärin matalampi kansalaispätevyys kuin nuorilla, joiden vanhemmat ovat ammattiasemaltaan toimihenkilöitä tai johtavassa asemassa.
- Perheen koetun taloudellisen tilanteen ja vanhempien sosioekonomisen aseman (tässä koulutus ja ammattiasema) yhteydessä nuorten kansalaispätevyyden tasoon ei havaita eroja ruotsinkielisten nuorten ja kaikkien vastaajien välillä.

Informationsruta

- Familjens ekonomiska situation inverkar på politisk självtillit bland elever: de som upplever att familjens ekonomiska situation är god har högre politisk självtillit än dem som anser att familjens ekonomiska situation är sämre än genomsnittet.
- De elever som bor tillsammans med två föräldrar har något högre politisk självtillit än de elever som bor i ett hushåll med en förälder.
- Barn till högutbildade föräldrar har högre politisk självtillit. Framför allt rapporterar unga med högutbildade föräldrar mycket sällan att de besitter mycket låg politisk självtillit jämfört med dem vars föräldrar har andra stadiets utbildning eller grundstadietutbildning. Faderns utbildningsnivå har en något starkare inverkan än moderns.
- Elever vars föräldrar är arbetare till sitt yrke har lägre politisk självtillit än elever vars föräldrar är tjänstemän eller har chefsbefattningar.
- I fråga om hur familjens ekonomiska situation och föräldrarnas samhällsposition (utbildning och yrke) inverkar på politisk självtillit finns inga avgörande skillnader mellan svenskspråkiga elever och övriga.

Lähteet

Allardt, Erik (1976) Dimensions of welfare in a comparative Scandinavian study. *Acta Sociologica* 19:3, 227–239.

Amato, Paul R. (2000) The Consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family* 62:4, 1269–1287.

Bandura, Albert (1977) *Social learning theory*. Englewood Cliffs; N.J: Prentice-Hall.

Berg, Noora (2017) *Accumulation of Disadvantage from Adolescence to Midlife. A 26-Year Follow-up Study of 16-Year Old Adolescents*. Väitöskirja. Helsinki University.

Bjarnason, Thoroddur, Bendtsen, Pernille, Arnasson, Arsaell M., Boup, Ina, Iannotti, Ronald J., Löfstedt, Petra, Haapasalo, Ilona & Niclasen, Birgit (2012) Life Satisfaction Among Children in Different Family Structures: A Comparative Study of 36 Western Societies. *Children & Society* 26:1, 51–62.

Bourdieu, Pierre (1986) *Distinction – A social critique of the judgement of taste*. London: Routledge.

Bourdieu, Pierre (1998) *Järjen käytännöllisyys*. Suom. Siimes, Mika. Tampere: Vastapaino.

Erola, Jani, Kilpi-Jakonen, Eeva & Ruggera, Lucia (2020) Koulutuksen yhteys sosiaaliseen liikkuvuuteen vahvistuu. *Talous & Yhteiskunta lehti* 4/2020. <https://labore.fi/t&y/koulutuksen-yhteys-sosiaaliseen-liikkuvuuteen-vahvistuu/> (haettu 19.5.2022).

Gidengil, Elisabeth, Wass, Hanna & Valaste, Maria (2016) Political Socialization and Voting: The Parent-Child Link in Turnout. *Political Research Quarterly* 69:2, 373–383.

Härkönen, Juho & Sirniö, Outi (2020) Educational Transitions and Educational Inequality: A Multiple Pathways Sequential Logit Model Analysis of Finnish Birth Cohorts 1960–1985. *European Sociological Review* 36, 700–719.

Ilmakunnas, Ilari (2019) *Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland: a register-based study*. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Jennings, M. Kent, Stoker, Laura & Bowers, Jake (2009) Politics across Generations: Family Transmission Reexamined. *Journal of Politics* 71, 782–99.

- Karhunen, Hannu & Uusitalo, Roope (2017) 50 vuotta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82, 296–303.
- Keski-Petäjä, Miina & Witting, Mika (2016) *Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin*. Tieto & Trendit. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin/?listing=simple> (haettu 26.5.2022).
- Kestilä, Laura (2008) *Pathways to health. Determinants of health, health behavior and health inequalities in early adulthood*. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (2018) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kestilä, Laura, Karvonen, Sakari, Parikka, Suvi, Seppänen, Johanne, Haapakorva, Pasi & Sutela, Elina (2018) *Vanhempien koulutus ennustaa nuorten hyvinvointia pitkälle aikuisuuteen*. Suomen sosiaalinen tila 3/2018, Tutkimuksesta tiiviisti 19/2018. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Koivusilta, Leena (2010) Miten terveyserot muodostuvat? Sosioekonomisen aseman mitaamisesta nuoruusiässä. Teoksessa Heikki Ervasti, Susan Kuivalainen ja Leo Nyqvist (toim.) *Köyhyys, tulojako ja eriarvoisuus*. TCWR, Tutkimuksia nro 2. Turku: Turun yliopisto, 136–161.
- Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (2017) Sosiaalinen rakenne ja terveys. Teoksessa Sakari Karvonen, Laura Kestilä ja Tomi Mäki-Opas (toim.) *Terveys sosiologian linjoja*. Helsinki: Gaudeamus, 19–39.
- Lehto, Reetta, Corander, Clary, Ray, Carola & Roos, Eva (2010) Perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen yhteydet alakouluikäisten lasten terveellisiin elintapoihin. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 46:4. <https://journal.fi/sla/article/view/260> (haettu 19.5.2022).
- Manderbacka, Kristiina, Lindell, Elsi, Suomela, Tuuli, Lumme, Sonja, Koskinen, Seppo, Martelin, Tuija & Parikka, Suvi (2021) *Sosiaalinen asema ja menetetyt elinvuodet Suomessa 2017–2019*. Tutkimuksesta tiiviisti 56/2021. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Mäenpää, Elina (2015) *Socio-economic homogamy and its effects on the stability of cohabiting unions*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- OECD (2021) *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.

- Pöyliö, Heta, Erola, Jani & Kilpi-Jakonen, Eeva (2018) Institutional change and parental compensation in intergenerational attainment. *The British Journal of Sociology* 69:3, 601–625.
- Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. Erityistarkastelussa vuoroasuminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:3, 247–258.
- Rosenfeld, Michael J. (2010) Nontraditional Families and Childhood Progress Through School. *Demography* 47:4, 755–775.
- Salmi, Minna & Kestilä, Laura (2019) *Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoulu-
laisten perheissä: Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta*. Työpaperi 22/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salmi, Minna & Närvi, Johanna (2022) *Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot nelivuotiaiden perheissä. Äitien arvioita perheen taloudellisesta tilanteesta ja hyvinvoinnista Fin-
Lapset 2018 -kyselyssä*. Työpaperi 9/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Schlozman, Kay Lehman, Verba, Sidney & Brady, Henry E. (2012) *The unheavenly chorus: unequal political voice and the broken promise of American democracy*. Princeton; Oxford: Princeton University Press.
- Sirniö, Outi (2016) *Constrained life chances: Intergenerational transmission of income in Finland*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2021): *Perheet* [verkkajulkaisu]. https://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_tie_001_fi.html (haettu 17.5.2022).
- Tarkiainen, Lasse, Martikainen, Pekka, Peltonen, Riina & Remes, Hanna (2017) Sosiaali-ryhmien elinajanodote-erojen kasvu on pääosin pysähtynyt. *Suomen Lääkärilehti* 72:9, 588–593.
- Tiihonen, Aino, Kestilä-Kekkonen, Elina, Westinen, Jussi & Rapeli, Lauri (2016) Puoluekan-
nan periytyminen vanhemmilta lapsille. Teoksessa Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusmi-
nisteriö, 298–321.
- Tilastokeskus (2010) *Ammattiluokitus*. <https://www2.tilastokeskus.fi/fi/luokitukset/ammatti/> (haettu 9.6.2022).

Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman & Brady, Henry E. (1995) *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge; Massachusetts: Harvard University Press.

Wass, Hanna & Borg, Sami (2016) Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.) *Politi- tisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministe- riö, 177–199.

6 Luokkatovereiden, opettajien ja yhteiskuntaopin opetusmenetelmien yhteys kansalaispätevyyteen

Venla Hannuksela, Miikka Korventausta ja Josefina Sipinen

Koulutus on yksi keskeisimmistä kansalaispätevyyteen vaikuttavista tekijöistä. Oppitunneilla karttuvan yhteiskunnallisen tietämyksen lisäksi kansalaispätevyys voi vahvistua yhteiskunnalliseen keskusteluun kannustavien opettajien (Beaumont 2011; Sohl 2014; Sohl & Arensmeier 2015) ja luokkatovereiden ansiosta (Campbell 2008; Manganelli ym. 2015). Tässä luvussa tarkastellaan, millä tavoin luokan yhteiskunnallisesti aktiivinen keskusteluilmapiiri, opettajien malli ja kannustus, sekä opettajien käyttämät opetusmenetelmät yhteiskuntaopin tunneilla ovat yhteydessä nuorten kansalaispätevyyteen – erityisesti silloin, kun heidän kotonaan keskustelua yhteiskunnasta ja politiikasta käydään vain harvoin.

6.1 Luokan yhteiskunnallinen keskusteluilmapiiri

Luokan yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin merkitystä korostavan tutkimuksen mukaan kansalaispätevyyden kannalta on tärkeää, että koulu tarjoaa oppilaille demokraattisen ympäristön, jossa he voivat paitsi harjoitella politiikassa tarvittavia taitoja, myös vaihtaa yhteiskunnallisia näkemyksiä kannustavassa ilmapiirissä (Campbell 2008; Manganelli ym. 2015). Teorian mukaan kansalaispätevyyden kehittymistä tukevassa luokassa oppilaat kokevat, että heitä rohkaistaan keskustelemaan ja ilmaisemaan omat mielipiteensä, vaikka ne eroaisivat muiden mielipiteistä (Manganelli ym. 2015). Käytännössä luokan avoin yhteiskunnallinen keskusteluilmapiiri tarkoittaa siis eri näkemysten kunnioittamista. Kannustavassa ilmapiirissä tapahtuva luokan sisäinen keskustelu paitsi kehittää nuorten yhteiskunnallisia keskustelutaitoja myös vahvistaa nuorten yhteiskunnallista tietämystä, poliittisiin prosesseihin liittyvää erimielisyyden sietokykyä ja yhteiskunnallista identiteettiä (Campbell 2008; Ekman 2007). Avoimen ja aktiivisesti keskustelevan luokan oletetaan vahvistavan nuoren käsitystä itsestään kykenevänä yhteiskunnallisena toimijana, jolla on kuulemisen arvoisia näkemyksiä.

Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan kansalaispätevyys opitaan vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa (Bandura 1977, 66). Oma kansalaispätevyys muodostuu kun nähdään, että ihmiset omassa lähipiirissä ymmärtävät politiikkaa, osallistuvat siihen

ja voivat tällä tavoin vaikuttaa. Kansalaispätevyyden vahvistuminen sosiaalisen oppimisen kautta on sitä voimakkaampaa, mitä vahvemmin nuori samaistuu heihin, jotka osallistuvat yhteiskuntaan ja politiikkaan ja myös keskustelevat politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista aktiivisesti. Nuoren ei välttämättä siis tarvitse osallistua itse aktiivisesti, vaan jo aktiivinen ympäristö, kuten keskusteleva luokka, voi tukea kansalaispätevyyden kehittymistä. Toisaalta asenteet vakiintuvat ja vahvistuvat myönteisen omakohtaisen kokemuksen kautta, minkä vuoksi myös oma osallistuminen on tärkeää (Bandura 1977, 66).

Teoriakirjallisuus nostaa esiin vaihtoehtoisia hypoteeseja siitä, keitä yhteiskunnallisesti aktiivinen keskusteluilmapiiri hyödyttää eniten. Toisaalta voidaan ajatella, että luokassa tapahtuva aktiivinen keskustelu entisestään vahvistaa niiden nuorten kansalaispätevyyttä, jotka ovat saaneet siihen hyvät eväät jo kotoa, koska he rohkenevat osallistua herkimmin (kiihdytyshypoteesi) (Beaumont 2011; Campbell 2008). Toisaalta taas juuri nämä nuoret voivat hyötyä luokan yhteiskunnallisesti aktiivisesta ilmapiiristä vähiten, koska heidän kansalaispätevyytensä on todennäköisesti jo valmiiksi vahva yhteiskunnallisesti aktiivisen kotitaustan vuoksi (kattohypoteesi) (Neundorf ym. 2016). Tästä näkökulmasta luokan aktiivinen keskusteluilmapiiri saattaa hyödyttää eniten niitä nuoria, joiden kotona politiikasta ja yhteiskunnasta keskustellaan vähiten (kompensaatiohypoteesi), sillä aktiivisen keskustelun kautta myös nämä nuoret saavat mallin siitä, että heidän kaltaisensa ihmiset voivat osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, ymmärtää politiikkaa ja olla siitä kiinnostuneita (Beaumont 2011; Campbell 2008; Manganelli ym. 2015). Kuitenkin saattaa olla, että koulu ei kompensatiovaikutuksesta huolimatta voi kuroa umpeen kotitaustasta johtuvia eroja (jälkeenjäämishypoteesi) (Neundorf ym. 2016).

EPIC-kyselytutkimuksessa oppilailta on tiedusteltu, mitä mieltä he ovat seuraavista omaa luokkaansa koskevista väittämistä:

- Oppilaat ottavat esille ajankohtaisia poliittisia tapahtumia keskusteltavaksi
- Oppilaat ilmaisevat poliittisia ja yhteiskunnallisia mielipiteitä, vaikka ne eroaisivat luokan enemmistön mielipiteistä

Oppilaat arvioivat väittämiä asteikolla 1–5, jossa arvo 1 tarkoittaa ”täysin eri mieltä” ja arvo 5 ”täysin samaa mieltä”. Väittämistä on laskettu luokan keskusteluilmapiiriä kuvaava summamuuttuja⁸, jossa suuremmat arvot kuvaavat oppilaan kokemusta avoimesta yhteiskunnallisesta keskusteluilmapiiristä eli siitä, että omassa luokassa paitsi keskustellaan aktiivisesti politiikasta, myös kunnioitetaan eri näkemyksiä. Pienet arvot sen sijaan kuvaavat kokemusta suljetusta ilmapiiristä eli siitä, ettei luokassa keskustella politiikasta eikä

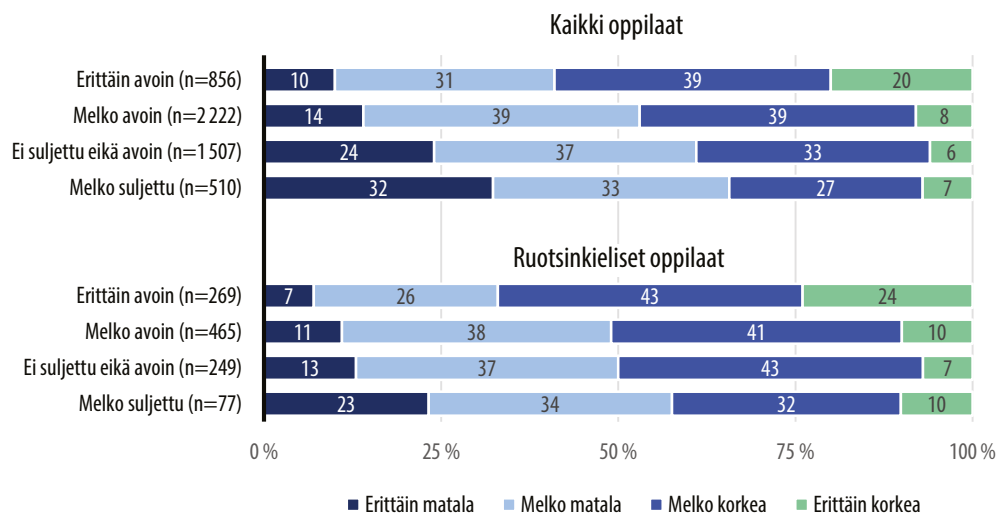
⁸ Spearmanin korrelaatiokerroin on 0,46 eli muuttujat korreloivat keskenään kohtuullisesti.

eriäviä näkemyksiä ilmaista. Summamuuttuja on muodostettu laskemalla ensin yhteen kaksi yllä mainittua muuttujaa, minkä jälkeen muuttuja on palautettu alkuperäiselle mitta-asteikolle jakamalla se kahdella. Muuttujan jakauman tarkastelu osoittaa, että muuttujasta on syytä muodostaa neliluokkainen muuttuja siten, että mittarin kaksi pienintä arvoa ”täysin eri mieltä” ja ”jokseenkin eri mieltä” yhdistetään. Näin on siksi, että erittäin harva oppilas on väittämistä täysin eri mieltä eli toisin sanoen kokee luokkansa ilmapiirin täysin suljetuksi. Mittari saa siis neljä luokkaa kuvaten luokkahuoneen keskusteluilmapiiiriä jokseenkin suljetusta erittäin avoimeen.

EPIC-kyselytytkimusaineiston perusteella oppilaista vain joka kymmenes (10 %) pitää oman luokkansa keskusteluilmapiiiriä jokseenkin suljettuna. Kolme kymmenestä (30 %) arvioi keskusteluilmapiiirin olevan jotakin suljetun ja aktiivisen väliltä. Sen sijaan hieman alle puolet (44 %) pitää luokkansa keskusteluilmapiiiriä melko avoimena ja vajaa viidennes (17 %) erittäin avoimena. Yli puolella oppilaista on siis tunne siitä, että omassa luokassa keskustellaan aktiivisesti yhteiskunnallisista asioista ja että luokkayhteisössä on sallittua esittää myös eriäviä mielipiteitä. Ruotsinkielisten koulujen oppilaista jopa seitsemän kymmenestä (69 %) pitää luokkansa keskusteluilmapiiiriä melko tai erittäin avoimena, heistä useampi kuin joka kolmas (37 %) erittäin avoimena.

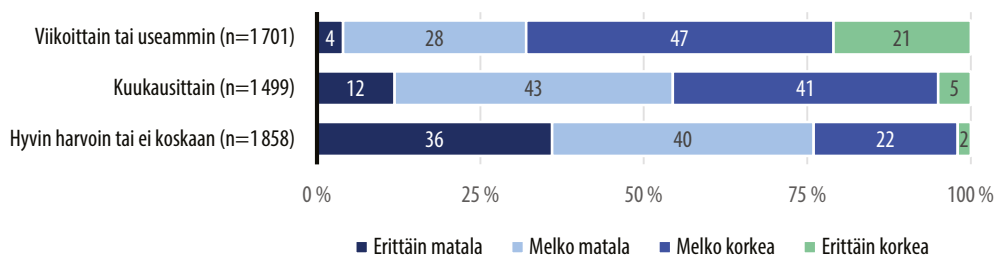
Kokemus avoimesta luokan keskusteluilmapiiiristä on myös suoraan yhteydessä oppilaiden kansalaispätevyyteen, kuten kuvio 18 osoittaa. Luokan aktiiviseksi arvioitu keskusteluilmapiiiri on yhteydessä korkeampaan kansalaispätevyyteen.

Kuvio 18. Luokan yhteiskunnallisen keskusteluilmapiiirin yhteys kansalaispätevyyteen kaikkien oppilaiden keskuudessa ja erikseen ruotsinkielisten keskuudessa (% vastaajista).

Entä missä määrin luokan aktiivinen keskusteluilmapiiri hyödyttää niitä oppilaita, jotka keskustelevat politiikasta kotona harvoin tai ei koskaan, verrattuna usein politiikasta kotona keskusteleviin oppilaisiin? Kuviosta 19 nähdään, että kodin aktiivisella yhteiskunnallisella keskustelulla⁹ on suora ja voimakas yhteys 9.-luokkalaisten nuorten kansalaispätevyyteen. Jopa seitsemällä kymmenestä (68 %) kotonaan yhteiskunnasta ja politiikasta vähintään viikoittain keskustelevalle on erittäin tai melko korkea kansalaispätevyys. Vastaavasti kolmella neljästä (76 %) kotonaan vain harvoin tai ei koskaan yhteiskunnallisista asioista keskustelevalle kansalaispätevyys on erittäin tai melko matala. Osallistumisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta on siten keskeistä suunnata katse niihin nuoriin, jotka saavat kotoaan niukat eväät kansalaispätevyyden vahvistumiseen.

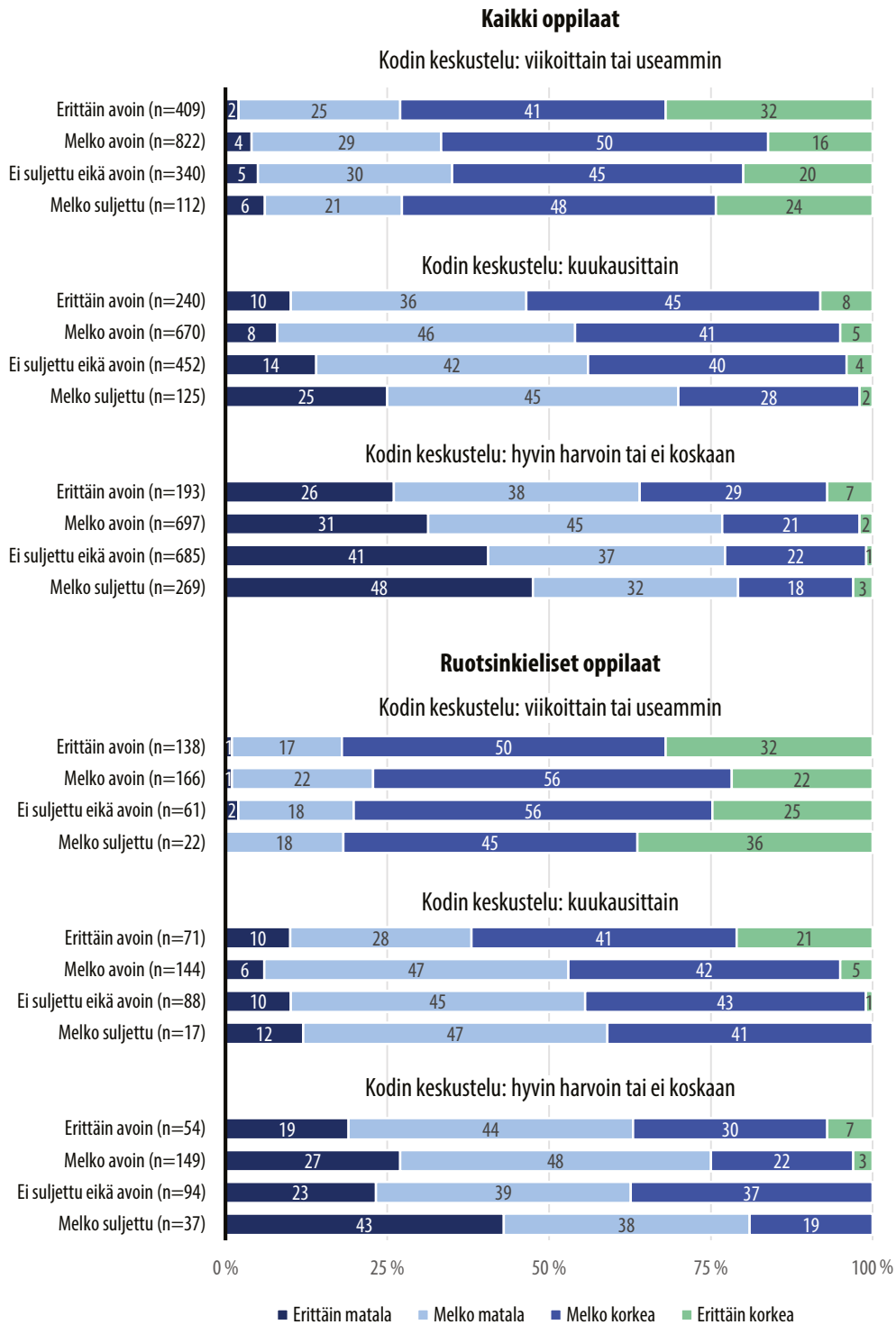
Kuvio 19. Kodin yhteiskunnallisia asioita koskevan keskustelun aktiivisuuden yhteys oppilaiden kansalaispätevyyteen (% vastaajista).

Kuviosta 20 nähdään, että avoin yhteiskunnallinen keskusteluilmapiiri luokassa näyttää kompensoivan kodin vähäistä yhteiskunnallista keskustelua, mitä tulee nuorten kansalaispätevyyden tasoon. Siinä missä luokan aktiivisella keskusteluilmapiirillä ei ole juuri vaikutusta paljon kotona keskustelevien jo valmiiksi korkeaan kansalaispätevyyteen, vain harvoin yhteiskunnallisista asioista kotona keskusteleville sillä on selvä kansalaispätevyyttä vahvistava rooli. Puolella (48 %) niistä, jotka keskustelevat yhteiskunnallisista asioista sekä kotona että koulussa vain harvoin tai ei koskaan, on erittäin matala kansalaispätevyys. Tämä osuus kuitenkin lähes puolittuu (26 %) niiden oppilaiden keskuudessa, jotka kokevat, että heidän omassa luokassaan yhteiskunnallinen keskustelu on erittäin aktiivista ja avointa. Tulos on siis rohkaiseva: luokkatovereiden kanssa käyty keskustelu tai sen seuraaminen näyttää kompensoivan kodin puutteellista poliittista sosiaalisuutta.

⁹ Kodin keskustelukuluttuuria kartoitettiin kysymyksellä: "Kuinka usein keskustele vanhempiesi kanssa poliittisista tai yhteiskunnallisista asioista?" Vastausvaihtoehdot olivat (1) päivittäin tai lähes päivittäin; (2) viikoittain; (3) kuukausittain ja (4) en koskaan tai hyvin harvoin.

Kuvio 20. Luokan yhteiskunnallinen keskusteluilmapiiri, kansalaispätevyys ja kodin yhteiskunnallisen keskustelun aktiivisuus. Kaikki vastaajat ja ruotsinkieliset (% vastaajista).

Ruotsinkielisten osalta tulokset ovat samansuuntaisia: luokan aktiivinen keskusteluympäristö ei juuri vahvista niiden oppilaiden kansalaispätevyyttä, jotka keskustelevat yhteiskunnallisista asioista aktiivisesti kotona ja joilla siten on jo valmiiksi korkea kansalaispätevyys. Harvemmin kotona yhteiskunnasta keskusteleville luokkatovereille sillä sen sijaan on suurempi merkitys.

6.2 Opettajan malli ja kannustus

Tutkimuksissa kannustavan opettajan on huomattu toisaalta motivoivan ja rohkaisevan osallistumaan yhteiskunnallisesti, toisaalta inspiroivan oppilaita ja toimivan heille esimerkkinä yhteiskunnallisesta osallistumisesta (Beaumont 2011; Sohl 2011; Sohl & Arensmeier 2015). Opettajilta saadulla mallilla ja kannustuksella voi siten olla suuri merkitys oppilaiden kansalaispätevyyden kehittymiselle. Opettajan malli ja kannustus saattavat jopa ohittaa tärkeydessä sosioekonomisen taustan: erään ruotsalaistutkimuksen mukaan opettajan kannustamien ammatillisten linjojen opiskelijoiden kansalaispätevyys oli korkeampaa kuin kannustusta vaille jäävien akateemisten linjojen opiskelijoiden, vaikka akateemisten linjojen opiskelijoiden kansalaispätevyys tyypillisesti on ammatillisten linjojen opiskelijoita vahvempaa (Sohl & Arensmeier 2015).

Opettajan mallin ja kannustuksen mahdollisen kompensatiovaikutuksen osalta voidaan ajatella, että opettajilla on eniten annettavaa oppilaille, joiden kotitausta ei juuri vahvista heidän kansalaispätevyyttään (Sohl & Arensmeier 2015). Toisaalta malliin identifiointi lisää mallioppimisen tehoa (Bandura 1977, 66). Tämä voi kääntäen tarkoittaa sitä, että opettajan malli vaikuttaa heikommin sellaisiin oppilaisiin, joiden on vaikea samastua opettajaan, eli esimerkiksi heikosti opiskeluun orientoituneisiin nuoriin. On siis myös mahdollista, että opettaja ei pysty vaikuttamaan yhtä voimakkaasti heikommat edellytykset kotoaan saaneisiin kuin vahvemmat edellytykset kotoaan saaneisiin oppilaisiin (Kim & Chung 2020).

Opettajien tarjoamaa mallia ja kannustusta mitattiin EPIC-kyselytutkimuksessa seuraavilla väittämillä, joita oppilaat arvioivat asteikolla yhdestä viiteen (1=täysin eri mieltä–5=täysin samaa mieltä):

- Minulla on opettajia, jotka puhuvat politiikasta ja yhteiskunnasta hausalla ja kiinnostavalla tavalla
- Minulla on opettajia, jotka ehdottavat sanomalehtiä, kirjoja ja/tai nettisivuja, joista voisin lukea politiikasta ja yhteiskunnasta
- Minulla on opettajia, jotka tarkastelevat politiikkaa ja yhteiskuntaa koskevia asioita eri näkökulmista

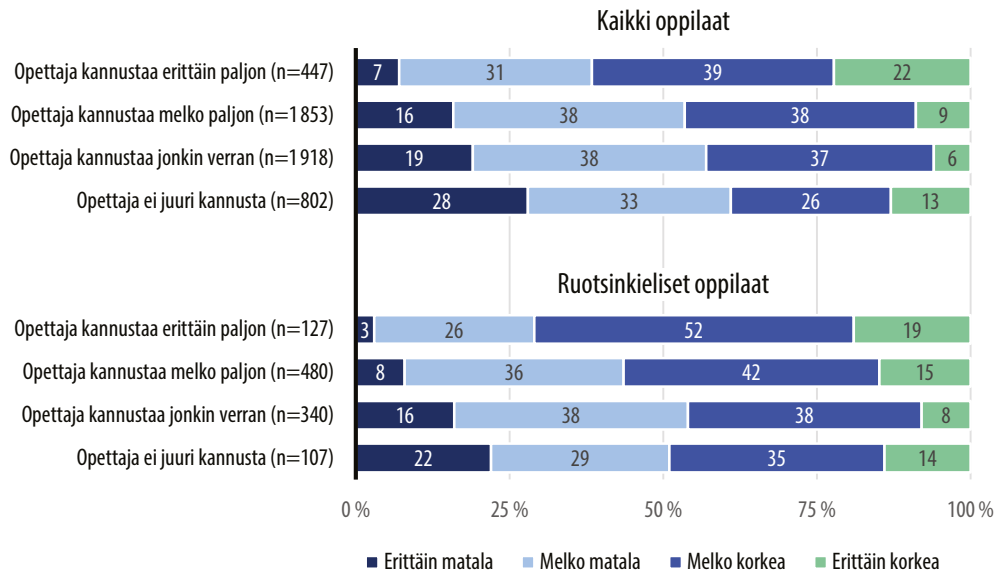
- Minulla on opettajia, jotka rohkaisevat oppilaita ilmaisemaan mielipiteitään politiikasta ja yhteiskunnasta
- Minulla on opettajia, jotka kannustavat oppilaita keskustelemaan erilaisia mielipiteitä edustavien ihmisten kanssa

Yhteistä väittämille on, että noin puolet oppilaista on niistä täysin tai jokseenkin samaa mieltä ja vain noin viidennes täysin tai jokseenkin eri mieltä. Ainoastaan väittämästä 2 vastaajat lähes yhtä usein eri kuin samaa mieltä (39 % täysin tai jokseenkin samaa mieltä, 36 % täysin tai jokseenkin eri mieltä). Väittämästä 1 taas täysin tai jokseenkin samaa mieltä on lähes kaksi kolmesta (61 %). Ruotsinkielisten koulujen oppilaat arvioivat opettajiaan vielä positiivisemmin kuin kaikki oppilaat keskimäärin: heistä lähes puolet on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä 2. Muista väittämistä täysin tai jokseenkin samaa mieltä on jopa noin kaksi kolmasosaa. Oppilaat siis useimmiten kokevat, että opettajat paitsi puhuvat politiikasta ja yhteiskunnasta kiinnostavasti ja monipuolisesti, myös kannustavat käymään moniarvoista yhteiskunnallista keskustelua. Yllä mainitut viisi väittämää korreloivat voimakkaasti keskenään¹⁰, ja niistä on tästä syystä muodostettu opettajan vaikutusta mittaava summamuuttuja samaan tapaan kuin edellä luokan keskusteluilmapiirin osalta.

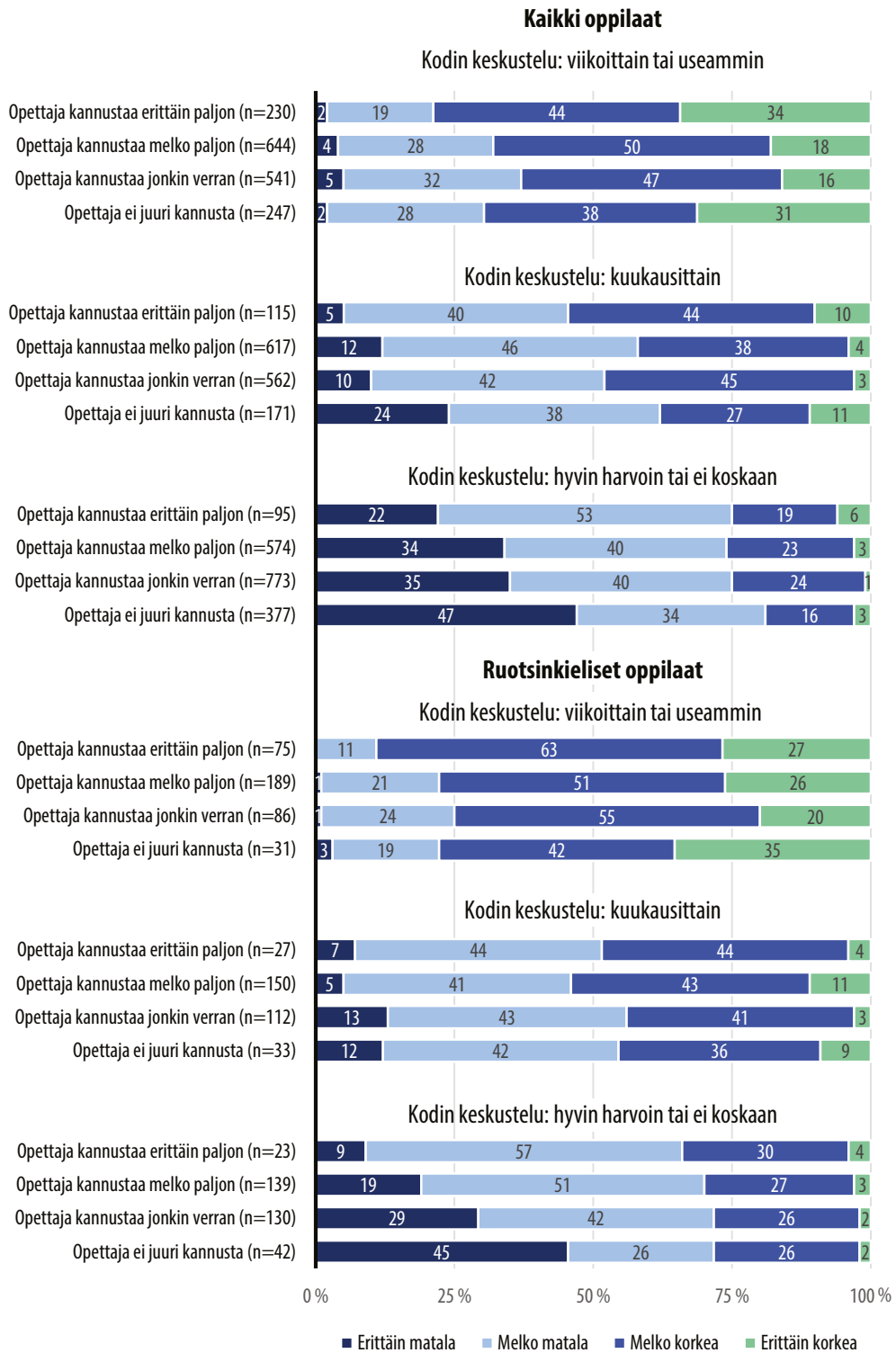
Kuvio 21 osoittaa, että opettajan kannustuksella on selvä lineaarinen yhteys oppilaiden kansalaispätevyteen. Tällä poikkileikkausaineistolla ei voida osoittaa selviä syy- ja seuraussuhteita. On siis mahdollista, että ne oppilaat, joiden kansalaispätevyys on jo valmiiksi korkea, mieltävät oman kiinnostuneisuutensa valossa opettajan kannustavana ja orientoituneempaan käymään yhteiskunnallista keskustelua. Kuvion 22 havainnot kuitenkin viittaavat siihen, että kannustavalla opettajalla on todennäköisesti merkitystä yhdeksäsluokkalaisten nuorten kansalaispätevyteen ainakin niiden oppilaiden osalta, joiden kotona yhteiskunnasta ja politiikasta keskustellaan vähiten. Kuvion 22 tuloksista nähdään, että paljon kotona yhteiskunnasta keskustelevien joukossa on jonkin verran myös heitä, joilla on erittäin korkea kansalaispätevyys, mutta jotka suhtautuvat kriittisesti opettajiltaan saamaansa kannustukseen ja tukeen. Voikin olla, että nämä nuoret vaativat, ja toisaalta myös odottavat, opettajaltaan enemmän yhteiskunnallista kannustusta, koska kokevat aiheen itselleen tärkeäksi.

10 Mittarin reliabiliteettia mittaava Cronbachin alfan arvo on 0,84.

Kuvio 21. Opettajan kannustuksen ja mallin yhteys kansalaispätevyyteen kaikkien oppilaiden ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Kuvio 22. Opettajan kannustus ja malli, kansalaispätevyys ja kodin yhteiskunnallisen keskustelun aktiivisuus. Kaikki vastaajat ja ruotsinkieliset (% vastaajista).

6.3 Yhteiskuntaopin opetusmenetelmät

Peruskoulun demokratiakasvatukselliset tavoitteet painottuvat yhteiskuntaopin opetus­sisällöissä (Opetushallitus 2014). Tästä syystä keskitymme tarkemmin siihen, miten yhteis­kuntaopin eri opetusmenetelmät ovat yhteydessä oppilaiden kansalaispätevyYTEEN.

Yhteiskuntaopin opetuksessa voidaan hyödyntää samoja opetusmenetelmiä ja työ­tapoja kuin muidenkin oppiaineiden opetuksessa. Vaikka uusiakin jaotteluja on kehi­tetty, edelleen opetusmenetelmät voidaan yleisellä tasolla usein jakaa niiden rakenteen mukaan oppilas- ja opettajalähtöisiin sekä yhteistoiminnallisiin menetelmiin (Jyrhämä ym. 2016, 131). Toisaalta yhteiskuntaopin opetuksessa tulisi huomioida oppiaineelle ominaiset työtavat, jotka voidaan jakaa tukemaan esimerkiksi seuraavia periaatteita: (1) toiminnalli­suus, (2) vuorovaikutuksellisuus, (3) relevanttius, (4) kriittisyys, (5) yhteistoiminnallisuus ja (6) osallistavuus (Huddleston & Kerr 2006, 10).

Najat Ouakrim-Soivion ja Jorma Kuuselan (2012) historian ja yhteiskuntaopin oppimis­tuloksia perusopetuksen päättövaiheessa selvittäneen raportin mukaan yksilökeskeiset työtavat ovat historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla yleisimpiä. Vuorovaikutteisia työ­tapoja, lähteiden käyttöä sekä opitun soveltamista ja itsearviointia sen sijaan käytetään harvemmin. Kyseisessä raportissa kiinnostavaa on, että siinä on kysytty käsityksiä työ­tapojen yleisyydestä sekä oppilailta että opettajilta.

Yksilökeskeisten työtapojen osalta oppilaiden ja opettajien arviot ovat yhtenäisiä, mutta muiden työtapojen kohdalla käsitykset eroavat. Esimerkiksi lähteiden käytön osalta opet­tajien arvio työtavan yleisyydestä on korkeampi kuin oppilaiden arvio. Myös käsillä olevan teoksen osalta on tiedostettava, että kyseessä on oppilaiden näkemys eri opetusmene­telmien yleisyydestä. Mikäli aihetta tiedustellaan myös opettajilta, vastaukset voivat olla erilaisia.

Tässä teoksessa kiinnostus kohdistuu neljään eri opetusmenetelmään, jotka ovat linkitet­ävissä yhtäältä opettaja- ja oppilaslähtöiseen ja toisaalta vuorovaikutukselliseen ja toimin­nalliseen oppimiseen. Kyselyssä oppilailta on kysytty, kuinka usein seuraavia opetustapoja käytetään heidän luokkansa yhteiskuntaopin tunneilla:

- Opettaja ohjaa oppilaita itsenäiseen tiedonhankintaan.
- Oppilaat tekevät tunnilla tehtäviä itsenäisesti.
- Oppitunneilla tehdään ensisijaisesti oppikirjan (tai elektronisen oppikirjan) tehtäviä.
- Oppitunneilla keskustellaan yhteiskunnallisista kysymyksistä ja niiden ratkaisuksista.

Vastausvaihtoehdot ovat (1) usein; (2) joskus; (3) harvoin; ja (4) ei koskaan. Kuviossa 23 menetelmien yleisyys esitetään siten, että luokat "harvoin" ja "ei koskaan" on yhdistetty, sillä vain marginaalinen osa oppilaista käytti jälkimmäistä vaihtoehtoa.

Yhteiskuntaopin opetusmenetelmien yhteyttä kansalaispätevyteen ei ole suomalaisessa kontekstissa suoranaisesti tutkittu, vaikka kansainvälisiä tutkimuksia aiheesta löytyykin jonkin verran. Esimerkiksi yhdysvaltalaisia 14-vuotiaita koskeneessa tutkimuksessa on havaittu, että opetusmenetelmien monipuolinen hyödyntäminen kansalaiskasvatuksessa on yhteydessä (erityisesti vähäosaisempien) oppilaiden korkeampaan kansalaispätevyteen (Gainous & Martens 2012).

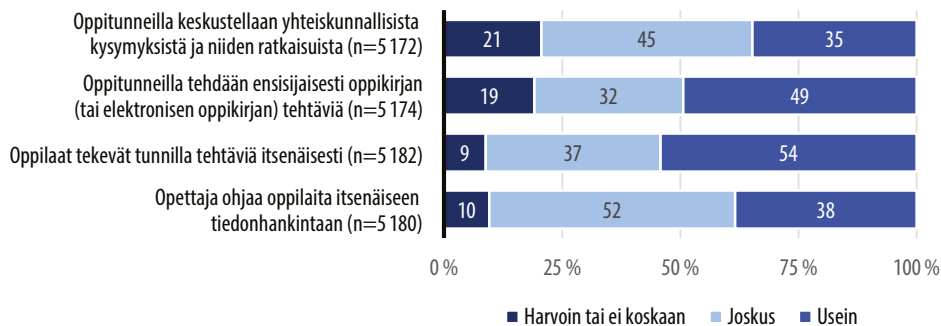
Kuviosta 23 nähdään, että noin kolmannes (35 %) oppilaista kokee, että yhteiskuntaopin tunneilla keskustellaan yhteiskunnallisista kysymyksistä ja niiden ratkaisuista usein. Vastaavasti viidennes (21 %) on sitä mieltä, että tällaista keskustelua käydään vain harvoin. Jo aiemmassa alaluvussa esitellyn sosiaalisen oppimisen teorian (Bandura 1977) mukaisesti voidaan olettaa, että keskusteleva opetustapa on yhteydessä kansalaispätevyyden myönteiseen kehittymiseen. Vuorovaikutusta painottavan opetustavan vaikutus kansalaispätevyyteen olisi tässä tapauksessa siis samankaltainen kuin luokkahuoneen avoimella yhteiskunnallisella keskusteluilmapiirillä ja opettajalla, joka rohkaisee yhteiskunnalliseen keskusteluun eri mieltä olevien ihmisten kanssa.

Reilu puolet vastaajista (54 %) on sitä mieltä, että yhteiskuntaopin oppitunneilla tehdään usein töitä itsenäisesti, kun taas kymmenesosa oppilaista (9 %) kokee, että itsenäisiä tehtäviä tehdään harvoin tai ei koskaan. Itsenäistä työskentelyä voi luonnollisesti toteuttaa lukuisin eri tavoin. Siinä painottuu kuitenkin oppilaan omatoimisuus päinvastoin kuin vuorovaikutuksellisemmassa ryhmätyöskentelyssä. Koska itsenäistä työskentelyä voi toteuttaa monella erilaisella tavalla, ei sen yhteyksistä kansalaispätevyyden kehittymiseen voi esittää suoraa hypoteesia. Aiemmassa tutkimuksessa esimerkiksi työmonisteiden täyttämisen ei opetusmenetelmänä ole ollut yhteydessä oppilaiden kansalaispätevyyteen, mutta toisaalta itsenäisen oppikirjan lukemisen on havaittu olevan myönteisesti yhteydessä kansalaispätevyyden kehittymiseen (Gainous & Martens 2012).

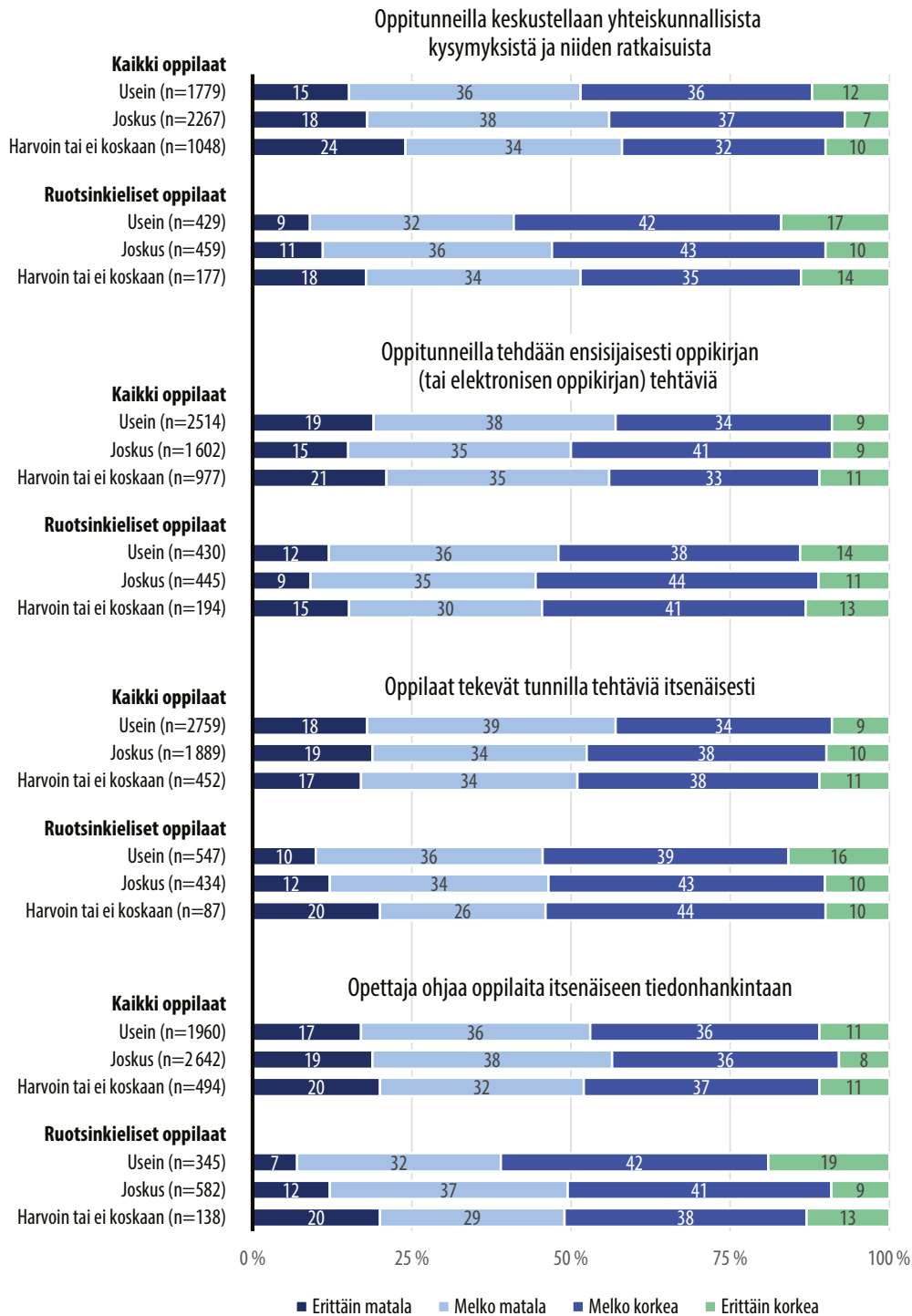
Noin puolet oppilaista (49 %) kertoo, että yhteiskuntaopin oppitunneilla tehdään usein ensisijaisesti oppikirjan tehtäviä. Viidesosa oppilaista (19 %) taas kokee, että kyseistä työtappaa käytetään vain harvoin tai ei koskaan. Oppikirjapainotteisen opettamisen on aiemmassa kirjallisuudessa katsottu lukeutuvan kuuluvaksi "perinteiseen opettamiseen" (Martens & Gainous 2013). Vaikka kyseisessä Allison M. Martensin ja Jason Gainousin (2013) tutkimuksessa perinteinen opettajaohjoinen opetus oli jossain määrin yhteydessä oppilaiden korkeampaan sisäiseen kansalaispätevyteen, yhteys ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä.

Lähes neljä kymmenestä oppilaasta (38 %) kokee, että heidän oma yhteiskuntaopin opettajansa ohjaa heitä usein itsenäiseen tiedonhankintaan. Kymmenesosa (10 %) puolestaan kokee, että opettaja toimii näin vain harvoin tai ei koskaan. Tällaista työskentelytapaa voidaan pitää oppilaslähtöisenä, toiminnallisena, ja jossain määrin myös tutkivana opetusmenetelmänä. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu toiminnallisen (Martens & Gainous 2013) ja tutkivan oppimisen (Pasek ym. 2008) työtapojen olevan yhteydessä nuorten vahvempaan kansalaispätevyYTEEN.

Kuvio 23. Oppilaiden kokemus eri opetusmenetelmien käytön yleisyydestä yhteiskuntaopin tunneilla (% vastaajista).

Kuvio 24. Eri yhteiskuntaopin opetusmenetelmien yhteys kansalaispätevyyteen kaikkien oppilaiden ja erikseen ruotsinkielisten osalta (% vastaajista).

Kuviossa 24 esitetään eri opetusmenetelmien yhteys nuorten kansalaispätevyteen. Tulosten mukaan oppitunneilla käyty aktiivinen keskustelu yhteiskunnallisista kysymyksistä vahvistaa jonkin verran nuorten kansalaispätevyden tunnetta. Toisaalta kaikkia oppilaita koskevat tulokset viittaavat siihen, että tehtävien teko usein itsenäisesti on yhteydessä matalampaan kansalaispätevyteen. Muiden opetusmenetelmien kohdalla vaikuttaa siltä, että niiden yleisyys oppitunneilla ei ole lineaarisesti yhteydessä oppilaiden kansalaispätevyteen.

Ruotsinkielisten koulujen oppilaat poikkeavat suomenkielisestä enemmistöstä kahdella tavoin opetusmenetelmien ja kansalaispätevyden suhteen osalta. Toisin kuin kaikki oppilaat keskimäärin, he vaikuttavat hyötyvän sekä tehtävien itsenäisestä tekemisestä että ohjauksesta itsenäiseen tiedonhankintaan. On mahdollista, että ruotsinkielisissä kouluissa korostuvat erilaiset itsenäisen työskentelyn tavat kuin suomenkielisissä kouluissa tai että ruotsinkieliset oppilaat ovat ymmärtäneet itsenäiseen työskentelyyn luettavat työtavat eri tavalla kuin suomenkieliset. Vastaavasti myös itsenäinen tiedonhankinta vaikuttaisi vahvistavan ruotsinkielisten kansalaispätevyyttä, vaikka koko joukossa vastaavaa yhteyttä ei havaita. Tulos voi selittyä sillä, että ruotsinkielisten koulujen oppilaiden yhteiskuntaopin oppimistulokset ovat kauttaaltaan, ja erityisesti median välittämien tietojen, tilastojen ja graafien kriittisen tulkinnan osalta heikompia kuin suomenkielisten oppimistulokset (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012), minkä vuoksi itsenäiseen tiedonhankintaan ohjaaminen voi hyödyttää erityisesti heitä.

6.4 Yhteenveto

Tässä luvussa on tarkasteltu koulun aktiivisen yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin, opettajan mallin ja kannustuksen sekä eri yhteiskuntaopin opetusmenetelmien yhteyttä kansalaispätevyteen. Tarkasteluja on tehty sekä yleisellä tasolla että erityisesti sen suhteen, minkä verran oppilaat saavat edellytyksiä kansalaispätevyden vahvistumiseen keskustelemalla kotonaan politiikasta ja yhteiskunnasta. Toisin sanoen koulun yleisen vaikutuksen lisäksi on tutkittu, voiko koulu mahdollisesti kompensoida oppilaiden perhetaustasta johtuvia eroja kansalaispätevydessä.

Tulosten perusteella koulu vaikuttaa merkitykselliseltä tekijältä oppilaiden kansalaispätevyden kehityksessä. Niin luokan avoin keskusteluilmapiiri kuin opettajan positiivinen malli ja vahvempi kannustus ovat yhteydessä oppilaiden korkeampaan kansalaispätevyden tasoon. Vaikutta siis olevan tärkeää, että oppilaat voivat keskustella koulussa yhteiskunnallisista asioista moniarvoisuutta kunnioittavassa ilmapiirissä, ja että opettajat rohkaisevat heitä keskustelemaan politiikasta avoimesti ja etsimään tietoa sekä näyttävät

itse mallia monien näkökulmien huomioimisesta. Nuorten osallisuuden ja osallistumisen vahvistamiseksi olisi tärkeää tutkia aihetta tarkemmin ja lisätä peruskoulujen demokratia-kasvatukseen entistä paremmin kansalaispätevyyttä edistäviä käytäntöjä.

Opetusmenetelmien osalta tutkimustulokset osoittavat, että mikään yksittäinen menetelmä ei nouse erityisellä tavalla esille oppilaiden kansalaispätevyyttä edistävänä tai heikentävänä. Kaikilla tutkimuksessa selvitetyllä neljällä opetusmenetelmällä on varsin samankaltainen yhteys kansalaispätevyyteen. Sekä matalan että korkean kansalaispätevyyden oppilaat raportoivat oppitunneilla käytettävän sekä oppikirjatyöskentelyä kuin myös itsenäistä työskentelyä ja tiedonhankintatehtäviä. Tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että yhteiskunnallisista kysymyksistä ja ratkaisuista keskustelu yhteiskuntaopin oppitunneilla on yhteydessä oppilaiden hieman korkeampaan kansalaispätevyyteen. On silti olennaista huomioida, että yhtä lailla matalan kansalaispätevyyden oppilaat raportoivat yhteiskuntaopin oppitunneilla toteutettavan usein keskustelevia menetelmiä. Tämän tutkimuksen karkean analyysin perusteella ei siis voi antaa mitään yksiselitteistä suositusta jonkin tietyn opetusmenetelmän hyödyntämisestä yhteiskuntaopin oppitunneilla.

Erytisen rohkaiseva tulos on, että opettajan myönteisen mallin ja kannustuksen sekä luokan avoimen yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin kautta koulu näyttää voivan kompensoida kodin vähäisen poliittisen keskustelun aiheuttamia eroja oppilaiden kansalaispätevyydessä. Tulosten mukaan oppilaat hyötyvät kansalaispätevyyttä tukevasta kouluympäristöstä erityisesti silloin, jos heidän kansalaispätevyytensä on kodin poliittisen sosialisoinnin perusteella matalaa. Näin ollen peruskoulu täyttää ainakin osin kansalaispätevyyden osalta tarkoitustaan yhdenvertaisuuden edistämiseksi yhteiskunnassa.

Infolaatikko

- Luokassa koettu avoimempi yhteiskunnallinen keskusteluilmapiiri ja opettajien vahvempi positiivinen malli ja kannustus ovat yhteydessä korkeampaan kansalaispätevyyteen.
- Mikään yksittäinen yhteiskuntaopin opetusmenetelmä ei selkeästi heikennä tai vahvista kansalaispätevyyttä, mutta yhteiskunnallisista kysymyksistä ja niiden ratkaisusta keskusteleminen on yhteydessä hieman korkeampaan kansalaispätevyyteen.
- Luokan avoimella yhteiskunnallisella keskustelulla ja opettajan mallilla ja kannustuksella on merkitystä erityisesti niille oppilaille, jotka keskustelevat politiikasta vanhempiensa kanssa kuukausittain tai harvemmin.
- Ruotsinkielisten koulujen oppilaat kokevat luokkansa yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin avoimempina ja opettajansa mallin ja kannustuksen vahvempina kuin suomenkielisten koulujen oppilaat.
- Toisin kuin suomenkielisten koulujen oppilaat, ruotsinkielisten koulujen oppilaat vaikuttavat hyötyvän sekä tehtävien itsenäisestä tekemisestä että ohjauksesta itsenäiseen tiedonhankintaan.

Informationsruta

- Uppfattningen om ett mer öppet samhälleligt diskussionsklimat i klassrummet samt lärarens starkare positiva modell och uppmuntran är kopplade till högre politisk självtillit.
- Ingen enskild undervisningsmetod i samhällslära försvagar eller förstärker politisk självtillit betydligt, men diskussioner om samhälleliga frågor och deras lösningar är kopplade till något högre politisk självtillit.
- Såväl öppen samhällelig diskussion i klassrummet som lärarens roll som modell och uppmuntran har en större betydelse för de elever som diskuterar politik med sina föräldrar månatligen eller mer sällan än för de elever som diskuterar politik med sina föräldrar minst varje vecka.
- Elever i svenskspråkiga skolor uppfattar det samhälleliga diskussionsklimatet i klassrummet som mer öppet och anser att lärarens roll som modell och uppmuntran är starkare jämfört med elever i finskspråkiga skolor.
- Till skillnad från elever i finskspråkiga skolor verkar eleverna i svenskspråkiga skolor dra nytta av både självständigt arbete på lektionerna och guidning till självständig informationssökning.

Lähteet

- Bandura, Albert (1977) *Social learning theory*. Englewood Cliffs; N.J: Prentice-Hall.
- Beaumont, Elizabeth (2011) Promoting Political Agency, Addressing Political Inequality: A Multilevel Model of Internal Political Efficacy. *The Journal of Politics* 73:1, 216–231.
- Campbell, David E. (2008) Voice in the classroom: How an open classroom climate fosters political engagement among adolescents. *Political Behavior* 30, 437–454.
- Ekman, Tiina (2007) *Demokratisk kompetens : om gymnasiet som demokratiskola*. Väitöskirja. Göteborgs universitet.
- Gainous, Jason & Martens, Allison M. (2012) The effectiveness of civic education: Are “good” teachers actually good for “all” students?. *American Politics Research* 40:2, 232–266.
- Huddleston, Tedd & Kerr, David (2006) *Making sense of citizenship: A continuing professional development handbook*. London: The Citizenship Foundation.
- Jyrhämä, Riitta A., Hellström, Martti, Uusikylä, Kari & Kansanen, Pertti (2016) *Opettajain didaktiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kim, Hyun Ju & Chung, Jae Young (2020) Factors affecting youth citizenship in accordance with socioeconomic background. *Children and Youth Services Review* 111, 1–8.
- Manganelli, Sara, Lucidi, Fabio & Alivernini, Fabio (2015) Italian adolescents’ civic engagement and open classroom climate: The mediating role of self-efficacy. *Journal of applied developmental psychology* 41, 8–18.
- Martens, Allison M. & Gainous, Jason (2013) Civic education and democratic capacity: How do teachers teach and what works?. *Social Science Quarterly* 94:4, 956–976.
- Neundorf, Anja, Niemi, Richard G. & Smets, Kaat (2016) The Compensation Effect of Civic Education on Political Engagement: How Civics Classes Make Up for Missing Parental Socialization. *Political Behavior* 38, 921–949.
- Opetushallitus (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Next Print Oy.

Ouakrim-Soivio, Najat & Kuusela, Jorma (2012) *Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2011*. Helsinki: Opetushallitus.

Pasek, Josh, Feldman, Lauren, Romer, Daniel & Jamieson, Kathleen Hall (2008) Schools as Incubators of Democratic Participation: Building Long-Term Political Efficacy with Civic Education. *Applied Development Science* 12:1, 26–37.

Sohl, Sofia (2014) *Youth's Political Efficacy: Sources, Effects and Potentials for Political Equality*. Väitöskirja. Örebro University.

Sohl, Sofia & Arensmeier, Cecilia (2015) The school's role in youths' political efficacy: can school provide a compensatory boost to students' political efficacy? *Research Papers in Education* 30:2, 133–163.

7 Kansalaispätevyys ja yhteiskunnallinen osallistuminen

Sami Borg ja Salla Vadén

Peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset ovat keskimäärin 15-vuotiaita. Nuoren ikänsä vuoksi heidän kansalaispätevyytensä ja yhteiskunnallinen osallistumisensa on yleensä vasta orastavaa. Poliittista osallistumista koskevien socialisaatioteorioiden mukaan keskiteini-ikä on elämänkaaren vaihe, josta nuoret yleensä siirtyvät teini-iän lopulla niin sanottuihin formatiivisiin vuosiin (van Deth ym. 2011; Jennings & Niemi 1981; Neundorf & Smets 2017). Formatiiivisilla vuosilla – tai herkkyy vuosilla – tarkoitetaan aikaa, jolloin on tyypillistä omaksua monia politiikkaa ja yhteiskunnallista osallistumista koskevia, pitkäkestoisia arvoja ja asenteita. Kyse on useita vuosia kestävästä jaksosta, jolloin omaksutut tiedot, taidot ja toimintavalmiudet kehittyvät kodin, koulun, ystävien ja muun lähipiirin tuella. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa formatiivisten vuosien on yleensä katsottu ajoittuvan suurin piirtein ikävuosiin 17–25, mutta asiassa on vaihtelua erilaisten poliittisten kulttuurien, kasvuympäristöjen ja nuorten orientaatioon merkittävästi vaikuttavien yhteiskunnallisten tapahtumien sekä yksilöllisten ominaisuuksien perusteella (ks. Neundorf & Smets 2017). Näistä riippuen formatiiviset vuodet saattavat alkaa jo merkittävästi aiemmin.

Formatiiviset vuodet eivät tietenkään determinoi yksilön käsityksiä ja toimintamalleja pitkälle tulevaisuuteen, mutta niillä on erittäin paljon vaikutusta siihen, missä määrin nuoret rohkaistuvat osallistumaan ja ottamaan itse kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. On ilmeistä, että kansalaispätevyyden tunne ja osallistuminen ovat kaksisuuntaisessa vuorovaikutuksessa keskenään: kansalaispätevyys luo edellytyksiä vaikuttavaksi koetulle osallistumiselle ja toisaalta osallistuminen kartuttaa sellaisia tietoja, taitoja ja suhteita toisiin ihmisiin, jotka vahvistavat nuoren kokemusta hänen omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa asioihin.

Erot peruskouluikäisten nuorten yhteiskunnallisessa osallistumisessa voivat johtua monista eri syistä. Syyt suomalaisnuorten osallistumiselle ovat todennäköisesti melko samanlaisia kuin muissa riittävän samankaltaisissa maissa asuvilla nuorilla. Suomi on ollut mukana kansainvälisessä International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) -tutkimusohjelmassa ja sen puitteissa Suomessa on kerätty kahdesti, vuosina 2009 ja 2016, laaja tutkimusaineisto kahdeksäsluokkaisista peruskoululaisista (Mehtäläinen ym.

2017; Suoninen ym. 2010). Tätä ennen myös vuonna 1999 kerätyssä Civic Education Study (CIVED) -aineistossa tutkittiin Suomessa samaa aihepiiriä samanikäisiltä nuorilta (Suutarinen ym. 2001; ks. myös Suutarinen 2006).

Tutkimussarjan tuoreimman suomalaisjulkaisun yksi johtoajatus perustuu poliittiseen sosialisointiin ja sille ominaisiin ”herkkyysvuosiin”. Ajatuksen mukaan nuorten yhteiskunnallisessa sitoutumisessa on otettava huomioon koulujen ja kotien merkitys sekä konteksti, jossa nämä toimivat (Mehtäläinen ym. 2017, 10). Nuorten tiedonsaanti yhteiskunnallisista asioista kanavoituu yhä suuremäärin koulun, kodin ja perinteisten tiedotusvälineiden kautta, mutta samalla tiedonsaantitavat muuttuvat nopeasti. Sekä tiedonsaanti yhteiskunnallisista asioista että itse osallistuminen toteutuvat nykyisin paljon aikaisempaa enemmän internetin ja mobiililaitteiden välityksellä (ks. Reunanen ym. 2021).

ICCS 2016 -tutkimuksen mukaan suomalaisten kahdeksaluokkalaisten tiedot yhteiskunnallisista asioista olivat vuonna 2016 kansainvälisesti vertailtuna melko hyvät (Mehtäläinen ym. 2017, 26). Oppilaiden vanhempien sosioekonomisella asemalla oli selvä yhteys tietoihin: mitä korkeampi vanhempien sosioekonominen asema, sitä paremmin nuori oli perillä yhteiskunnallisista asioista. Samassa laajassa kansainvälisessä vertailussa kuitenkin osoittautui, että suomalaisnuorten keskusteluaktiivisuus yhteiskunnallisista asioista oli hieman 21 maan keskitasoa matalampaa (mt. 34). Samankaltainen tulos saatiin suomalaisnuorten osalta koulussa tapahtuvasta osallistumisesta, osallistumisesta yhteiskunnallisten järjestöjen, kerhojen tai ryhmien toimintaan sekä valmiudesta osallistua laillisiin ja laitottomiin mielenilmauksiin (mt. 39, 41, 46). Suomalaisten kahdeksaluokkalaisten halukkuus äänestää tulevaisuudessa vaaleissa oli vertailumaiden keskitasoa (mt.).

Tässä luvussa tutkimme EPIC-kyselytutkimusaineistolla erityisesti yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien yhteiskunnallista osallistumista ja osallistumisaikomuksia. Yhteiskunnallinen osallistuminen on määritelty varsinkin järjestöosallistumisen osalta laajasti, koska kaikenlaisen ryhmäosallistumisen voidaan olettaa kehittävän nuorten sosiaalista pääomaa, mikä tukee heidän osallistumisvalmiuksiaan nimenomaan yhteiskunnallisesti suuntautuneeseen toimintaan. Tyttöjen ja poikien välisten erojen lisäksi huomion kohteena ovat osallistumiserot suomen- ja ruotsinkielisten koulujen oppilaiden välillä. Näitä kommentoidaan tekstissä, mutta opetuskielen mukaisia eroja ei kuvailla systemaattisesti.

Kuvaamme ensin perustuloksia yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja halusta osallistua. Sitten siirrymme analysoimaan nuorten vastauksia kysymyksiin, jotka koskevat heidän aikomuksiaan yhteiskunnallisen osallistumisen suhteen tulevaisuudessa. Tämän jälkeen analysoimme indeksimuuttujin kansalaispätevyyden yhteyksiä nuorten osallistumiseen ja osallistumisaikomuksiin sekä osallistumisen yhteyksiä joihinkin oppilaiden

taustatekijöihin. Alaluku 7.3 tarjoaa lopuksi tuoreen temaattisen näkökulman osallistumiseen aiheesta, jonka tiedetään olevan nuorille ajankohtainen. Alaluvussa tarkastellaan nuorten halua toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja toimintahaluun vaikuttavia tekijöitä.

7.1 Nuoret yhteiskunnassa: toteutunut osallistuminen, halu osallistua ja osallistuminen tulevaisuudessa

Yhdeksäsluokkalaisten yhteiskunnallista osallistumista kartoitetaan EPIC-kyselytutkimusaineistossa kahdella kysymyspatteristolla. Niistä ensimmäinen kohdistuu nuorten järjestöosallistumiseen ja toinen osallistumiseen erilaisiin poliittisen toiminnan muotoihin. Esimerkiksi osallistuminen urheiluseurojen tai seurakunnan toimintaan luetaan tässä tarkastelussa yhteiskunnalliseksi järjestöosallistumiseksi.

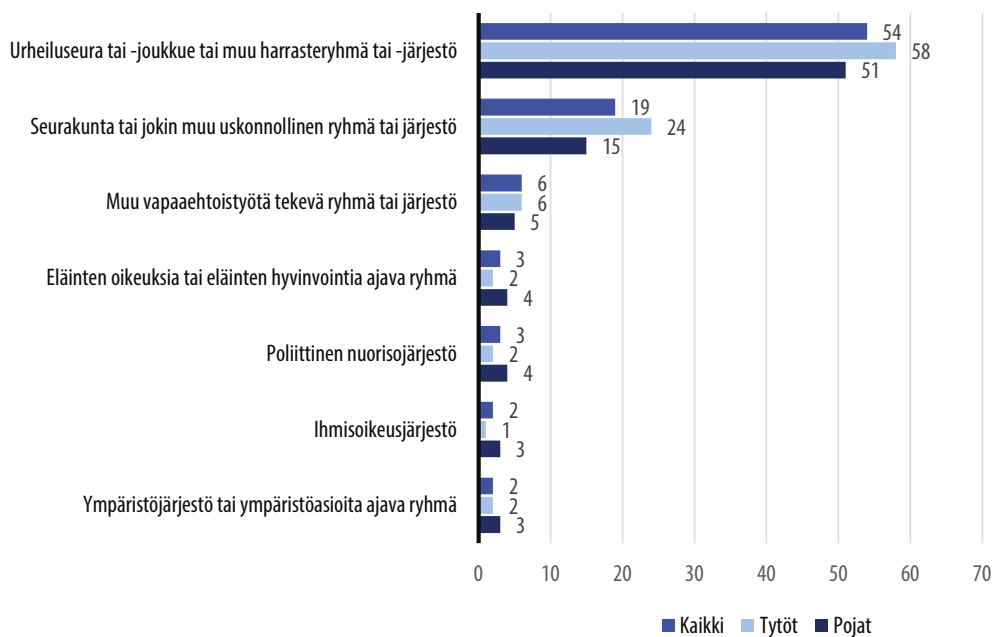
Järjestöosallistumista koskevan osion pääkysymys kuuluu seuraavasti: ”Oletko koskaan ollut mukana seuraavien järjestöjen, ryhmien tai kerhojen toiminnassa?”. Osallistumista seitsemän eri järjestötyypin toimintaan mitataan vastauskaalalla ”olen ollut ja osallistunut toimintaan paljon”, ”olen ollut mutta en kovin aktiivisesti” sekä ”en koskaan”. Kuviossa 25 on raportoitu aktiivista osallistumista osoittavan vastausvaihtoehdon keräämät prosenttiosuudet oppilaan sukupuolen mukaan. Muunsukupuolisia on aineistossa niin vähän, että heidän käsittelemisensä omana vastaajakategorianaan ei ole tilastollisesti riittävän luotettavaa.

Yhdeksäsluokkalaiset suosivat lähinnä kahta järjestö- tai ryhmäosallistumisen tapaa. Urheiluseuran tai muun harrasteryhmän toimintaan on osallistunut aktiivisesti yli puolet vastaajista (54 %) ja seurakunnan tai muun uskonnollisen ryhmän toimintaan paljon joka viides nuori (19 %). Vain kahdesta kolmeen prosenttia nuorista on vastauksensa mukaan osallistunut paljon poliittisen nuorisjärjestön, ympäristöjärjestön, ihmisoikeusjärjestön tai eläinten oikeuksia ajavan ryhmän toimintaan. Näiden neljän kohdalla vastausvaihto ”olen osallistunut mutta en kovin aktiivisesti” keräsi lisäksi kussakin seitsemästä yhdeksään prosenttia vastauksista.

Kaksi suosituinta järjestöosallistumiskanavaa kiinnostavat tyttöjä jonkin verran enemmän kuin poikia. Sen sijaan muissa järjestöosallistumiskanavissa erot tyttöjen ja poikien välillä jäävät hyvin vähäisiksi. Suomen- ja ruotsinkielisten koulujen oppilaiden välillä järjestöosallistumisessa löytyy ainoastaan yksi merkittävä ero: ruotsinkielisistä nuorista lähes kaksi kolmesta (65 %) on ollut paljon mukana urheiluseurassa tai muussa harrastustoiminnassa, kun suomenkielisillä osuus jää 53 prosenttiin.

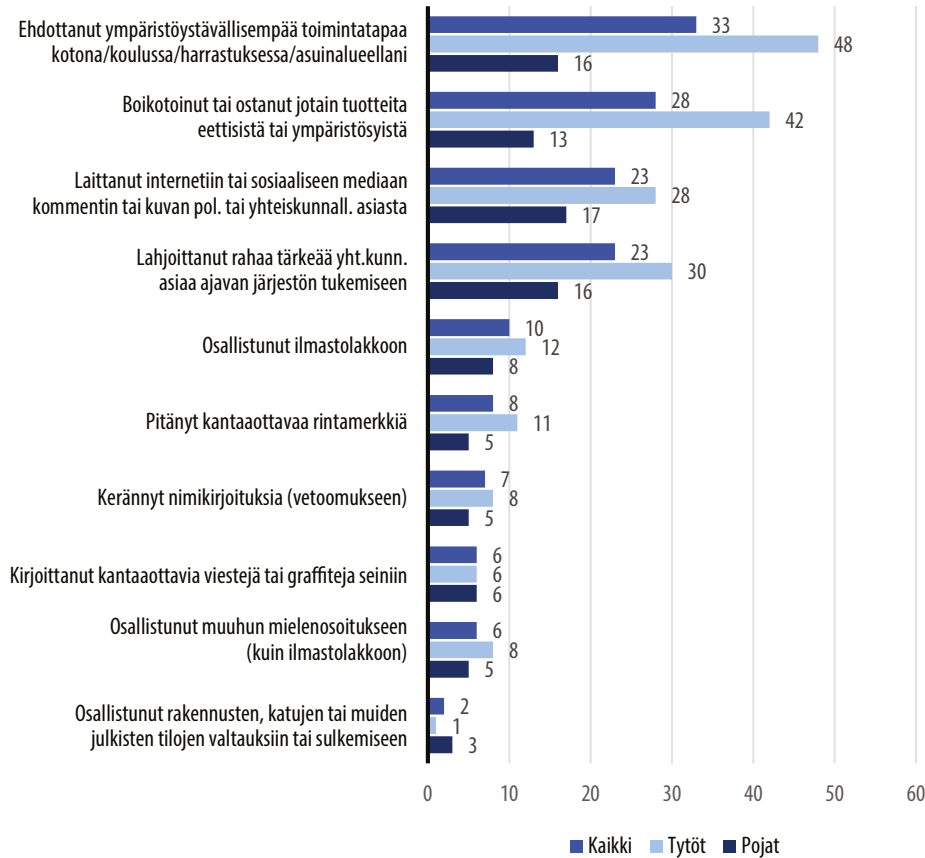
Perustulokset vastaavat varsin hyvin vuoden 2016 ICCS-tutkimustuloksia 14-vuotiaiden suomalaisnuorten järjestöosallistumisesta. Tuolloin urheiluseuran tai -joukkueen toimintaan oli osallistunut viimeksi kuluneen vuoden aikana 49 prosenttia ja uskonnollisen ryhmän tai järjestön toimintaan 14 prosenttia kyselyn nuorista (Mehtäläinen ym. 2017, 42).

Kuvio 25. Osallistuminen aktiivisesti järjestön toimintaan sukupuolen mukaan (% vastaajista).

EPIC-kyselytutkimuksen seuraavassa kysymysosiossa kartoitetaan nuorten osallistumista kymmeneen eri poliittisen toiminnan muotoon. Osa tiedustelluista asioista liittyy osallistumisaktiivisuuteen ja osallistumisperiaatteisiin. Pääkysymys kuuluu ytimekkäästi ”oletko tehnyt seuraavia asioita” ja vastauskaala on kolmiportainen: ”olen tehnyt”, ”en koskaan, mutta saattaisin tehdä” sekä ”en koskaan, enkä tekisi”.

Kuvio 26 kertoo oppilaiden sukupuolen mukaan, kuinka suuri osa vastaajista on tehnyt tai osallistunut yhteiskunnalliseen toimintaan tiedustellulla tavalla. Neljä osallistumistapaa kymmenestä on sellaisia, joita on tehnyt vähintään noin joka neljäs tai joka kolmas vastaaja: ehdottanut ympäristöystävällisempiä toimintatapoja (33 %), boikotoinut tai ostanut tuotteita eettisistä tai ympäristöystävällisistä (28 %), kommentoinut netissä tai sosiaalisessa mediassa yhteiskunnallisia asioita (23 %) tai lahjoittanut rahaa yhteiskunnallista asiaan ajavan järjestön tukemiseen (23 %). Ilmastolakkoon on osallistunut joka kymmenes oppilas (10 %).

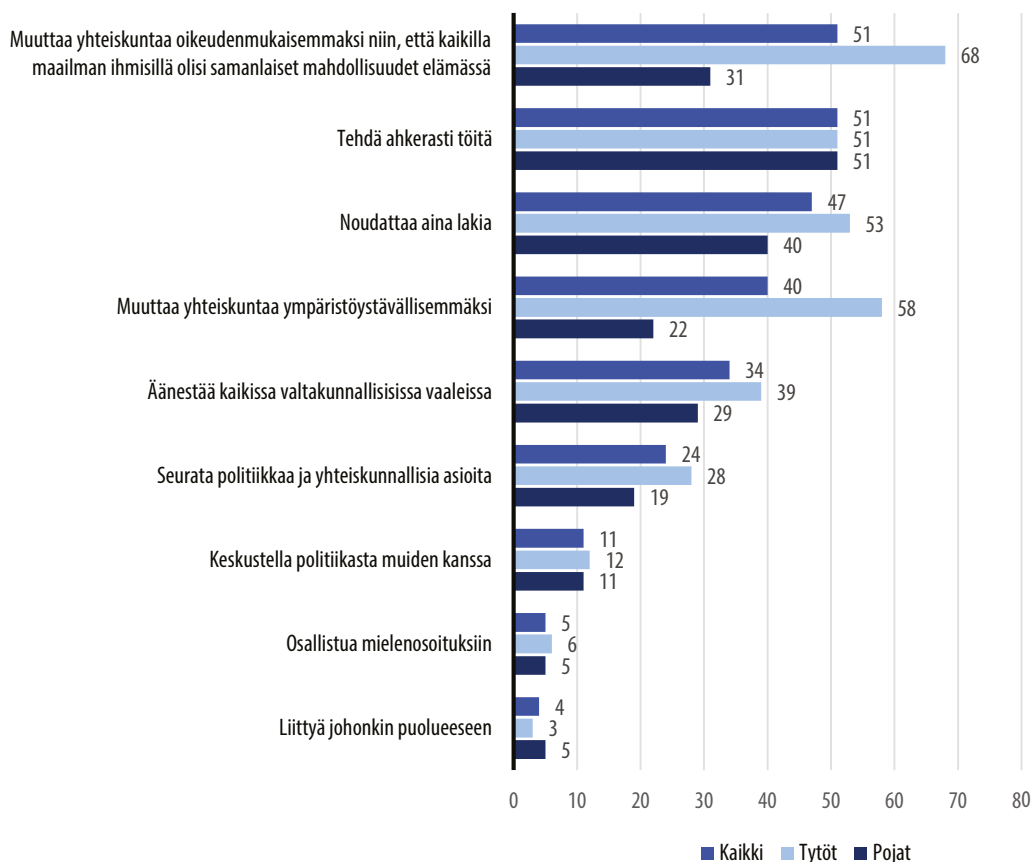
Kuvio 26. Oppilaiden osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan sukupuolen mukaan (% on tehnyt).

Suosituimmissa osallistumistavoissa erot tyttöjen ja poikien välillä ovat hyvin merkittäviä ja paljon suurempia kuin järjestöosallistumisessa. Tytöistä lähes puolet (48 %) on ehdottanut ympäristöystävällisempiä toimintatapoja ja useampi kuin kaksi viidestä (42 %) on ostanut tai boikotoinut jotain tuotteita eettisistä tai ympäristöystävällisistä. Pojilla osuudet ovat näissä osallistumistavoissa vain 16 ja 13 prosenttia. Vähiten suosituissa osallistumistavoissa osallistumiserot tyttöjen poikien välillä ovat vähäisempiä mutta nekin osoittavat pääsääntöisesti tyttöjen suurempaa aktiivisuutta.

Saattaa olla, että tuloksissa näkyvät jossakin määrin tyttöjen ja poikien yleiset kehityserot, joiden mukaan tytöt ovat noin 15-vuotiaana fyysisessä ja psyykkisessä kehityksessään edellä poikia (ks. esim. Lim ym. 2015). Lisäksi osallistumishavainnot viittaavat järjestöosallistumisen tapaan ainakin välillisesti siihen, etteivät monet tämän ikäiset nuoret vielä ole astuneet yhteiskunnallisen osallistumisen formatiivisten vuosien vaiheeseen.

Formatiivisen vaiheen kynnyksellä oleminen näyttää heijastuvan myös nuorten käsityksiin siitä, miten he haluavat osallistua tulevaisuudessa. Kuvio 27 osoittaa tämän esittämällä ”hyvin tärkeää” -vastausten osuudet kysymyksiin, jotka koskivat sitä, kuinka tärkeää nuorten mielestä on aikuisena tehdä erilaisia asioita. Kysymyssarjan vaihtoehtoskaalan muut vastauskategoriat olivat ”melko tärkeää”, ”ei kovinkaan tärkeää” sekä ”ei lainkaan tärkeää”.

Kuvio 27. Kuinka tärkeää aikuisena on tehdä seuraavia asioita? (% hyvin tärkeää).

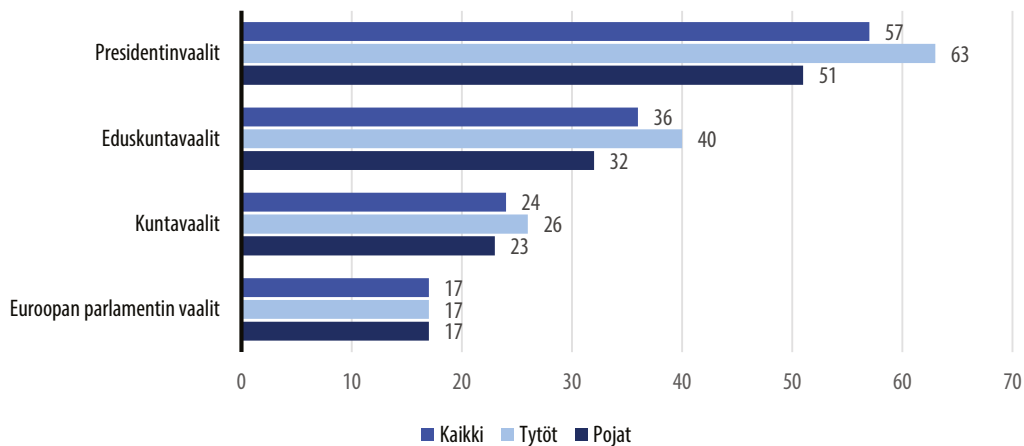
Yhdeksästä tiedustellusta toiminnasta suosituimmaksi nousee ”muuttaa yhteiskuntaa oikeudenmukaisemmaksi niin, että kaikilla maailman ihmisillä olisi samanlaiset mahdollisuudet elämässä”. Tätä pitää hyvin tärkeänä lähes 70 prosenttia (68 %) tytöistä mutta harvempi kuin joka kolmas (31 %) pojista. Kaksi seuraavaksi suosituinta tulevaisuuden toimintaa ovat ahkera työnteko (50 %) ja lain noudattaminen kaikissa tilanteissa (47 %), jotka eivät erottele tyttöjen ja poikien mielipiteitä yhtä voimakkaasti kuin kysymykset

oikeudenmukaisuudesta ja yhteiskunnan muuttamisesta ympäristöystävällisemmäksi. Viimeksi mainittua piti hyvin tärkeänä lähes 60 prosenttia tytöistä mutta vain runsas viidennes (22 %) pojista.

Aikomukset osallistua niin sanotun sovinnaisen politiikan eli edustuksellisen demokratian päätoimintoihin ovat tasolla, jotka vastaavat nuorimpien äänioikeutettujen äänestysprosentteja kuntavaaleissa (ks. Borg 2022) ja heidän tunnetusti laimeahkoa osallistumistaan puolueiden järjestötoimintaan. Aikomus osallistua puolue toimintaan on ainoa osallistumistapa, joka kiinnostaa poikia enemmän kuin tyttöjä. Molempien kiinnostus puolueiden järjestötoimintaa kohtaan on kuitenkin varsin vähäistä. Suomen- ja ruotsinkielisten koulujen välillä ei havaittu merkittäviä eroja oppilaiden tulevaisuuden osallistumisaikomuksissa.

Kuvio 28 osoittaa lisäksi millaisia eroja eri vaalityyppien välillä on siinä, kuinka suuri osa yhdeksäsluokkaisista aikoo äänestää varmasti saavuttaessaan äänioikeuden. Vastausasteikon muut vaihtoehdot olivat ”äänestän melko varmasti”, ”jätän melko varmasti äänestämättä” sekä ”jätän varmasti äänestämättä”. Nuoria selvästi eniten kiinnostaviksi vaaleiksi osoittautuvat presidentinvaalit, joissa aikoo äänestää varmasti 57 prosenttia vastaajista. Tässäkin tytöt osoittautuvat jonkin verran poikia aktiivisemmiksi.

Kuvio 28. Äänestysvarmuus tulevaisuuden eri vaaleissa sukupuolen mukaan.¹¹ (% äänestää varmasti)

11 Äänestysaikomuksia tarkasteltiin kysymyksellä: ”Kuinka varmana pidät sitä, että itse äänestät seuraavissa vaaleissa täytettyäsi 18 vuotta?”.

Tulevaisuuden eduskuntavaaleissa varmasti äänestäviä on reilu kolmannes (36 %), kunta-vaaleissa varmasti äänestäviä neljännes (24 %) ja tulevaisuuden europarlamenttivaaleissa varmasti äänestäviä vain joka kuudes (17 %). Henkilöpainotteisten presidentinvaalien suosio saattaa selittyä sillä, että nuoret kokevat niissä äänestämisen helpommaksi kuin puoluevetoisissa muissa vaalityypeissä, joissa nuorten pitää selvittää ja hyväksyä ehdokkaan lisäksi ehdokkaan puolueen kannat keskeisiin, nuorelle itselle tärkeisiin asiakysymyksiin. Vaalien suosio nuorten parissa on linjassa aikuisväestön kanssa. Myös äänestysikäisten kansalaisten keskuudessa presidentin- ja eduskuntavaalit ovat äänestysprosentin perusteella suosituimpia vaaleja. Huomattavasti matalampaa äänestysaktiivisuus on kunta-vaaleissa ja heikointa europarlamenttivaaleissa (SVT 2018, SVT 2019a, SVT 2019b, SVT 2021).

7.2 Kansalaispätevyys, osallistuminen ja selittävät taustatekijät

Miten kansalaispätevyys on yhteydessä nuorten osallistumiseen ja osallistumisaikomuksiin? Kuten luvun alussa todettiin, emme oleta vaikutuksen olevan yksisuuntaista siten, että asennetason pätevyystekijät aiheuttaisivat (kausaalisesti) osallistumista ja osallistumisaikomuksia. Sen sijaan ajattelemme, että on tarkoituksenmukaisempaa keskustella pätevyiden ja osallistumisen yhteyksistä ja vaikutussuhteiden mahdollisesta rakenteesta ja suunnista tavanomaisten parittaisten korrelaatiotarkastelujen pohjalta.

Nämä tarkastelut voidaan eriyttää oppilaiden sukupuolen ja opetuskielen mukaan. Osallistumismuuttujien mielekkään analysoinnin mahdollistamiseksi kokoamme kuvioiden 25, 26 ja 27 esittelemät muuttujat kolmeksi osallistumisindeksiksi. Niistä ensimmäinen perustuu pisteytykseen, jossa osallistuminen aktiivisesti johonkin mitattuun järjestö- tai seuratoimintaan antaa indeksille yhden pisteen. Täten indeksi aktiivisesta osallistumisesta järjestötoimintaan vaihtelee välillä nollassa seitsemään (mitatuista osallistumistavoista ks. kuvio 25).

Muun poliittisen osallistumisen indeksi perustuu kuvion 26 listaamiin muuttujiin ja sen vaihteluväli on nollassa kymmeneen. Kyselyvastaaja saa yhden indeksipisteen, jos hän on tehnyt yksittäisen, tiedustellun asian. Kolmas indeksi tulevaisuuden osallistumisesta on rakenteellisesti samanlainen kuin kaksi muuta, mutta sen laskennasta pudotettiin pois kaksi muuttujaa, jotka eivät varsinaisesti edusta poliittis-yhteiskunnallista osallistumista (lain noudattaminen ja ahkera työnteko). Tästä syystä tulevaisuuden osallistumisen indeksin vaihteluväli on aktiivisen osallistumisen indeksin tapaan nollassa seitsemään.

Taulukko 2 esittää mainittujen kolmen indeksin yhteyksiä tässä teoksessa yleisesti käytettyyn neliluokkaiseen kansalaispätevyysmuuttujaan (ks. luku 3). Indeksikeskiarvojen lisäksi tarkasteltavana on taulukossa mainituin kriteerein myös huippuaktiivisten

ja toisaalta passiivisimpien osuus kussakin osallistumisindeksissä. Lisäksi taulukon alin rivi kertoo kaikkein vähiten osallistuvien osuuden kussakin kansalaispätevyyden tason mukaisessa ryhmässä.

Taulukko 2. Nuorten osallistuminen järjestötoimintaan, osallistuminen muuhun poliittiseen toimintaan sekä tulevaisuuden osallistumisaikomukset nuorten kansalaispätevyyden mukaan: tarkastelu summamuuttujittain*: pojat, tytöt, suomenkieliset koulut, ruotsinkieliset koulut, kaikki vastaajat (summamuuttujan keskiarvo sekä huippuaktiivisten ja osallistumattomien %-osuus).

Kansalaispätevyys	Erittäin matala	Melko matala	Melko korkea	Erittäin korkea	Kaikki
Aktiivinen osallistuminen järjestötoimintaan					
Summamuuttujan keskiarvo	0,72	0,84	0,93	1,35	0,90
Huippuaktiivisten %-osuus (min. 3 osall.muotoa)	1	3	5	12	4
Osallistumattomien %-osuus (0 osall.muotoa)	41	36	37	25	36
Muu poliittinen osallistuminen (0–10)					
Summamuuttujan keskiarvo	1,10	1,37	1,55	2,61	1,50
Huippuaktiivisten %-osuus (min. 3 osall.muotoa)	14	22	25	40	24
Osallistumattomien %-osuus (0 osall.muotoa)	43	40	40	21	38
Aikomukset osallistua tulevaisuudessa (0–7)					
Summamuuttujan keskiarvo	1,32	1,55	1,72	3,12	1,71
Huippuaktiivisten %-osuus (min. 4 osall.muotoa)	5	10	17	43	15
Osallistumattomien %-osuus (0 osall.muotoa)	35	33	35	11	32
Niiden %-osuus, joilla ei osallistumista millään kolmesta summamuuttujasta	12	11	12	3	11
(painotettu n pienimmillään)	(876)	(1 781)	(1 722)	(459)	(4 838)

* Summamuuttujat muodostettiin kuvioissa 25, 26 ja 27 mainituista muuttujista. Tulevaisuuden osallistumista koskevaan summamuuttujaan ei otettu mukaan kahta muuttujaa, jotka eivät kuvanneet varsinaista poliittista osallistumista (työnteko ja lain noudattaminen). Analyysistä puuttuvat sellaiset vastaajat, joiden vastauksissa oli puuttuvaa tietoa vähintään yhdessä summamuuttujan muuttujassa.

Kaikkien indeksimuuttujien yhteydet kansalaispätevyyden tasoon osoittavat tilastollisesti merkitseviä eroja pätevyyden alimman ja ylimmän ryhmän välillä. Osallistumisen ja osallistumisaikomusten määrät kasvavat poikkeuksetta sen mukaan, mitä korkeampi nuoren kansalaispätevyys on. Yhteys ei kuitenkaan ole tasaisen suoraviivainen, vaan osallistuminen näyttää lisääntyvän hyppäyksenomaisesti siirryttäessä melko korkean kansalaispätevyyden ryhmästä erittäin korkean kansalaispätevyyden ryhmään, johon kuuluu kymmenisen prosenttia tarkastelun vastaajista.

Erittäin korkea kansalaispätevyys ei kuitenkaan merkitse sitä, että kaikki tähän kategoriaan kuuluvat nuoret osallistuivat aktiivisesti yhteiskunnalliseen toimintaan. Päinvastoin, noin joka neljäs heistä ei osallistu mihinkään mitattuun järjestö- tai seuratoimintaan (25 %) ja joka viides (21 %) ei ollut tehnyt mitään mitatuista kymmenestä muun poliittisen osallistumisen muodosta. Lisäksi joka yhdeksännellä heistä (11 %) ei ollut minkäänlaisia aikomuksia osallistua yhteiskunnallisesti tulevaisuudessakaan.

Toisaalta erittäin korkean kansalaispätevyyden ryhmässä on hyvin vähän sellaisia nuoria, jotka eivät osoittaneet yhdelläkään kolmesta osallistumisindeksistä mitään osallistumisen merkkejä (3 %). Keskimäärin erittäin korkean kansalaispätevyyden omaavat yhdeksäsluokkalaiset osallistuvat useampaan kuin yhteen järjestötoimintaan (ka 1,35), yli kahteen puoleen (2,65) muun poliittisen osallistumisen muotoon ja he pitävät hyvin tärkeänä keskimäärin yli kolmea (3,12) tulevaisuuden poliittisen osallistumisen muotoa. Järjestötoiminnan indeksillä ero matalimman kansalaispätevyyden nuorten keskiarvoon on lähes kaksinkertainen ja kahdessa muussa indeksissä erittäin korkean kansalaispätevyyden nuorten osallistuminen on yli kaksinkertaista matalimman pätevyyden ryhmään verrattuna.

Keskiarvoeroissa havaitut piirteet toistuvat myös siinä, kuinka suuri osuus kunkin kansalaispätevyyden tason ryhmään kuuluvista on niin sanottuja huippuaktiivisia. Vaikka tässäkin tarkastelussa erittäin korkean kansalaispätevyyden omaavat erottuvat selvästi muista ryhmistä, on todettava, etteivät huippuaktiiviset ole prosenttiluvuin mitattuna enemmistönä yhdenkään indeksin mukaisessa tarkastelussa. Huippuaktiivisten prosenttiosuudet ovat ymmärrettävästi pienimpiä järjestötoimintaindeksin mukaisessa tarkastelussa, koska harrastustoiminta vie aikaa ja koska tällä indeksillä monen päällekkäisen toiminnan ylläpito on vaikeinta.

On kiinnostavaa, että erittäin matalan, melko matalan ja melko korkean kansalaispätevyyden ryhmiin kuuluvien osallistuminen ja osallistumisaikomukset eivät poikkea toisistaan voimakkaasti, vaikka erot osoittavatkin maltillisen johdonmukaisia trendejä. Ilmeisesti tämä johtuu siitä, että yhteiskunnallisen osallistumisen volyymit ovat yhdeksäsluokkalaisilla vielä niin pieniä, ettei koettu kansalaispätevyys aiheuta siihen suuria eroja lukuun ottamatta korkeinta pätevyyttä tuntevia nuoria.

Taulukko 3 esittää, miten tarkastellut osallistumisindeksit korreloivat nuorten kokemaan kansalaispätevyteen. Tässä tarkastelussa korrelaatiot on laskettu kansalaispätevyden summamuuttujaan, ei edellä käsitelyyn neliluokkaiseen muuttujaan. Kaikki osallistumisindeksit korreloivat positiivisesti koettuun kansalaispätevyteen. Kaikkien nuorten joukossa Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimen suuruus vaihtelee välillä 0,164–0,276. Henkilöaineistossa tämän kokoiset riippuvuudet ovat melko voimakkaita.

Taulukko 3. Nuorten kokeman kansalaispätevyden korreloiminen järjestötoimintaa, muuta poliittista osallistumista sekä tulevaisuuden osallistumisaikomuksia kuvaaviin summamuuttujiin*: pojat, tytöt, suomenkieliset koulut, ruotsinkieliset koulut, kaikki vastaajat (Pearsonin tulomomenttikorrelaatio, r).

	Sukupuoli		Opetuskieli		Kaikki
	pojat	tytöt	suomi	ruotsi	
Aktiivinen osallistuminen järjestötoimintaan (0–7)	0,194	0,133	0,165	0,122	0,164
Muu poliittinen osallistuminen (0–10)	0,263	0,324	0,221	0,263	0,225
Aikomukset osallistua tulevaisuudessa (0–7)	0,374	0,336	0,269	0,381	0,276

*Summamuuttujista ks. taulukon 2 selite.

Yhteyksien voimakkuus ei vaihtele paljon tyttöjen ja poikien välillä. Pienintä kansalaispätevyden yhteys on tyttöjen aktiiviseen järjestöosallistumiseen ja suurinta poikien aikomuksiin osallistua tulevaisuudessa. Suomen- ja ruotsinkielisten koulujen välillä suurin ero näyttää liittyvän osallistumisaikomuksiin; ruotsinkieliseen opetukseen osallistuvien nuorten osallistumisaikomukset tulevaisuudessa ovat suomenkielisiin kouluihin verrattuna selvästi vahvemmin yhteydessä koettuun kansalaispätevyteen ($r = 0,381$). Erolle ei kuitenkaan ole helppoa löytää selitystä.

Taulukko 4 esittää lopuksi joitakin taustatietoja taulukossa 2 kuvatuista passiivisimmista ja huippuaktiivisista nuorista eriteltynä järjestöosallistumiseen, muuhun poliittiseen osallistumiseen ja tulevaisuutta koskeviin osallistumisaikomuksiin. Kuvailevaan analyysiin valittiin viisi sellaista tekijää, joissa on erityistä syytä olettaa vaihtelua osallistumattomien ja huippuaktiivisten välillä. Taulukon 4 osoittama tyttöjen osuus kussakin ryhmässä täydentää aiempaa kuvaa tyttöjen suuremmasta aktiivisuudesta useimmilla osallistumisulottuvuuksilla. Muun poliittisen osallistumisen ja osallistumisaikomusten huippuaktiivisista noin kolme neljästä on tyttöjä. Sen sijaan järjestöosallistumisessa pojat ovat kiinnostavasti yliedustettuja sekä passiivisimmissä että huippuaktiivisissa. Opetuskielen mukaiset erot

jäävät kauttaaltaan melko pieniksi, mutta ovat silti odotetun suuntaisia siten, että ruotsinkielisissä kouluissa opiskelevien osuus on pääsääntöisesti jonkin verran yliedustettuna huippuaktiivisten joukossa.

Taulukko 4. Osallistumattomien eli passiivisimpien nuorten (0) ja huippuaktiivisten nuorten (3– tai 4–) taustatietojen* vertailua (%).

	Järjestö- osallistuminen		Muu poliittinen osallistuminen		Aikoo osallistua tulevaisuud.		Kaikki vastaajat
	0	3–	0	3–	0	4–	
Tyttöjen osuus (%)	47	47	34	77	33	72	54
Opetuskielenä ruotsi (%)	5	8	5	7	7	7	6
Asuu suuren kaupungin keskustassa (%)	12	18	10	18	11	16	13
Perheen tal. tilanne eritt. hyvä (%)	23	31	29	25	28	27	26
Vanh. koul.taso erittäin korkea (%)	26	32	27	40	25	45	32

* Perheen koettua taloudellista tilannetta kuvaavan muuttujan rakenne on kuvattu aiemmin luvussa 5. Vanhempien erittäin korkean koulutustason kriteeri oli kahden vanhemman perheissä molemmilla joko ammattikorkeakoulu- tai yliopistotasoinen koulutus ja yhden vanhemman perheissä vanhemman po. koulutustaso. Suuren kaupungin keskusta tarkoittaa vähintään 100 000 asukkaan kaupungin keskusta-alueita kysymyksessä, jossa oli neljä muuta vastausvaihtoehtoa.

Taulukon 4 asuinpaikan mukainen tarkastelu keskittyy suurten kaupunkien keskusta-alueilla asuvien nuorten prosenttiosuuteen. Heillä voitaneen olettaa olevan muualla asuviin verrattuna myös enemmän helposti saavutettavia mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Kaupunkilaisnuorten osallistumisluvut ovatkin muualla asuvia korkeampia, mutta ryhmien väliset erot jäävät kuitenkin johdonmukaisesti varsin pieniksi. Myöskään nuorten itsensä arvioima oman perheen taloudellinen tilanne ei erottele osallistumistyyppien ääripäitä juurikaan toisistaan – sekä passiivisimpien osallistujien että huippuaktiivisten joukossa on kuta kuinkin yhtä paljon sellaisia nuoria, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen erittäin hyväksi.

Nuorten vanhempien koulutustason mukaiset erot ovat sitä vastoin odotetun suuntaisesti suuria muiden osallistumisulottuvuuksien kuin järjestöosallistumisen suhteen. Muussa poliittisessa osallistumisessa ja osallistumisaikomouksissaan huippuaktiivisten nuorten joukossa on paljon keskimääräistä enemmän sellaisia nuoria, jotka tulevat korkeasti koulutettujen vanhempien perheistä, tai yhden vanhemman tapauksessa korkeasti koulutetun vanhemman perheestä. Kun vanhempien koulutustason tiedetään korreloituvan positiivisesti myös heidän oman poliittisen osallistumisaktiivisuutensa kanssa, kertoo tulos myös vanhempien esimerkin merkityksestä nuorten poliittisen osallistumisaktiivisuuden taustalla.

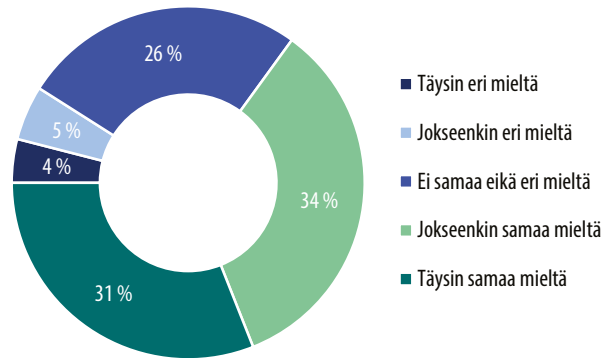
7.3 Case: Nuoret ja ilmastonmuutos

Nuorten yhteiskunnallinen aktiivisuus ja poliittinen toimijuus ovat nousseet voimakkaasti esille etenkin ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tähtäävässä toiminnassa. Huomiota on kiinnittänyt esimerkiksi Greta Thunbergin vuonna 2018 aloittama koululakko ilmaston puolesta, joka myöhemmin levisi maailmanlaajuisesti Fridays for Future -liikkeeksi. Liikkeen innoittamana miljoonat nuoret protestoivat hallitusten riittämättömiä toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi käyttäen vaikuttamisen keinona muun muassa koululakkoa (Wahlström ym. 2019). Suomalaisten sekä kansainvälisten tutkimusten perusteella ilmastonmuutos on kysymyksenä tärkeä nuorille ja nuorten toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi on korkealla tasolla. Esimerkiksi vuoden 2016 ICCS-tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten todennäköisin poliittisen aktiivisuuden muoto aikuisuudessa äänestämisen jälkeen on toiminta ympäristön hyväksi. Nuorista yhteensä 77 prosenttia ilmoitti joko varmasti tai luultavasti toimivansa aikuisuudessa ympäristön hyväksi (Mehtäläinen ym. 2017, 45).

Käsillä oleva EPIC-kyselytutkimusaineisto vahvistaa kansainvälisiä havaintoja nuorten toimintahalukkuuden suhteellisen korkeasta tasosta. Kuvioista 29 havaitaan, että valtaosa 9.-luokkalaisista nuorista haluaa omalla toiminnallaan hillitä ilmastonmuutosta. Asiaa mitataan väittämällä, joka kuuluu sanatarkasti seuraavasti: ”Haluan omalla toiminnallani hillitä ilmastonmuutoksen seurauksia”. Vastaajista yli 60 prosenttia raportoi olevansa halukas hillitsemään ilmastonmuutosta omalla toiminnallaan ja ainoastaan yhdeksän prosenttia raportoi olevansa täysin tai jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa. Tämän lisäksi yksi neljäsosa vastaajista valitsi vastausvaihtoehdoksi neutraalin ”en samaa enkä eri mieltä” -vaihtoehdon. Nuoret myös katsoivat, että yhteiskunnan muuttaminen ympäristöstävälliseen suuntaan on tärkeä tehtävä aikuisuudessa (kuvio 30). Tätä mitattiin väitteellä ”Kuinka tärkeää on aikuisena tehdä seuraavia asioita: Muuttaa yhteiskuntaa ympäristöstävällisemmäksi?”. Kyselyyn vastanneista nuorista yhteensä noin 80 prosenttia pitää yhteiskunnan muuttamista ympäristöstävälliseen suuntaan joko hyvin tai melko tärkeänä aikuisuudessa.

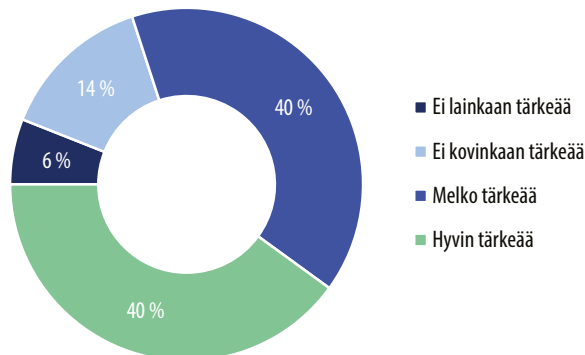
Kuvio 29. Nuorten toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi (% vastaajista).

Haluan omalla toiminnallani hillitä ilmastonmuutoksen seurauksia

Kuvio 30. Nuorten näkemys ympäristöystävällisen toiminnan merkityksestä aikuisuudessa (% vastaajista).

Kuinka tärkeää aikuisena on muuttaa yhteiskuntaa ympäristöystävällisemmäksi?

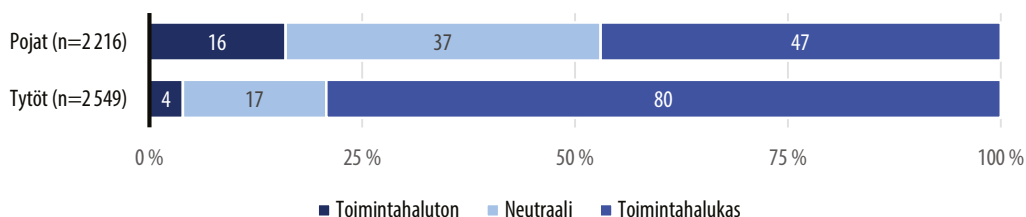
Vaikka valtaosa nuorista haluaakin toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, nuorten toimintahalukkuudesta löytyy myös hajontaa (kuvio 29). Mielenkiintoinen on esimerkiksi "ei samaa eikä eri mieltä" olevien ryhmä, joka käsittää peräti neljäsosan kaikista kyselyn 9.-luokkalaisista nuorista. Nämä nuoret eivät suhtaudu erityisen voimakkaasti väitteeseen. Noin joka kymmenes ei myöskään halua toiminnallaan hillitä ilmastonmuutosta ja noin joka viides ei pidä yhteiskunnan muuttamista ympäristöystävälliseen suuntaan kovinkaan tai lainkaan tärkeänä aikuisuudessa. Havaintojen perusteella nuoria onkin varottava käsittelemästä ilmastonmuutosasenteiltaan homogeenisenä ryhmänä.

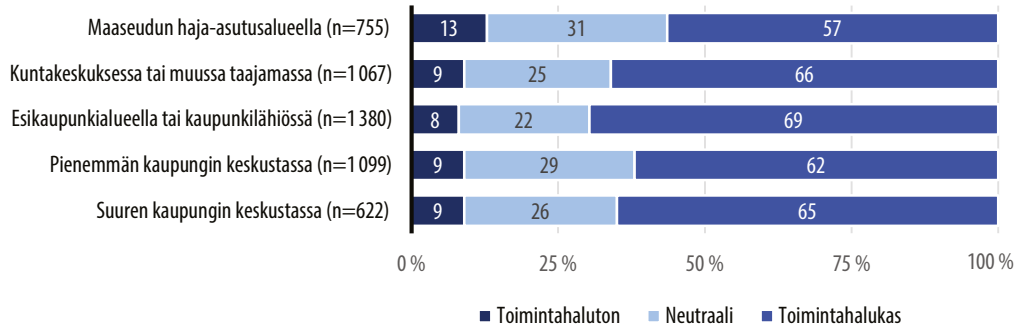
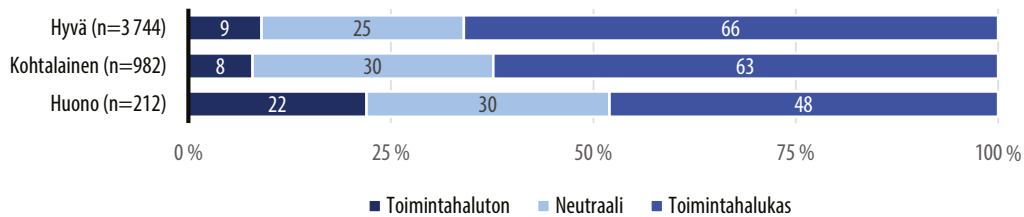
Millaiset tekijät selittävät nuorten mielipiteitä ilmastonmuutoksesta ja halua toimia sen hillitsemiseksi? Asiaa on tutkittu sekä kansainvälisesti että suomalaisessa kontekstissa suhteellisen vähän. Aiemmassa aikuisväestöön kohdistuvassa tutkimuksessa on havaittu, että sosiodemografisista muuttujista ainakin sukupuoli, taloudellinen tilanne ja asuinpaikka vaikuttavat toimintahalukkuuteen (Driscoll 2019). Naiset haluavat toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi useammin kuin miehet, kaupungissa asuvat enemmän kuin maaseudulla asuvat ja paremmin toimeentulevat enemmän kuin heikommassa taloudellisessa tilanteessa olevat (Driscoll 2019; McCright 2010). Esimerkiksi sukupuolten välisen eron on ajateltu johtuvan sukupuolten erilaisesta yhteiskunnallisesta sosialisatiosta ja sen aikana omaksutuista odotuksista ja normeista. Naisilta saatetaan esimerkiksi odottaa enemmän empatiaa ja huolenpitoa, mikä lisää heidän kiinnostustaan huolehtia ilmastosta (McCright 2010).

Asuinpaikka ja taloudellinen tilanne vaikuttavat toimintahalukkuuteen yksilön käytettävissä olevina resursseina. Argumentin mukaan ilmastotoimiin on helpompi ryhtyä, kun ne eivät vaaranna omien perustarpeiden täyttymistä (Brody ym. 2012). Asuinpaikka ja taloudellinen tilanne osaltaan määrittävät myös muita yksilön käytössä olevia resursseja ja infrastruktuureja. Maaseudulla asuvalla ei esimerkiksi ole käytössään yhtä kattavaa julkista liikennettä kuin kaupungissa asuvilla, jolloin yksityisautoilusta luopuminen tarkoittaa todennäköisesti suurempaa henkilökohtaista uhrausta. Vastaavasti paremmissa taloudellisissa tilanteissa olevat ovat valmiimpia toimimaan ilmastoystävällisesti silloinkin, kun se aiheuttaa heille kustannuksia.

Sukupuolen, perheen taloudellisen tilanteen ja asuinpaikan lisäksi tarkastellaan myös eroja ruotsinkielisessä ja suomenkielisessä opetuksessa olevien 9.-luokkalaisten nuorten välillä. Kielierojen vaikutusta tarkastelevaa suomalaista tutkimusta ei teoksen tekohetkellä ole tiedossa. Analyysia varten ilmastonmuutoksen hillintään tähtäävää toimintahalukkuutta kuvaavan väitteen vastausvaihtoehdot on koodattu kolmeen luokkaan, joista ensimmäinen kuvaa halua toimia (toimintahalukas), toinen neutraalia suhtautumista ja kolmas haluttomuutta toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi (toimintahaluton).

Kuvio 31. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja sukupuoli (% vastaajista).

Kuvio 32. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja asuinpaikka (% vastaajista).**Kuvio 33.** Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja perheen taloudellinen tilanne (% vastaajista).

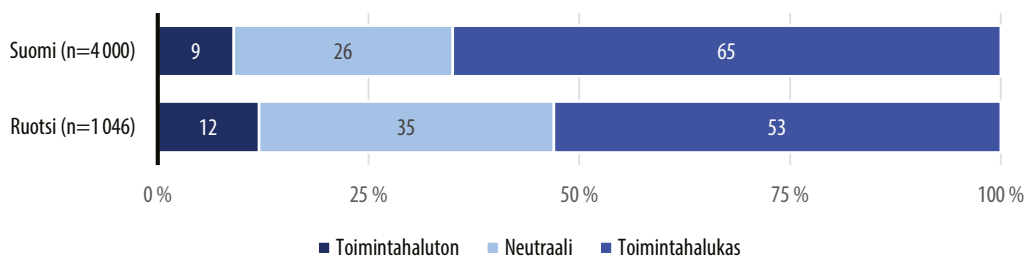
Kuvioista 31, 32 ja 33 havaitaan, että sukupuolen, taloudellisen tilanteen ja asuinpaikan vaikutus toimintahalukkuuteen on odotetun suuntaista. Tytöistä peräti 80 prosenttia haluaa omalla toiminnallaan hillitä ilmastonmuutosta, kun taas pojista vastaava osuus on hieman alle 50 prosenttia. Myös 9.-luokkalaiset nuoret, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen hyväksi, haluavat toimia enemmän kuin nuoret, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen heikommaksi. Asuinpaikalla on myös vaikutusta, mutta erot eri alueilla asuvien nuorten välillä eivät ole suuria. Suurinta toimintahaluttomuus on maaseudun haja-asutusalueilla asuvilla ja vähäisintä esikaupunkialueilla tai kaupunkilähiöissä asuvien keskuudessa.

Asuinpaikan heikko vaikutus nuorten toimintahalukkuuteen on yllättävää sikäli, että suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa on ollut ristivetoa alueelliseen infrastruktuuriin tai alueellisiin elinkeinoihin kytkeytyvistä ilmastonmuutoksen torjuntatoimista. Tällaisia ovat esimerkiksi yksityisautoilun vähentäminen tai metsäteollisuuden kestävyuden parantaminen (ks. esim. Koivisto & Koistinen 2019; Muilu 2021). Tämän lisäksi esimerkiksi ilmastokysymysten ympärille profiloituneen Vihreän liiton kannatuksen tiedetään olevan alueellisesti jakautunutta (Borg & Pikkala 2017, 28).

Nuoret eivät voi vapaasti valita omaa asuinpaikkaansa eivätkä vaikuttaa kovin merkittävästi taloudelliseen tilanteeseensa. He eivät joudu aikuisten tavoin punnitsemaan, miten eri toimet ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi vaikuttavat heidän elinkeinoonsa tai toimeentuloonsa. Nuoret voivat kuitenkin vaikuttaa voimakkaammin esimerkiksi omiin kulutustottumuksiinsa ja niiden ympäristöystävällisyyteen. Mahdollisesti tästä syystä perheen tulotasolla näyttää olevan voimakkaampi yhteys toimintahalukkuuteen kuin asuinpaikalla.

Kuviosta 34 havaitaan ero suomenkielisessä tai ruotsinkielisessä opetuksessa olevien 9.-luokkalaisten nuorten välillä. Suomenkielisen opetuksen nuorista lähes 70 prosenttia ilmoittaa haluavansa toimia ja ruotsinkielisessä opetuksessa olevista 54 prosenttia. Haluttomuutta ilmastotoimiin esiintyy eniten maaseudun haja-asutusalueella ja aineiston ruotsinkielisessä opetuksessa olevista suhteellisesti suurempi osa asuu maaseudun haja-asutusalueilla, mikä saattaa selittää havaittua eroa. Kuten edellä mainittu, ilmastonmuutoksen torjuntaan liitetty toiminta saattaa uhata esimerkiksi maaseudulla asuvien nuorten perheiden elinkeinoa. Esimerkiksi aikuisväestön perusteella tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että maaseudulla asuva väestö on keskimäärin hieman vähemmän motivoitunut toimimaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi (Lehtonen ym. 2020). Toisaalta erot toimintahalukkuudessa saattavat liittyä esimerkiksi kieliryhmien ilmastoasenteisiin vaikuttavien socialisaatioagenttien erilaisuuteen. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi tutkia käsitelläänkö ilmastonmuutosta erilaisin painotuksin ruotsinkielisessä kuin suomenkielisessä mediassa.

Kuvio 34. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja opetuskieli (% vastaajista).

Sosiodemografisten tekijöiden lisäksi ilmastonmuutosasenteisiin vaikuttavat kiinnostus ilmastonmuutosta kohtaan ja ymmärrys ilmastonmuutoksesta. On ajateltu, että esimerkiksi ymmärrys ilmastonmuutoksesta vahvistaa kansalaisten ilmastotietoisuutta ja ympäristöstä koettua huolta, joka lopulta kanavoituu myös ilmastoystävälliseksi toiminnaksi (Kollmuss & Agyeman 2002). Ymmärryksen lisääntyminen saattaa myös vähentää

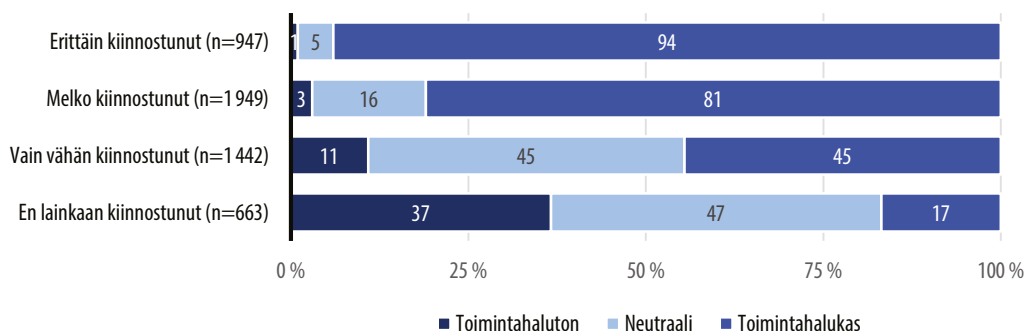
ilmastonmuutosta kohtaan tunnettua välinpitämättömyyttä. Lisäksi ymmärrys tuo ilmastonmuutoksen usein hitaat ja yksilötasolla vaikeasti havaittavat riskit yksilöiden tietoisuuteen (Milfont 2012).

Vastaavasti on havaittu, että voimakas kiinnostus ilmastonmuutokseen liittyviä kysymyksiä kohtaan nostaa kansalaisten toimintahalukkuutta (Hermans & Korhonen 2017). On luontevaa olettaa, että kiinnostus ilmastoasioita kohtaan lisää yksilön motivaatiota toimia ilmastoystävällisellä tavalla (ks. esim. Robison 2017). Myös sisäisen kansalaispätevyyden voidaan olettaa lisäävän edellytyksiä osallistua poliittiseen toimintaan, mikä myös nostaa toimintahalukkuutta.

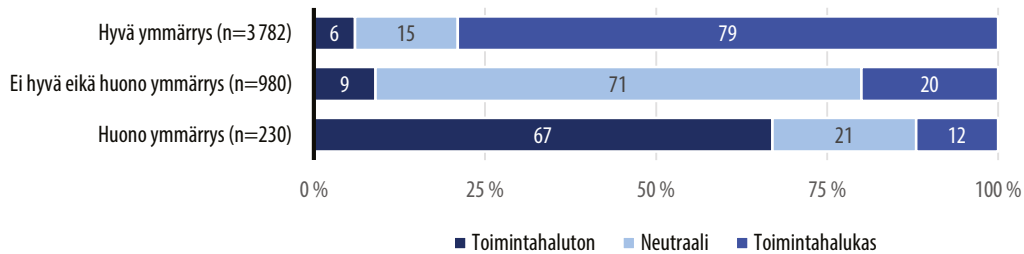
Kuvioista 35 ja 36 huomataan, että ilmastonmuutokskysymyksiin kohdistuva kiinnostus ja ymmärrys ovat odotetulla tavalla yhteydessä toimintahalukkuuteen. Asiaa omasta mielestä ymmärtävistä 9.-luokkalaisista nuorista toimintahaluttomia on vain kuusi prosenttia, kun osuus ymmärryksensä huonoksi kokevista on lähes 70 prosenttia. Ero on hyvin suuri. Toisaalta on huomattava, että ylivoimainen enemmistö kyselyn nuorista (76 %) kokee ymmärtävänsä ilmastonmuutokseen liittyviä kysymyksiä hyvin ja vain murto-osa (5 %) kokee ymmärtävänsä niitä huonosti.

Voimakkaasti ilmastonmuutoksesta kiinnostuneet nuoret haluavat myös toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi selvästi enemmän kuin ilmastonmuutoksesta vähän kiinnostuneet nuoret. Erittäin kiinnostuneista peräti 94 prosenttia haluaa toimia, kun taas ei lainkaan kiinnostuneista näin ajattelee vain joka kuudes (17 %). Kiinnostusta kuvaavan muuttujan yhteydessä on otettava huomioon myös toimintahalukkuuden ja kiinnostuksen välinen mahdollinen kehämäinen vuorovaikutussuhde, jossa halu toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi lisää nuoren ilmastonmuutoksesta kokemaan kiinnostusta, mikä edelleen lisää nuoren toimintahalukkuutta. Tämän itseään vahvistavan vaikutusketjun vuoksi kiinnostuksen ja toimintahalukkuuden välinen suhde saattaa näyttäytyä erityisen voimakkaana.

Kuvio 35. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja ilmasto- ja ympäristöasioita kohtaan koettu kiinnostus (% vastaajista).

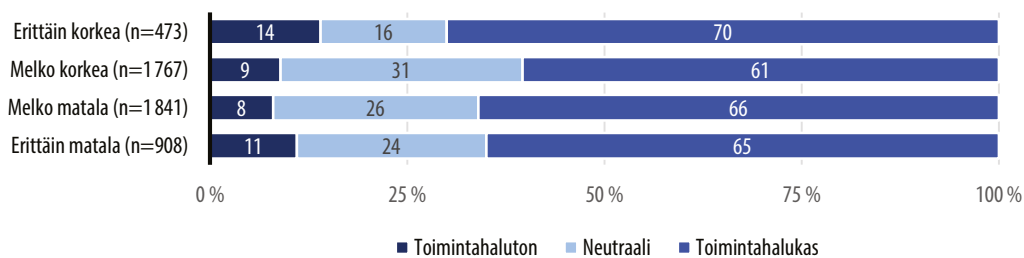

Kuvio 36. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja ilmastonmuutoskysymysten ymmärtäminen (% vastaajista).

Sen sijaan sisäinen kansalaispätevyys ei näytä suoraviivaisesti vaikuttavan nuorten haluun hillitä ilmastonmuutosta (kuvio 37). On mahdollista, että erot sisäisessä kansalaispätevydessä eivät vaikuta niinkään voimakkaasti toimintahalukkuuteen kuin itse toimintaan. Toisin sanoen kansalaispätevyys saattaa muuttua merkittäväksi ilmastonmuutoksen hillitsemispyrkimyksiä selittäväksi muuttujaksi vasta sitten, kun halu toimia muuttuu toiminnaksi. Tällöin luottamus omiin kykyihin nousee yksilöitä erottavaksi voimavaraksi.

Kuvio 37. Toimintahalukkuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja sisäinen kansalaispätevyys (% vastaajista).

Havainnot sisäisen kansalaispätevyyden vaikutuksista toimintahalukkuuteen ohjaavat kiinnittämään huomiota alaikäisten nuorten poliittisen toimijuuden erityispiirteisiin. Nuoret eivät alaikäisinä ole täysivaltaisia kansalaisia ja heidän yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinonsa ovat täysi-ikäisiä kansalaisia rajatummat. Tästä syystä osa nuorista saattaa ajatella, ettei heidän vielä kuulukaan vaikuttaa ja osallistua. On mahdollista, että tästäkin syystä nuoret eivät ole kiinnittyneet poliittiseen järjestelmään samoin tavoin kuin aikuiset. Saattaa lisäksi olla, että kansalaispätevyyttä mittaava muuttuja edustaa nuorille sellaisia poliittisia aiheita, kuten instituutioiden kautta tapahtuva poliittinen toiminta, joissa heidän toimijuutensa on vasta idullaan.

7.4 Yhteenveto

Suurin osa 15-vuotiaista ei ole vielä kiinnostunut yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Suosituimmat järjestö- ja ryhmäosallistumisen muodot liittyvät liikuntaan ja muuhun harrastustoimintaan sekä seurakuntaosallistumiseen. Useimmilla yhdeksäsluokkaisilla sekä kansalaispätevyys että halu yhteiskunnalliseen osallistumiseen on vähäistä. Suurimmalla osalla yhdeksäsluokkalaisista poliittisen sosialisoinnin formatiivinen vaihe ei liene varsinaisesti vielä käynnistynyt. Useimmilla tämän ikäisillä nuorilla poliittinen kiinnittyminen on vasta aivan alkuvaiheessa.

Tutkimustulostemme perusteella erot suomen- ja ruotsinkielisten koulujen oppilaiden osallistumisessa ja osallistumisaikomuksissa eivät pääsääntöisesti ole kovin suuria. Sen sijaan tyttöjen ja poikien välillä on paljon eroja.

Toteutunut poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen näyttää olevan jopa voimakkaan sukupuolittunutta siten, että tytöt osallistuvat huomattavasti poikia aktiivisemmin. Tämä johtunee ainakin poikien ja tyttöjen kehityseroista: yleensä ottaen tytöt ovat noin 15-vuotiaina kasvussaan ja kehityksessään edellä samanikäisiä poikia. Poikien vähäinen kiinnostus yhteiskunnalliseen osallistumiseen ei ole yllätys. Poikien passivoitumiseen on herätty myös esimerkiksi suomalaisnuorten lukemisharrastusta ja kouluoppimista koskevissa viimeaikaisissa havainnoissa (Väljærvi toim. 2019, 31).

Havaitun osallistumisen sukupuolittuneisuus saattaa johtua osittain myös politiikan asialistan uudelleenmuotoutumisesta. Nuoria voimakkaasti kiinnostavien ympäristöteemojen ja erityisesti ilmastonmuutoskysymyksen tiedetään jakavan myös koko väestöä sukupuolen perusteella (McCright 2010). Aineiston perusteella suomalaistytöt ovatkin poikia innokkaampia osallistumaan ilmastonmuutoksen hillintään. Tytöt ovat myös poikia useammin jo osallistuneet ympäristöasioita ajavaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Toisaalta tytöt osallistuvat poikia aktiivisemmin myös muuhun kuin ilmasto- tai ympäristökysymyksiä koskevaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Tällä perusteella vaikuttaisi siltä, että erot osallistumisinnostuksessa sukupuolten välillä eivät siis selity ainoastaan ympäristöteeman sukupuolittuneisuudella.

Nuorten yhteiskunnallisesti näkyvällä ilmastonmuutostoimijuudella saattaa olla positiivisia vaikutuksia nuorten laajemman osallistumishalukkuuden kannalta, sillä samaistuttavien esimerkkihenkilöiden poliittisesti aktiivinen toiminta voi kannustaa nuoria osallistumaan myös itse. Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että esimerkiksi iän ja sukupuolen perusteella itsensä kaltaisten toimijoiden yhteiskunnallisesti aktiivisen käyttäytymisen näkeminen saattaa vahvistaa nuorten uskoa omasta kyvykkyydestään toimia poliittisesti. Samoin tiedetään, että nuorten kollektiivinen osallistuminen madaltaa kynnystä osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan (Bandura & Cherry 2020).

Kaikkiaan havainnot yhdeksäsluokkaisten osallistumisesta ja osallistumisaikomuksista eivät anna aihetta merkittävään huoleen. 2000-luvun puolivälissä syntyneiden nuorten ikäluokan yhteiskunnallinen kiinnittyminen vaikuttaa ainakin määrällisesti tarkasteltuna tavanomaiselta ja ikätasoiselta. Uusien, nuoria kiinnostavien aiheiden nouseminen politiikan asialistan kärkeen tulee edesauttamaan myös lähitulevaisuudessa nuorten yhteiskunnallisen kiinnostuksen heräämistä ja kehittymistä. Tyttöjen ja poikien osallistumisoissa on kuitenkin piirteitä, jotka saattavat polarisoida eri sukupuolten yhteiskunnallista aktiivisuutta heidän kasvaessaan täysi-ikäisiksi. Nuoriin kohdistuvan kansaliskasvatuksen tähtäyspisteenä ei tarvitse olla mahdollisimman monien kasvu huippuaktiivisiksi. Ei ole realistista ajatella, että hyvin aktiivinen osallistuminen politiikkaan kuuluisi kaikille. Aiemman tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten käsitykset kunnan kansalaisuudesta painotuvat pikemminkin sääntöjen maksamiseen, lainkuuliaisuuteen ja työnteon arvostamiseen (Lähdesmäki 2011, 87). Jos tähänkin päästään, asiat ovat jo aika hyvin.

Infolaatikko

- Useimmilla yhdeksäsluokkaisilla kansalaispätevyys ja halu yhteiskunnalliseen osallistumiseen on vähäistä.
- Suosituimmat järjestö- ja ryhmäosallistumisen muodot liittyvät liikuntaan ja muuhun harrastustoimintaan sekä seurakuntaosallistumiseen.
- Erot suomen- ja ruotsinkielisten koulujen oppilaiden osallistumisessa ja osallistumisaikomuksissa eivät pääsääntöisesti ole kovin suuria. Sen sijaan tyttöjen ja poikien poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen välillä on paljon eroja. Tyttöjen osallistuminen on huomattavasti poikia aktiivisempaa.
- Yhdeksäsluokkalaisten poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen ja osallistumisaikheet vaikuttavat tavanomaisilta ja ikätasoisilta eivätkä anna aihetta merkittävään huoleen.
- Uusien, nuoria kiinnostavien aiheiden (esim. ilmastonmuutos) nouseminen politiikan asialistan kärkeen saattaa tulevaisuudessa edesauttaa nuorten yhteiskunnallisen kiinnostuksen heräämistä ja kehittymistä.

Informationsruta

- De flesta elever i årskurs 9 har låg politisk självförtroende och låg vilja att delta samhällsrelaterat.
- De mest populära organisations- och gruppaktiviteter handlar om idrott och annan hobbyverksamhet samt deltagande i församlingsaktiviteter.
- Skillnader mellan elever i finsk- och svenskspråkiga skolor är huvudsakligen inte särskilt stora. Däremot finns det stora skillnader i samhällsrelaterat deltagande mellan flickor och pojkar. Flickorna deltar betydligt mer aktivt än pojkarna.
- Elevernas samhällsrelaterade deltagande och avsikter att delta är förväntade och åldersrelaterade och ger inga skäl för någon större oro.
- När nya frågor som intresserar ungdomar (t.ex. klimatförändring) får fotfäste bland de viktigaste politiska sakfrågorna kan ungdomarnas intresse för politik stimuleras och förstärkas.

Lähteet

Bandura, Albert & Cherry, Lynne (2020) Enlisting the Power of Youth for Climate Change. *American Psychologist* 75:7, 945–951.

Borg, Sami (2022) *Kansanvaltaa koronan varjossa. Tutkimusraportti vuoden 2021 kuntavaaleista*. Kunnallisan kehittämissäätöön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 113. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätö.

Borg, Sami & Pikkala, Sari (2017) *Kuntavaalitrendit*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätö. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/03/kuntavaalitrendit.pdf> (haettu 5.2.2022).

Brody, Samuel, Grover, Himanshu & Vedlizt, Arnold (2012) Examining the willingness of Americans to alter behaviour to mitigate climate change. *Climate policy* 12:1, 1–22.

van Deth, Jan W., Abendschön, Simone & Vollmar, Meike (2011) Early Political Socialization. *Political Psychology* 32:1, 147–174.

Driscoll, Daniel (2019) Assessing Sociodemographic Predictors of Climate Change Concern, 1994–2016. *Social Science* 100:5, 1699–1708.

Hermans, Mikaela & Korhonen, Johan (2017) Ninth graders and climate change: Attitudes towards consequences, views on mitigation, and predictors of willingness to act. *International Research in Geographical and Environmental Education* 26:3, 223–239.

Jennings, M. Kent & Niemi, Richard G. (1981) *Generations and Politics: A Panel Study of Young Adults and Their Parents*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Koivisto, Matti & Koistinen, Antti (2019) Omistatko bensasyöpön auton? Ylen ilmastokysely puolueille paljastaa, että se voi tulla vieläkin kalliimmaksi. *YLE*. <https://yle.fi/uutiset/3-10648020> (haettu 3.7.2021).

Kollmuss, Anja & Agyeman, Julian (2002) Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?. *Environmental Education Research* 8:3, 239–260.

Lehtonen, Tommi, Niemi, Mari K., Perälä, Annu, Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi (2020) *Ilmassa ristivetoa - löytyykö yhteinen ymmärrys? Tutkimus kansalaisten, kuntapäätäjien ja suuryritysten johtajien ilmastoasenteista*. Vaasa: e2 Tutkimus, Vaasan yliopisto.

Lim, Sol, Han, Cheol E., Uhlhaas, Peter J. & Kaiser, Marcus (2015) Preferential Detachment During Human Brain Development: Age- and Sex-Specific Structural Connectivity in Diffusion Tensor Imaging (DTI) Data. *Cerebral Cortex* 25:6, 1477–1489.

Lähdesmäki, Kirsi (2011) Nuorten mielestä kunnon kansalainen on lainkuuliainen ja vastuullinen. Teoksessa Niina Mäntylä (toim.) *Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina*. Vaasan yliopiston julkaisuja, tutkimuksia 297, oikeustiede 17, julkisoikeus. Vaasa: Vaasan yliopisto, 92–105.

McCright, Aaron M. (2010) The effects of gender on climate change knowledge and concern in the American public. *Population and Environment* 32:1, 66–87.

Mehtäläinen, Jouko, Niilo-Rämä, Mikko & Nissinen, Virva (2017) *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen päätulokset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Milfont, Taciano L. (2012) The interplay between knowledge, perceived efficacy, and concern about global warming and climate change: a one-year longitudinal study. *Risk Analysis* 32:6, 1003–1020.

Muilu, Hannele (2021) Tutkimus: Hiilinieluvaatimus saattaa pysäyttää metsäalan kasvun 2025 – uusia työpaikkoja ei alalle enää syntyisi. *YLE*. <https://yle.fi/uutiset/3-11967484> (haettu 1.7.2021).

Neundorf, Anja & Smets, Kaat (2017) *Political Socialization and the Making of Citizens*. Teoksessa *Oxford Handbooks Online in Political Science*. Oxford: Oxford University Press.

Reunanen, Esa, Alanne, Noora, Rätty, Reetta, Nousuniemi, Niiles, Harakka, Timo, Nuorgam, Emmi, Toivanen, Jussi & Luoma-Aho, Veera (2021) *Uutismedia verkossa 2021. Reuters-instituutin Digital News Report - Suomen maaraaportti*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2023-2> (haettu 20.5.2022)

Robison, Joshua (2017) The Social Rewards of Engagement: Appealing to Social Motivations to Stimulate Political Interest at High and Low Levels of External Efficacy. *Political Studies* 65:1, 24–41.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2018) Presidentinvaalit. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/pvaa/index.html> (haettu 20.5.2022).

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2019a) Eduskuntavaalit. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/evaa/> (haettu 20.5.2022).

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2019b) Europarlamenttivaalit. Helsinki: Tilastokeskus.

<https://www.stat.fi/tilasto/euvaa> (haettu 20.5.2022).

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2021) Kunnallisvaalit. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/kvaa/index.html> (haettu 20.5.2022).

Suoninen, Annika, Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari (2010) *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Suutarinen, Sakari (2006) *Demokratiakasvatus ja -koulutus*. Teoksessa Sami Borg (toim.) *Suomen demokratiaindikaattorit*. Oikeusministeriön julkaisu 2006/1. Helsinki: Oikeusministeriö, 204–230.

Suutarinen, Sakari, Brunell, Viking, Poutiainen, Annikki, Puhakka, Eija, Saari, Hannu & Törmäkangas, Kari (2001) *Suomen peruskoulun päättövaiheessa olevien nuorten yhteiskunnalliset tiedot, taidot, käsitykset, asenteet ja toiminta 28 maan kansainvälisessä vertailussa. Tulosten yhteenveto*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Väljjarvi, Jouni (toim.) (2019) *Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille: Tutkijoiden havaintoja ja suosituksia lasten ja nuorten monipuolisen kehityksen, terveyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi*. Valtioneuvoston julkaisu 2019:7 Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö.

Wahlström, Mattias, Sommer, Mortiz, Kocyba, Piotr, De Vydt, Michiel, de Moor, Joost, Davies, Stephen, Wouters, Ruud, Wennerhag, Magnus, van Stekelenburg, Jacquélien, Uba, Katrin, Saunders, Clare, Rucht, Dieter, Mikecz, Daniel, Zamponi, Lorenzo, Lorenzini, Jasmine, Kołczyńska, Marta, Haunss, Sebastian, Giugni, Marco, Gaidyte, Teodora, Doherty, Brian & Buzogany, Aron (2019) *Fridays For Future: a new generation of climate activism: Introduction to country reports*. Teoksessa Mattias Wahlström, Piotr Kocyba, Michiel De Vydt & Joost de Moor (toim.) *Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities*, 6–18. https://protestinstitut.eu/wp-content/uploads/2019/07/20190709_Protest-for-a-future_GCS-Descriptive-Report.pdf (haettu 20.5.2022).

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0680 (nid.)
ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-510-4 (nid.)
ISBN 978-952-400-526-5 (PDF)